

Förutsättningar för stärkt lönsamhet och konkurrenskraft för livsmedelsproduktion i norra Sverige

- Det krävs ett samordnat och kraftfullt samarbete där både staten, primärproducenterna och livsmedelsindustrin bidrar för att realisera potentialen för livsmedelsproduktion i norra Sverige.
- Livsmedelsproduktionen i norra Sverige har över tid haft en sämre utveckling än i resten av landet. Bidragande orsaker är bland annat gleshet, klimatnackdelar och begränsad tillgång till kapital. Samtidigt finns flera styrkor i området; god tillgång till produktionsresurser och möjligheter med ett förändrat klimat.
- För att nyttja styrkorna och vända utvecklingen presenterar vi en rad åtgärder. Åtgärderna inkluderar förändrade ekonomiska styrmedel, förenklade regelverk samt insatser för att säkerställa stödjande funktioner som forskning, innovation och kompetensutveckling.

Regeringen har gett Jordbruksverket i uppdrag att analysera förutsättningarna för att stärka lönsamheten och konkurrenskraften hos livsmedelsproduktionen i norra Sverige, och belysa hur produktionen av livsmedel därigenom kan öka. Den här rapporten utgör redovisning av det uppdraget.

En arbetsgrupp med följande representanter har genomfört uppdraget: Lars Ericson från länsstyrelsen i Västerbottens län, Ylva Gustavsson från länsstyrelsen i Värmlands län, Malin Thors Rosenquist från länsstyrelsen i Jämtlands län samt Veronica Andrén, Sofia Blom, Yvette Bårring, Frida Edström, Bengt Johnsson, Thord Karlsson, Karin Lindow, Johan Nilsson och Frida Svensson från Jordbruksverket. I arbetet har vi även inhämtat synpunkter från andra myndigheter och livsmedelsbranschens aktörer.

Rapporten har beslutats av Jordbruksverkets generaldirektör.

Sammanfattning

Antalet företag, arealen jordbruksmark och antalet djur har minskat snabbare för jordbruket i norra Sverige än i resten av landet över en 30-årsperiod. På samma sätt visar insjöfisket en negativ trend, medan fiske till havs och fiskodling har varierat både upp och ned de senaste tio åren. Det finns få eller inga stora företag i området för flera typer av livsmedelsförädling, vilket skapar särskilt stora utmaningar i norra Sverige, där avstånden till alternativ är långa.

Bland annat klimat, gleshet, infrastruktur och avstånd till större marknader, regionalt kostnadsläge och tillgång till kapital spelar en avgörande roll för möjligheten att utveckla primärproduktionen i norra Sverige. Med färre företag i de norra delarna av Sverige så innebär det att varje företag som försvinner har inverkan på både de primärproducenter och de förädlingsindustrier som finns kvar i området.

Samtidigt finns resurser och möjligheter för ökad livsmedelsproduktion i regionen. Fiskeresurser är delvis underutnyttjade och det finns vatten som kan vara lämpliga för fiskodling. Det finns bördig jordbruksmark som relativt nyligen tagits ur produktion. Därutöver finns god tillgång till förnybar energi och vatten samt möjligheter med ett förändrat klimat, som redan idag har förlängt odlingssäsongen.

Två viktiga åtgärder för jordbruket i norra Sverige har genomförts medan uppdraget har pågått. Det handlar om höjda stödnivåer för nationella stödet till norra Sverige och om förändringar av stödnivå och stödtak för investeringsstödet till jordbruk inom EU:s gemensamma jordbrukspolitik i de fyra nordligaste länen. Det krävs dock ytterligare åtgärder för att öka lönsamheten och konkurrenskraften för livsmedelsproduktionen i norra Sverige.

Det är många olika typer av åtgärder som kan bidra till att minska hindren för ökad lönsamhet och konkurrenskraft i livsmedelsproduktionen i norra Sverige. I rapporten beskrivs översiktligt en bredd av åtgärder, snarare än några få detaljerade förslag:

- När det gäller ekonomiska styrmedel inom jordbruket föreslår vi förändringar i start- och investeringsstöd, översyn av kompensationsstöd och nationellt stöd samt förändrat aktivitetskrav i gårdsstödet. För fiske och fiskodling lyfter vi åtgärder som kan öka nyttjandet av stöd i Havs-, fiskeri och vattenbruksprogrammet samt en översyn av ersättningssystem för vissa djursjukdomar. Vi föreslår också en översyn av flera transportstöd riktade till livsmedelsindustrin.

- Att säkerställa olika stödjande funktioner är viktigt för företagen i norra Sverige. Vi föreslår bland annat stärkt finansiering av forskning med relevans för jordbruk, fiske och vattenbruk i området. Vi lyfter olika åtgärder för att öka tillgången till kompetensutveckling, bland annat via noder som knyter ihop forskning, utveckling och rådgivning med specifik kompetens. Utöver det ser vi behov av livsmedelskluster för innovation och hållbar tillväxt, länsövergripande projektstöd och att länsstyrelserna i norra Sverige får ett tydligt formulerat uppdrag samt finansiering för det regionala arbetet med livsmedelsstrategin. Vi ser möjligheter med införandet av subventionerade avbytartjänster.
- Vi har identifierat regelförändringar som kan ha särskilt stor betydelse för livsmedelsproduktionen i norra Sverige. Det rör ändringar som kan underlätta utbyte över landsgränserna, regler för transport av slaktdjur och att minska kostnaden för att tillföra små skiften. Vi föreslår också en översyn av hur längre tillstånd för fiskodling skulle kunna bli vanligare, vissa ändringar för fisket på EU-nivå samt att vattenbruket bör inkluderas likvärdigt med fiske i bestämmelser om riksintressen.

Livsmedelsproduktion i hela landet är viktigt för att minska sårbarheter ur ett försörjningsperspektiv, för att bidra till biologisk mångfald och för att nå mål inom den regionala utvecklingspolitiken. Att bibehålla och stärka livsmedelsproduktionen i norra Sverige är en viktig del i Sveriges civila beredskap. Det kräver åtgärder inom flera politikområden och inte enbart inom den gemensamma jordbrukspolitiken samt havs-, fiskeri och vattenbrukspolitiken. Fungerande infrastruktur och tillgång till service på landsbygden är också avgörande för att det ska gå att bedriva företag, att unga ska vilja etablera sig i norra Sverige och så vidare. Det behöver kort sagt vara attraktivt att leva och verka i området. Det krävs ett samordnat och kraftfullt samarbete där både staten, primärproducenterna och livsmedelsindustrin bidrar för att realisera potentialen för livsmedelsproduktion i norra Sverige.

Innehåll

Sammanfattning	3
1 Inledning	6
1.1 Uppdraget	6
1.2 Kontext	6
1.3 Avgränsningar	7
1.4 Disposition	8
2 Utvecklingen i norra Sverige	9
2.1 Demografi och ekonomisk tillväxt	9
2.2 Jordbrukets utveckling	11
2.3 Fiskets och fiskodlingarnas utveckling	28
2.4 Livsmedelsindustrins utveckling	31
3 Förutsättningar för livsmedelsproduktionen i norra Sverige	46
3.1 Hinder för produktionen	46
3.2 Möjligheter till utveckling av livsmedelsproduktionen	57
3.3 Förutsättningar för försörjningsberedskap	63
4 Analys av möjliga åtgärder	66
4.1 Åtgärder gällande ekonomiska styrmedel	67
4.2 Åtgärder som säkrar stödjande funktioner	87
4.3 Åtgärder för enklare regelverk	98
4.4 Åtgärder som vi inte analyserar i rapporten, men som kan vara intressanta för vidare utredning	104
5 Slutsatser	105
5.1 Förslag till åtgärder	106
5.2 Förutsättningarna för livsmedelsproduktion påverkas av breda samhällstrender	112
Referenser	114
Bilaga 1. Analys av ändringar i investeringsstödet från år 2025	118
Bilaga 2. Kompensationsstödet indelning i typjordbruk	123
Bilaga 3. Finansiering som livsmedelsindustrin kan söka	125
Bilaga 4. Livsmedelsanknuten forskning och innovation i de 7 nordligaste länen – inriktning primärproduktion	127

1 Inledning

1.1 Uppdraget

Regeringen har gett Jordbruksverket i uppdrag att analysera förutsättningarna för att stärka lönsamheten och konkurrenskraften hos livsmedelsproduktionen i norra Sverige, och belysa hur produktionen av livsmedel därigenom kan öka. Jordbruksverket ska även analysera jordbrukets och livsmedelsindustrins utveckling i norra Sverige sedan Sveriges blev medlem i Europeiska unionen. I uppdraget ingår också att bedöma den fortsatta utvecklingen samt hur utvecklingen i norra Sverige skiljer sig från utvecklingen i övriga Sverige avseende hinder och möjligheter.

Jordbruksverket ska analysera de geografiska förutsättningarna, livsmedelskedjans struktur, särskilda förutsättningar i förhållande till forskning samt utbildning och kompetensförsörjning i norra Sverige. Analysen ska även omfatta befintliga stödinsatser för primärproduktionen och berörda företag i livsmedelskedjan. Jordbruksverket ska mot bakgrund av genomförda analyser föreslå relevanta åtgärder för att stärka lönsamhet, konkurrenskraft och produktion i norra Sverige. EU:s statsstödsregelverk ska beaktas vid föreslagna åtgärder. Analysen bör även, där det är relevant, belysa eventuella klimat- och miljöperspektiv.

1.2 Kontext

Det övergripande målet i den svenska livsmedelsstrategin är en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala produktionen ökar samtidigt som relevanta miljömål nås, i syfte att skapa tillväxt och sysselsättning och bidra till hållbar utveckling i hela landet. I målformuleringen för livsmedelsstrategin anges också att sårbarheten i livsmedelskedjan ska minska.

Livsmedelsproduktion i hela landet är viktigt för att minska sårbarheter ur ett försörjningsperspektiv, för att bidra till biologisk mångfald och för att nå mål inom den regionala utvecklingspolitiken.

Idag står norra delen av Sverige för en liten del av Sveriges totala livsmedelsproduktion. Jordbruket i området är i huvudsak fokuserat på mjölkproduktion och nötköttproduktion samt i mindre utsträckning får- och getproduktion. Vall utgör den största delen av växtodlingen, som även omfattar viss andel foderspannmål. I delar av länen finns en mindre produktion av spannmål, potatis och andra grödor för livsmedelsändamål. Merparten av den matfisk som produceras i svenska fiskodlingar odlas i norra Sverige. Det landas också fisk, så som sill/strömming, skarpsill, siklöja och lax från yrkesfisket.

Länsstyrelserna i norra Sverige har framfört att jordbruksföretagandet i området har en negativ utveckling där allt fler jordbruksföretag läggs ner, mejerier avvecklas samt att generationsskiften och investeringar inte sker i den omfattning som skulle behövas för att upprätthålla jordbruksproduktionen i området. I en skrivelse till Jordbruksverket och Regeringskansliet lyfte landshövdingarna i de fyra nordligaste länen problem och behov som de menade bör åtgärdas inom en snar framtid. Detta för att potentialen för jordbruket i norra Sverige ska kunna tas tillvara och bidra till en stärkt livsmedelsproduktion.

Det finns förutsättningar som kan gynna en ökande livsmedelsproduktion i området, både inom den gröna och blå sektorn, så som bland annat klimatförändringar, god tillgång på grön el samt rent vatten och liten förekomst av växtskadegörare och annan smitta. Här finns också tillgång till åkermark som brukas extensivt eller nyligen tagits ur bruk, vilket ger möjlighet till en ökad produktion om det går att hitta lönsamhet. En ökad livsmedelsproduktion i området är viktigt både för Sverige som helhet och för norra Sverige för förbättrad försörjningsförmåga och robusthet.

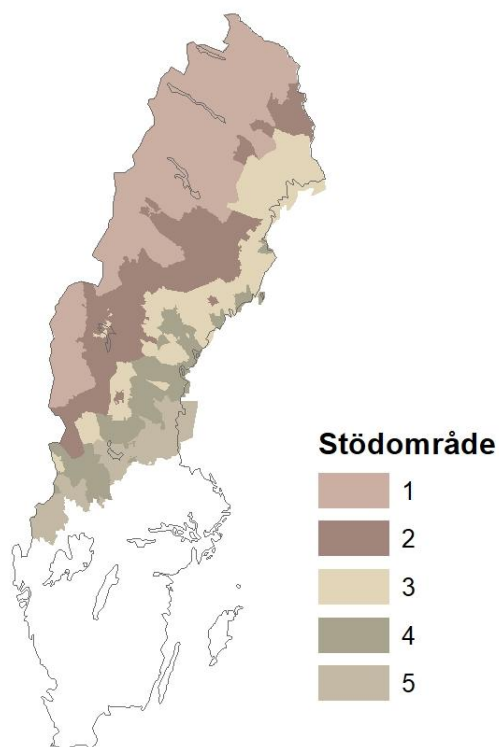
1.3 Avgränsningar

Norra Sverige är i det här uppdraget avgränsat till det område som omfattas av nationella stödet till norra Sverige (Figur 1).

Viss statistik har vi dock enbart möjlighet att redovisa länsvis, och vissa åtgärder lämpar sig bättre att riktas mot länen än mot stödområdet. Därmed ingår alla sju län som har mark inom stödområdet i utredningen, det vill säga Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands, Jämtlands, Gävleborgs, Dalarnas och Värmlands län.

När det gäller livsmedelsindustrin så fokuserar utredningen på vissa led och framför allt de första förädlingsleden efter primärproduktionen, såsom mejeri, slakt, spannmålsmottagning, kvarn och beredning av grönsaker, frukt och bär samt slakt och beredning av fisk.

I enlighet med ett förtydligande från Regeringskansliet så inkluderas inte rennäringen i uppdraget. Rennäringen uppgår i runt 3 procent av den totala slaktade vikten av större lantbruksdjur i området som omfattas av denna utredning, men det varierar beroende på vilket år som avses.

Figur 1. Stödområden för nationella stödet till jordbruk i norra Sverige.

1.4 Disposition

I kapitel 2 redovisas utvecklingen för livsmedelsproduktionen och demografin i norra Sverige. I kapitel 3 redogörs för de utmaningar och möjligheter som livsmedelsproduktionen i området har. I kapitel 4 redogör och analyserar vi de åtgärder som identifierats som relevanta för att öka konkurrenskraften och lönsamheten för livsmedelsproduktionen i norra Sverige. I kapitel 5 återfinns sammanfattande slutsatser och kortfattade versioner av förslagen på åtgärder från kapitel 4.

2 Utvecklingen i norra Sverige

I det här kapitlet presenteras en allmän bild av jordbrukets, fiskets och fiskodlingarnas utveckling i norra Sverige, i den mån det går, i jämförelse med övriga Sverige. För att redogöra för utvecklingen har vi följt upp ett flertal indikatorer för primärproduktionens och förädlingsindustrins utveckling. För de indikatorer där det finns tillgänglig statistik redovisar vi uppgifter från EU-inträdet år 1995. För många indikatorer har detta dock inte varit möjligt då det saknas uppgifter för hela tidsperioden. Vissa indikatorer redovisas enligt stödområdena i nationella stödet, medan andra redovisas på länsnivå, produktionsområden eller så kallade NUTS-områden beroende på tillgänglighet.

2.1 Demografi och ekonomisk tillväxt

I detta avsnitt redovisas den demografiska och ekonomiska utvecklingen i de sju nordligaste länen, jämfört med utvecklingen i Sverige i övrigt.

2.1.1 Befolkningens utveckling

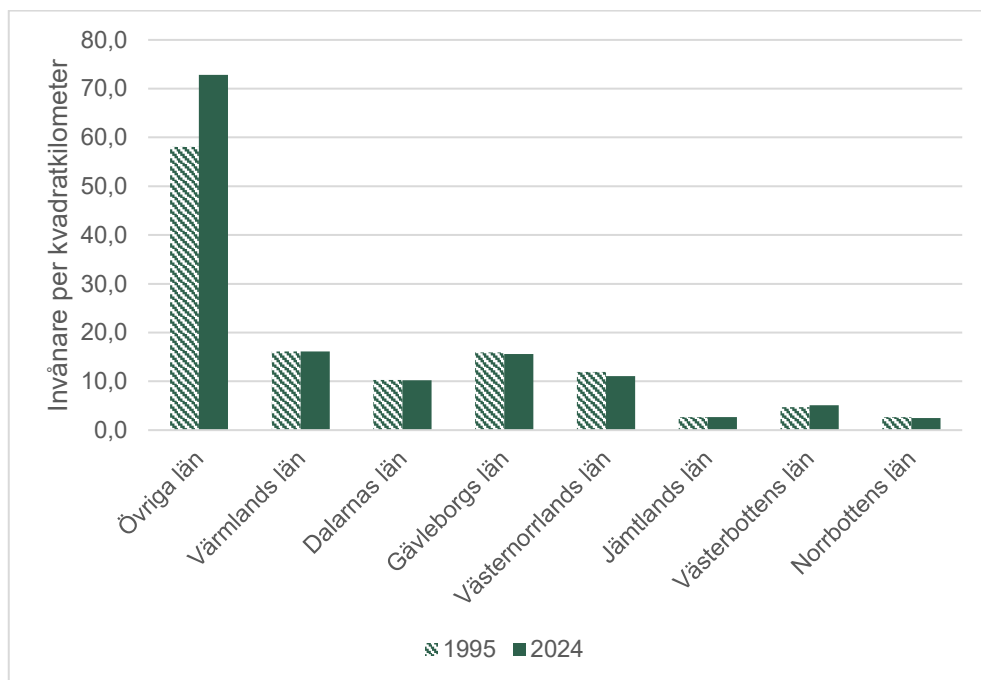
År 2024 bodde 17 procent av Sveriges befolkning i något av de sju nordligaste länen. Det är en minskning från 21 procent år 1995. Samtidigt omfattar dessa län 70 procent av Sveriges landareal.

Befolkningsutvecklingen i de sju nordligaste länen är svagare än i övriga riket. Medan övriga Sverige har haft en befolkningstillväxt som motsvarar omkring 25 procent åren 1995–2024¹, har de sju nordligaste länen upplevt en minskning med något över 1 procent under samma period. Den mest omfattande tillbakagången skedde under andra hälften av 1990-talet. De senaste 10 åren har den totala befolkningsstorleken i de nordligaste länen haft en svagt positiv utveckling, främst på grund av en ökning av befolkningen i Västerbottens län.

Befolkningstätheten är märkbart lägre i de fyra nordligaste länen jämfört med övriga län. De glesaste områdena finns i Norrbottens län och Jämtlands län med 2,5 respektive 2,7 invånare per kvadratkilometer. Bland de sju nordligaste länen har Gävleborg och Värmlands län högst befolkningstäthet med 15,6 respektive 16,1 invånare per kvadratkilometer. I gruppen "övriga län" är den genomsnittliga befolkningstätheten för 72,8 invånare per kvadratkilometer. Högst befolkningstäthet finns i Stockholms län med 377,7 invånare per kvadratkilometer, följt av Skåne län med

¹ Den största befolkningsökningen har skett i Stockholms län med 43 procent, följt av Uppsala län med 41 procent och Skåne län på 29 procent.

129,8 invånare per kvadratkilometer. Övriga län i södra Sverige har en befolkningstäthet mellan 19,4 och 74,1 invånare per kvadratkilometer.

Figur 2. Genomsnittlig befolkningstäthet (invånare per kvadratkilometer) i de sju nordligaste länen och övriga län, under åren 1995 och 2024.

Källa: SCB

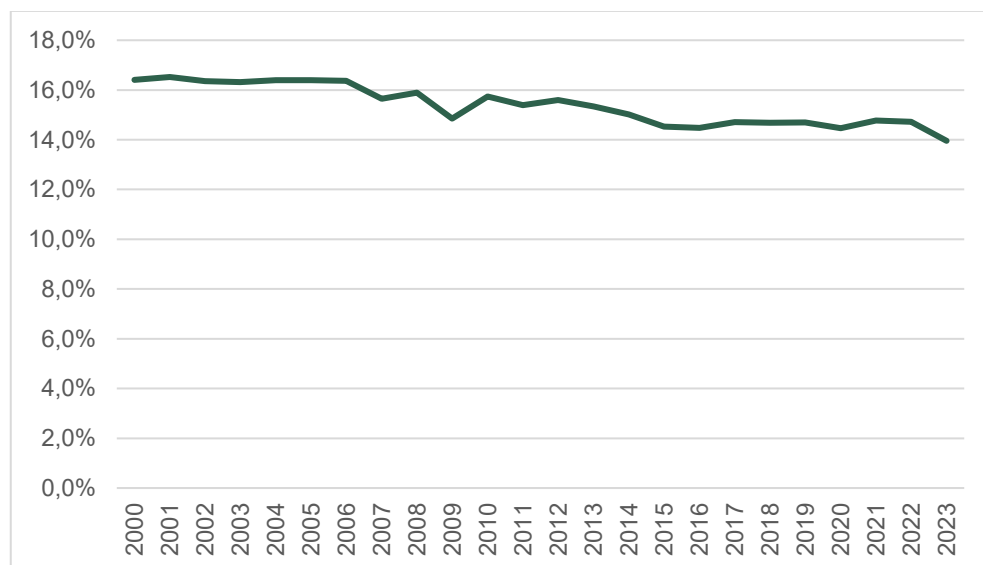
Den glesa befolkningsstrukturen i området är utmärkande såväl ur ett nationellt som internationellt perspektiv. Den genomsnittliga befolkningstätheten i EU:s 28 medlemsländer var vid samma tidpunkt 117,7 invånare per kvadratkilometer, vilket är väsentligt högre än både det svenska genomsnittet och nivån i de nordliga länen. De utmaningar som följer med en gles befolkningsstruktur är exempelvis svaga köpkraftsunderlag för sådana marknader som är beroende av den köpkraft och efterfrågan som finns i ett närområde (service, dagligvaruhandel med mera.).

Eftersom området som vi beskriver är stort, de sju länen utgör 70 procent av landets yta, ger ett genomsnitt av befolkningsutveckling och befolkningstäthet inte hela bilden av problemen med gleshet och befolkningsförändringar. Även inom länen finns stora skillnader. Generellt sett har befolkningen i landsbygdskommuner utan större tätort minskat mycket i samtliga län. I procent räknat är minskningen mellan 10 och närmare 40 procent från 1990 fram till 2024 (SCB, 2026). Den minskningen maskeras av en ökning av befolkningen i de större städerna i respektive län. Det tydligaste exemplet är Västerbotten där befolkningen på länsnivå ökat med 11,6 procent. Om man betraktar samtliga kommuner i länet utom Umeå, har befolkningen i stället minskat med 8,6 procent (SCB, 2026).

Detta har naturligtvis också påverkat befolkningstätheten i länens landsbygdskommuner. Även i Värmlands och Gävleborgs län, med en befolkningstäthet nära genomsnittet för övriga län, finns landsbygdsområden med betydligt lägre befolkningstäthet än genomsnittet för respektive län. Landsbygdskommunerna har i många fall en relativt stor yta, vilket gör att glesheten inte kompenseras av eventuell närhet till större städer eller samhällen. Tydligast ser man detta i Västerbottens län, där befolkningstätheten i länet är 5,1 invånare per km², medan den i inlandskommunerna varierar mellan 0,3 och 2,3 invånare per km², men i samtliga län finns den här skillnaden (SCB, 2026).

2.1.2 Ekonomisk tillväxt

Bruttoregionalprodukten (BRP) mäter värdet på den samlade produktionen i en region. Utvecklingen för BRP i de sju nordliga länen som andel av den samlade produktionsvolymen i riket har varit relativt stabil men minskat något mellan åren 2000 och 2023. Bruttoregionalprodukten i de sju nordligaste länen som andel av den samlade produktionsvolymen i Sverige var 16,4 procent år 2000 och 14 procent år 2023. Som högst var andelen 16,5 procent år 2001, och som lägst var andelen 14 procent år 2023.

Figur 3. Bruttoregionalprodukten (BRP) i de sju nordligaste länen som andel av rikets samlade BNP under åren 2000 – 2023.

Källa: SCB

2.2 Jordbrukets utveckling

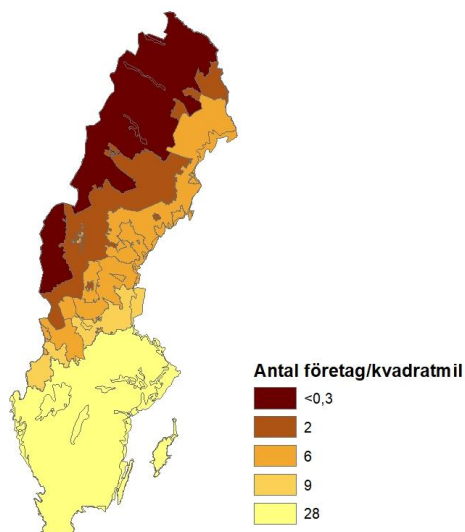
I detta avsnitt beskriver vi jordbruksproduktionen och jordbruksföretagens utveckling i norra delen av Sverige, jämfört med övriga Sverige. På grund av osäkra uppgifter för 1995 görs jämförelsen med 1999 som startår för indikatorerna.

2.2.1 Antal företag

Antalet jordbruksföretag i Sverige har minskat under perioden 1999–2023. I stödområdet för nationella stödet fanns det år 1999 drygt 15 000 företag. År 2023 fanns det knappt 9 500 företag, vilket motsvarar en minskning med 39 procent under perioden. I övriga delar av landet har antalet företag minskat med 28 procent. Inom stödområdet är minskningen störst i område 2, där uppgår minskningen till 42 procent. Minskningstakten i antal företag i stödområde 1–5 har varit på förhållandevis jämn nivå under hela perioden.

Företagen inom stödområdet utgjorde år 1999 19 procent av totalt antal företag i landet, motsvarande andel uppgick år 2023 till 17 procent. Det innebär att antalet företag inom stödområdet har minskat i snabbare takt än i övriga delar av landet. Samtidigt har andel av befolkningen som bor i området minskat i snabbare takt än jordbruksföretagen.

I figur 4 nedan visas antal jordbruksföretag per kvadratmil i norra Sverige och i resten av landet år 2023. Som kan utläsas i figuren är det stor skillnad i jordbruksföretag per kvadratmil för företag i stödområdena och genomsnittligt antal jordbruksföretag per kvadratmil för resten av landet. Det är också skillnad inom stödområdet. Vi kan se i figuren att den högsta koncentrationen av jordbruksföretag i stödområdet finns efter kusten och i de södra delarna av stödområdet. Det finns även skillnader i koncentration av jordbruksföretag i resten av landet, vi har dock valt att visa ett genomsnitt i figuren.

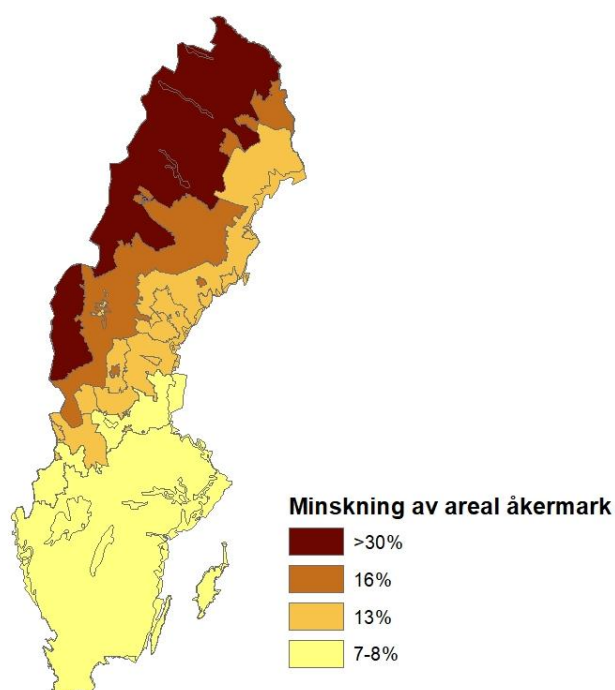

Figur 4. Antal jordbruksföretag per kvadratmil i stödområde 1–5 respektive i resten av landet år 2023.

2.2.2 Areal jordbruksmark

I detta avsnitt visas utvecklingen för jordbruksmarken i stödområdet för nationella stödet till norra Sverige jämfört med övriga Sverige.

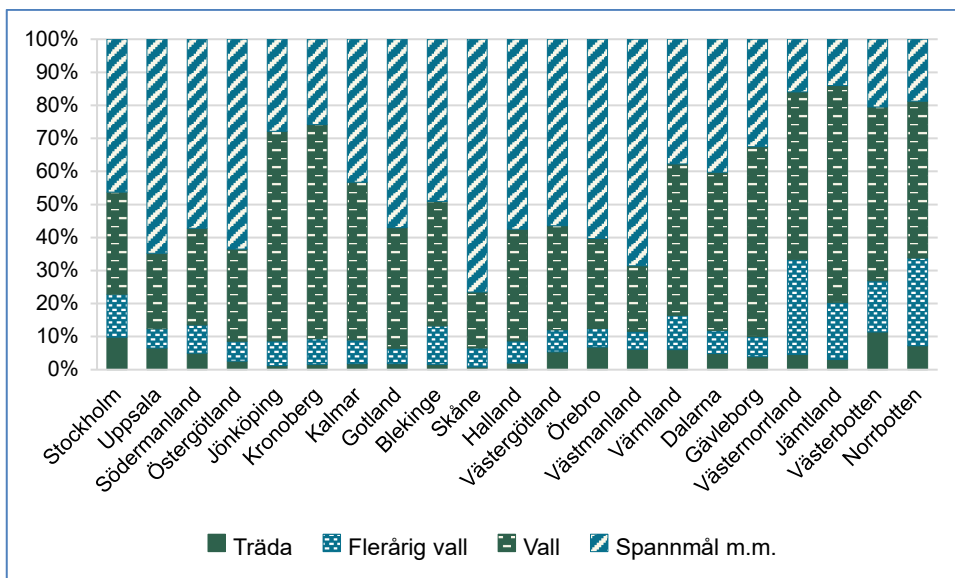
Åkerarealen i stödområde 1 – 5 uppgick år 2023 till knappt 280 000 hektar. Jämfört med år 1999 är det en minskning med drygt 40 000 hektar. I övriga delar av landet uppgick åkerarealen år 2023 till 2 250 000 hektar vilket är en minskning med drygt 175 000 hektar från år 1999. I stödområde 1 – 5 motsvarar arealminskningen under perioden 1999 – 2023 13 procent medan arealminskningen i övriga delar av landet uppgår till 7 procent. I figur 5 nedan visas hur arealen åkermark har ändrats i stödområdet och övriga landet mellan år 1999 och år 2023.

Figur 5. Minskning av areal åkermark i stödområde 1–5 samt i resten av landet mellan åren 1999 och 2023.

Åkerarealen har därmed minskat i nästan dubbelt så snabb takt i norra Sverige jämfört med övriga delar av landet. Arealen har minskat mest i stödområde 1 och minst i stödområde 5, i övriga områden ligger minskningen i nivå med genomsnittet för området. I stödområde 1–5 utgjorde åkerarealen år 1999 knappt 12 procent av landets totala areal, år 2023 var motsvarande andel 11 procent.

Figur 6 nedan visar åkermarkens användning under år 2025. Där kan vi se att i de fyra nordligaste länen brukas åkermarken mer extensivt än i övriga län. I dessa län ser vi en högre andel av flerårig vall, och i Västerbottens län noteras även en hög andel träda.

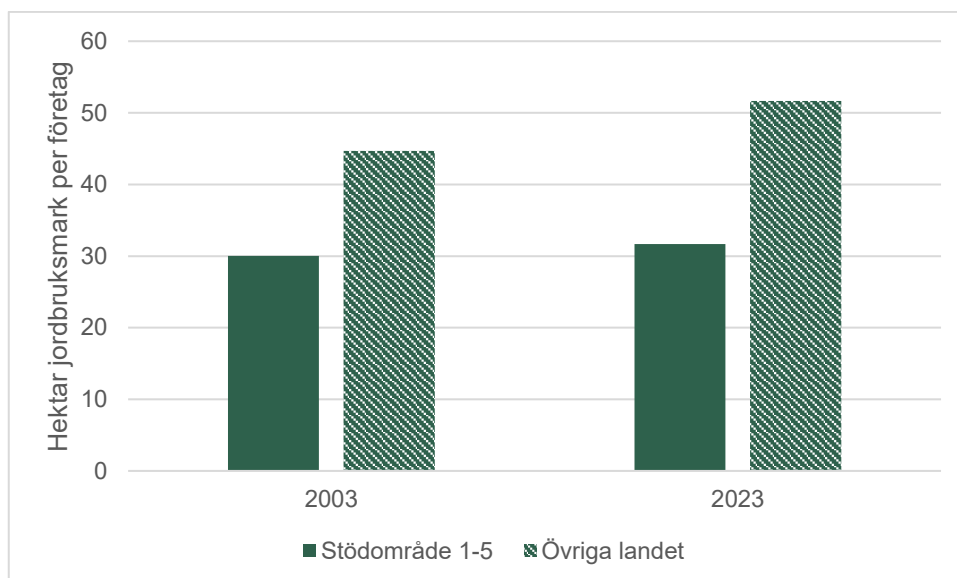

Figur 6. Åkerarealens användning länsvis fördelat på träda, flerårig vall, vall respektive spannmål m.m. år 2025.

Arealen ängs- och betesmark i stödområde 1–5 omfattade 33 000 hektar år 2023. Motsvarande areal år 2003 var 39 000 ha. Förändringen under perioden motsvarar en minskning med 14 procent. I övriga delar av landet uppgick arealminskningen till 8 procent under samma period. Även för ängs och betesmarken har alltså arealen minskat i nära dubbelt så snabb takt som i övriga delar av landet. Det är relativt stora skillnader i arealförändringarna mellan olika delar av stödområde 1–5. I stödområde 4 är arealminskningen 38 procent, i område 1, 3 och 5 minskade arealen med mellan 5 och 20 procent medan arealen ökat med drygt 5 procent i stödområde 2.

Areal jordbruksmark per företag

Precis som för jordbruket i övriga län pågår en strukturrationalisering i norra Sverige, men jordbruksföretagen i norra Sverige har generellt färre hektar jordbruksmark per företag än jordbruksföretag i övriga län. Arealen jordbruksmark per företag har ökat något i stödområde 1–5 under perioden 2003 till 2023, men inte lika mycket som i övriga delar av landet.

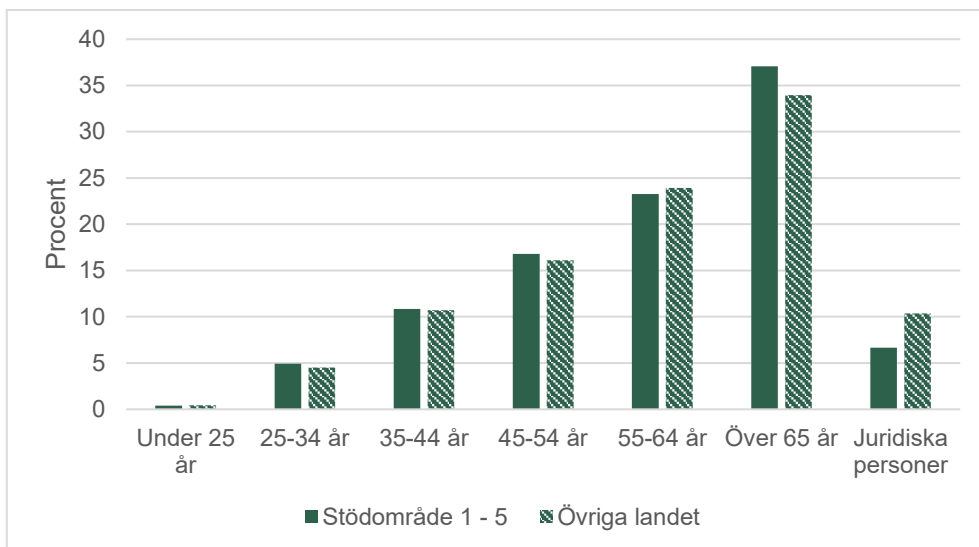
Figur 7. Hektar jordbruksmark (betesmark och åkermark) per jordbruksföretag år 2003 och år 2023 i stödområde 1–5 och i övriga delar av Sverige.

Arealen jordbruksmark per företag i stödområde 2–5 har haft en relativt likartad utveckling under perioden 2003–2023. I stödområde 1 har arealen jordbruksmark per företag i stället minskat, vilket påverkar genomsnittet för stödområde 1–5.

2.2.3 Åldersfördelning

Att det finns relativt få unga lantbrukare och att de som arbetar inom sektorn blir allt äldre är ett växande problem i hela Sverige. Generationsskiftet inom lantbruket är avgörande för en hållbar och framgångsrik lantbrukssektor.

Åldersfördelningen bland jordbrukarna i stödområde 1 – 5 och övriga delar av landet skiljer sig inte åt nämnvärt enligt statistiken för 2023. De enda skillnaderna mellan områdena är att andelen jordbrukare som är över 65 år är några procentenheter högre i stödområde 1 – 5 medan andelen företag som drivs som juridiska personer är något högre i övriga delar av landet. Förklaringen till skillnaderna torde vara att det finns flera små företag i stödområde 1 – 5 och i denna kategori är äldre jordbrukare överrepresenterade medan större företag oftare drivs som juridiska personer.

Figur 8. Andel jordbrukare i respektive åldersgrupp samt andel juridiska personer som driver jordbruk år 2023, procent

Sedan 1999 har andelen äldre jordbrukare, över 65 år, ökat både i stödområdet 1 – 5 och landet i stort, ökningen har varit något större i stödområdet. 1999 utgjorde jordbrukare över 65 år 20 procent av totalt antal (inkl. juridiska personer) både inom och utom stödområdet. 2023 hade andelen jordbrukare över 65 år ökat till 37procent inom stödområdet och till 34 procent i övriga områden.

2.2.4 Antal djur

I detta avsnitt visas utvecklingen för antal djur inom jordbruksproduktionen.

Antal nötkreatur

Antalet nötkreatur, där både djur för mjölkproduktion och djur för specialiserad nötköttsproduktion ingår, uppgick 2023 till drygt 170 000 i stödområde 1–5. Jämfört med 1999 är det en minskning med 40 000 djur, vilket motsvarar en minskning med 20 procent. I övriga delar av landet har det skett en minskning med 15 procent under samma period. 1999 utgjorde nötkreaturen i stödområde 1–5 12,5 procent av landets totala antal nötkreatur, 2023 hade andelen minskat till just under 12 procent. I stödområde 1–5 är förändringen av antalet nötkreatur ojämnt fördelad. I område 1 har antalet nötkreatur nästan halverats medan minskningen i område 5 är knappt 10 procent.

Antal mjölkkor

Antalet mjölkkor har minskat snabbare i stödområde 1 – 5 jämfört med övriga delar av landet. 1999 fanns det nästan 72 000 mjölkkor i stödområdet, 2023 hade antalet minskat till knappt 40 000 mjölkkor. Det motsvarar en minskning med 40 procent, i övriga delar av landet minskade antalet mjölkkor med 33 procent. I stödområde 1 – 5 fanns 2023 13 procent

av landets mjölkkor, 1999 var motsvarande andel 15 procent. Inom stödområde 1 – 5 är det särskilt i område 1 som antalet kor minskat kraftigt, i detta område uppgår nedgången till 80 procent sedan 1999. Nedgången är minst i område 3 med 36 procent.

Den största delen av minskningen av antal nötkreatur kan förklaras av en minskning av antalet mjölkkor. Det tyder på det finns viss övergång från mjölkproduktion till am- och dikor och därmed extensivare och mindre arbetskrävande produktion.

Antal grisar

Antalet grisar har minskat långsammare i stödområde 1 – 5 jämfört med övriga landet sedan 1999. I stödområde 1 – 5 uppgår minskningen till 27 procent medan minskningen i övriga landet är 39 procent. Antalet grisar i stödområde 1 – 5 är dock mycket litet, 2023 fanns det knappt 50 000 djur, det motsvarar knappt 4 procent av totalt antal grisar i landet. Eftersom antalet grisar är mycket litet leder små förändringar av djurantalet till stora procentuella förändringar. Inom stödområdet är grisproduktionen starkt koncentrerad till område 3 och 5. I område 1 och 2 finns det i stort sett ingen produktion. Område 3 och 5 har haft en gynnsammare utveckling än i de flesta områden i landet.

Antal får

Sedan 1999 har antalet får minskat i stödområde 1 – 5 medan det ökat i övriga delar av landet. 2023 fanns det 54 000 får i stödområde 1 – 5 och drygt 430 000 får i övriga delar av landet. Det motsvarar en minskning med 16 procent i stödområde 1 – 5 och en ökning med 35 procent i övriga Sverige sedan år 1999. 1999 fanns 14 procent av landets får i stödområde 1 – 5 och 2023 var motsvarande andel 11 procent. Inom stödområde 1 – 5 är minskningen klart störst i område 1 med en minskning med 45 procent.

Antal värphöns

Utvecklingen av antalet värphöns i Sverige är svår att beskriva för de senaste åren då produktionen påverkats starkt av utbrott av smittosamma sjukdomar. Under perioden 1999 – 2023 har antalet värphöns i stödområde 1 – 5 minskat med 22 procent medan antalet värphöns i övriga landet ökat med 40 procent. Antalet värphöns i stödområde 1 – 5 är mycket litet totalt sett, 2023 fanns knappt 3 procent av landets värphöns i detta område. Inom stödområde 1 - 5 är produktionen störst i område 2, 3 och 4 medan det i stort sett saknas produktion i område 1. Sedan 1999 har produktionen ökat i område 2 medan den minskat mest i område 1. Eftersom produktionen är liten blir påverkan stor om något enskilda företag väljer att förändra produktionen.

2.2.5 Produktionsvolym

I detta avsnitt redovisar vi utvecklingen för jordbruksproduktionen i de sju nordliga länen jämfört med övriga Sverige. Jordbruksproduktionen åskådliggörs i form av uppgifter om produktion inom nationella stödet till norra Sverige, invägd mjölk, antal djur till slakt och totalskördar i ton. För dessa indikatorer har det inte alltid varit möjligt att hitta regionaliserade uppgifter från 1995, och i stället redovisas uppgifter från tidigast tillgängliga år för dessa indikatorer.

Produktion inom nationella stödet till norra Sverige

Inom nationella stödet till norra Sverige ges stöd för produktion av komjölk, getter, slaktsvin, smågrisar, ägg, potatis, bär och grönsaker. Varje år redovisas produktion och utbetalt stöd inom stödet, och var femte år redovisas utvecklingen över tid i en fördjupad rapport till kommissionen. I den senaste femårsrapporten Jordbrukets utveckling i norra Sverige under åren 2018–2022, konstaterades att bär- och grönsaksodlingen och potatisodlingen minskade i stödområdet för nationella stödet under perioden. Samma utveckling kan ses under perioden 2020 till år 2024 i den senaste årsrapporten för nationella stödet (Jordbruksverket, 2025a).

I årsrapporten för år 2024 framgår att arealen bär, grönsaker och potatis år 2024 var 34,5 procent av den areal som fanns i området för år 1993². Produktionen av get, gris och ägg år 2024 var 63,6 procent av produktionsnivån år 1993 och produktionen av mjölk var 82,6 procent av produktionsnivån år 1993.

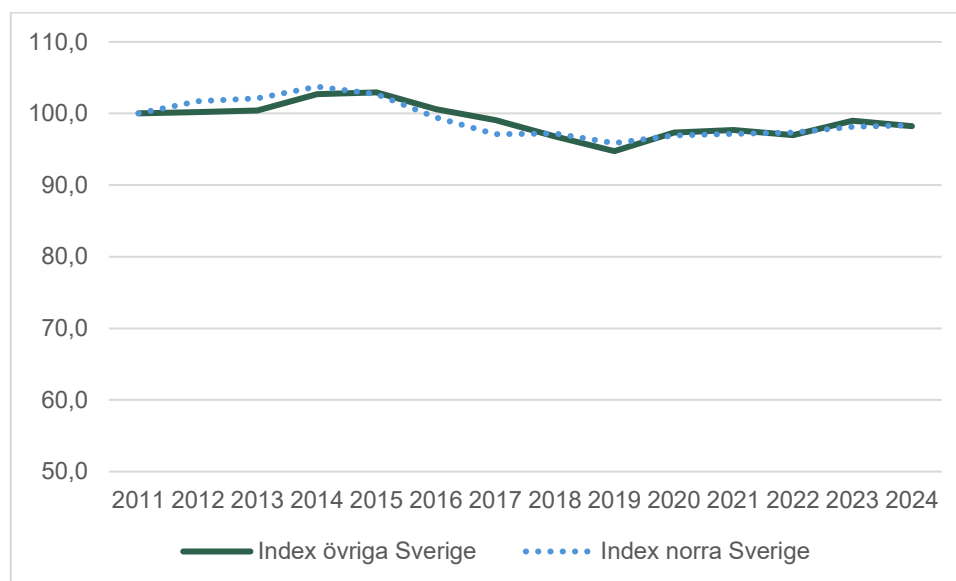
Mjölproduktion

Mjölproduktionen är den dominerande produktionsgrenen inom lantbruket i norra Sverige. Mjölproduktionen i norra Sverige stod för 14,6 procent av landets mjölproduktion år 1993. År 2024 stod området för 13,3 procent av Sveriges totala mjölproduktion (Jordbruksverket, 2023b).

I Jordbruksverkets rapport Jordbrukets utveckling i norra Sverige under åren 2018–2022 redovisas utvecklingen i mjölkinvägning för åren 1990–2022. Statistiken visar att mjölkinvägningen har minskat med 28 procent i norra Sverige och med 18 procent i övriga delar av Sverige under perioden 1990–2022. Mjölproduktionen i norra Sverige minskade i snabbare takt än i övriga delar av landet innan år 2010 (Jordbruksverket, 2023b). Efter det har utvecklingen i mjölproduktion i norra Sverige i stort följt utvecklingen i

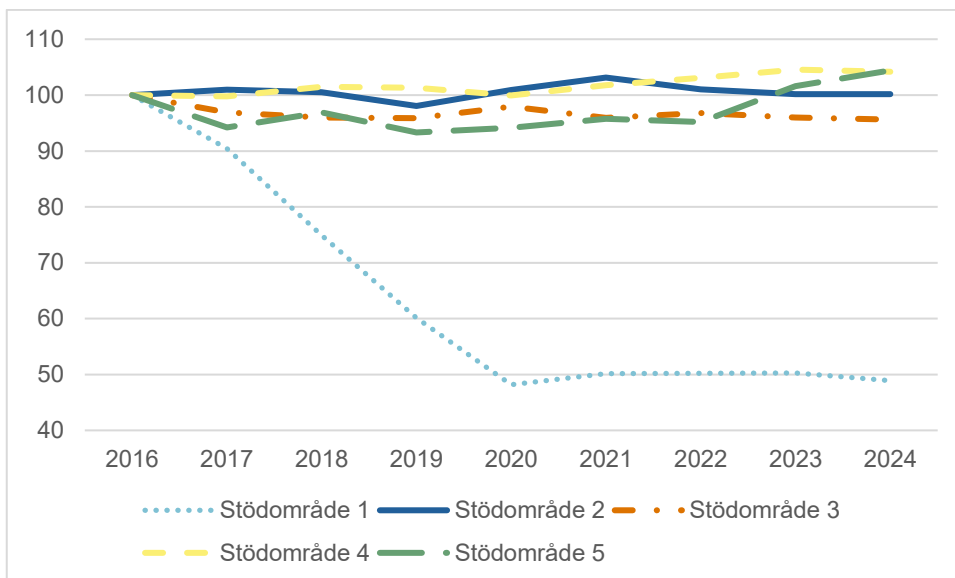
² Stödet får inte leda till att produktionen i stödområdena stiger i förhållande till den produktion som fanns under en referensperiod innan Sverige anslöts till EU. Kommissionsbeslutet för nationella stödet fastställer år 1993 som referensperioden för alla produktionsformer.

övriga delar av landet. I Figur 9 nedan visas utvecklingen av invägd mjölk i norra Sverige och övriga Sverige under perioden 2011–2024.

Figur 9. Utvecklingen av invägd mjölk (index) i norra Sverige (hela stödområdet för nationella stödet) och övriga Sverige under perioden 2011 till 2024. Källa: Jordbruksverkets officiella statistik

Utvecklingen för mjölkproduktion skiljer sig åt mellan olika områden i norra Sverige. I Figur 10 nedan visas utvecklingen av invägd mjölk för respektive stödområde under åren 2016–2024. Innan år 2016 var stödområdena fördelade på annat sätt och perioden innan dess är därför inte relevant att jämföra med.

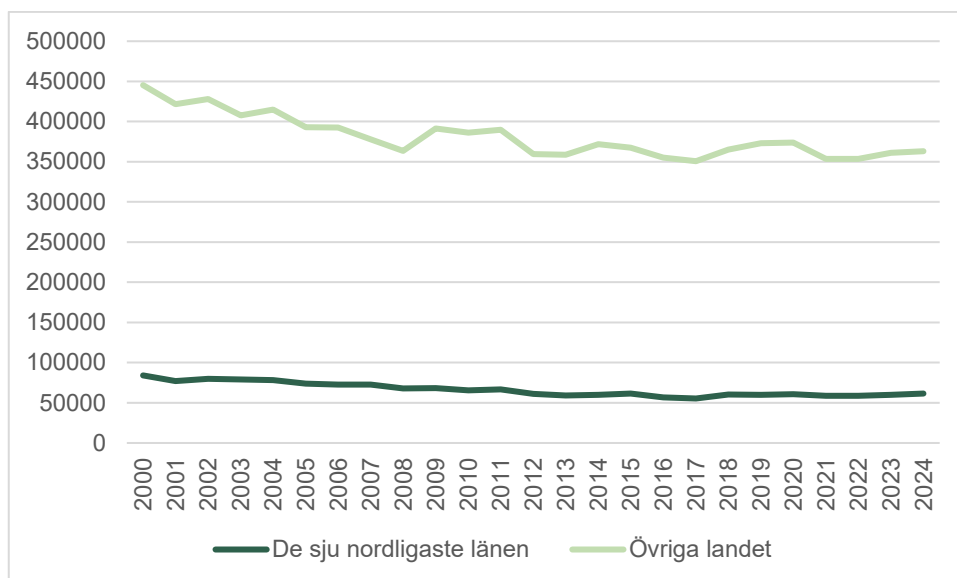
Figur 10. Utvecklingen av invägd mjölk (index) för stödområde 1–5 i nationella stödet till jordbruk i norra Sverige under perioden 2016 till 2024. Källa: Jordbruksverkets officiella statistik

Som kan utläsas av figuren ovan har mjölkproduktionen varit relativt stabil i alla stödområden utom stödområde 1 under perioden 2016 till 2024.

Stödområde 1 består främst av fjällnära områden och hade mycket liten mjölkproduktion jämfört med övriga stödområden redan år 2016 (år 2016 producerades 6 tusen ton mjölk i stödområde 1 och 376 tusen ton i hela stödområde 1–5). Mellan år 2016 och år 2020 minskade produktionen i området med 51 procent. Mjölkproduktionen har de senaste tre åren ökat i stödområde 4 och 5, minskat svagt i stödområde 2, och varit nästan oförändrad i stödområde 1 och 3. De fyra nordligaste länen inryms främst i stödområde 1, 2 och 3, och i liten omfattning även i stödområde 4.

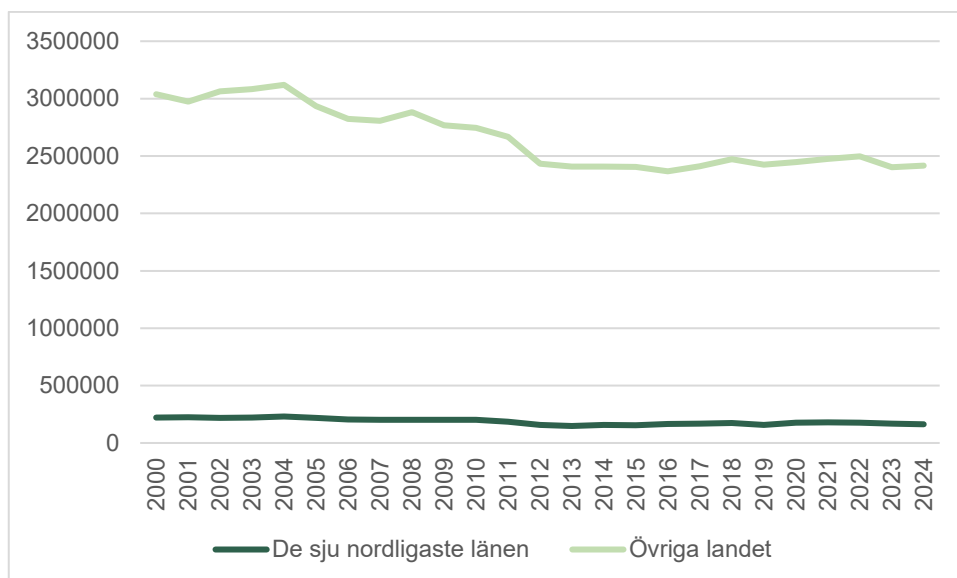
Antal djur till slakt

I figur 11–13 nedan redovisas utvecklingen av antal djur till slakt i de sju nordligaste länen och i övriga landet, för nötkreatur, gris och får under perioden 2000–2024. Statistiken över antal djur till slakt utgår från det län där företaget som levererar djuren till slakt är registrerat.

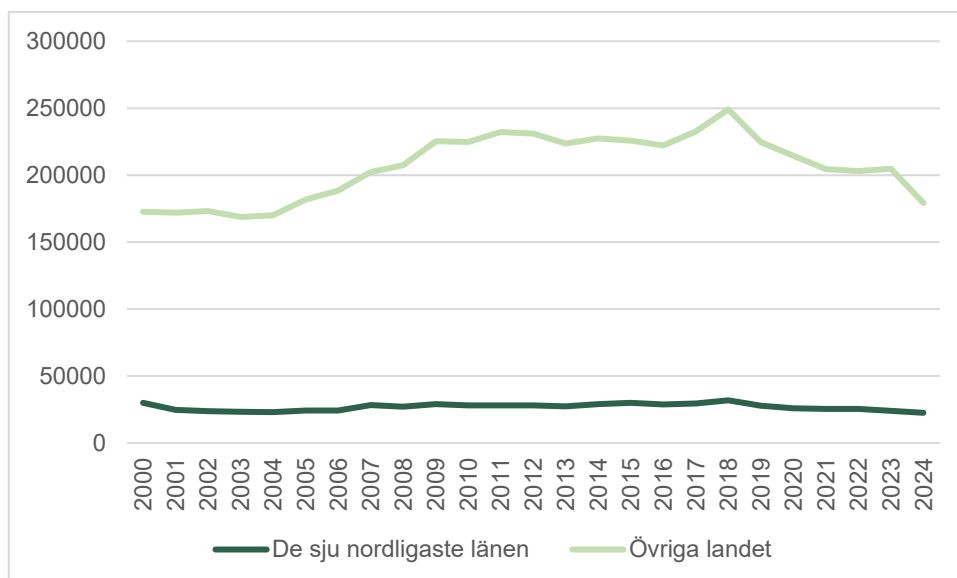
Figur 11. Antal nötkreatur till slakt i de sju nordligaste länen och övriga landet under perioden 2000–2024

Som kan utläsas i Figur 11 har antalet nötkreatur till slakt minskat, både i de sju nordligaste länen och i övriga landet under perioden 2000–2024. År 2000 levererades drygt 84 tusen nötkreatur till slakt från de sju nordligaste länen, vilket utgjorde 15,9 procent av det totala antalet nötkreatur levererat till slakt i Sverige. År 2024 levererades just under 62 tusen nötkreatur till slakt från de sju nordligaste länen, vilket utgjorde 14,5 procent av det totala antalet nötkreatur levererat till slakt. Det innebär att antalet nötkreatur till slakt har minskat mer i de sju nordligaste länen än i övriga landet under perioden. Det län där antal nötkreatur till slakt minskat mest under perioden var Norrbotten.

Figur 12. Antal grisar till slakt i de sju nordligaste länen och övriga landet under perioden 2000–2024

Antalet grisar till slakt har också minskat under perioden 2000–2024, både i de sju nordligaste länen och i övriga landet. År 2000 levererades drygt 224 tusen grisar till slakt från de sju nordligaste länen, vilket utgjorde 6,8 procent av det totala antalet grisar levererat till slakt i Sverige. År 2024 levererades just under 163 tusen grisar till slakt från de sju nordligaste länen, vilket utgjorde 6,3 procent av det totala antalet grisar levererat till slakt. Uppgifterna om antal grisar till slakt visar stora skillnader i utvecklingen för de sju nordligaste länen. I Jämtlands län levererades i stort sett inga djur till slakt år 2024 vilket stämmer överens med uppgifterna om det totala antalet djur i avsnitt 2.2.4. I Norrbottens län var antalet grisar till slakt år 2024 i stället mer än dubbelt så många som år 2000.

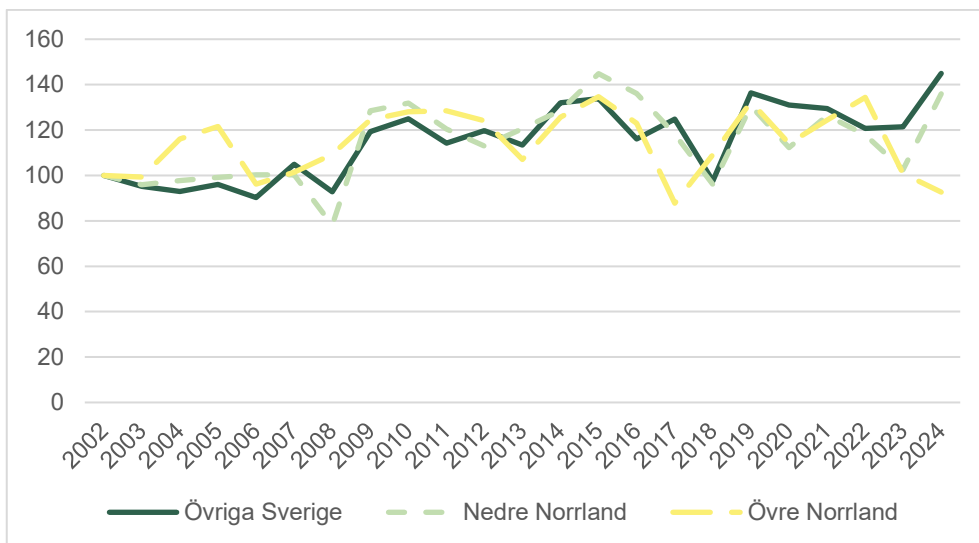

Figur 13. Antal får till slakt i de sju nordligaste länen och övriga landet under perioden 2000–2024

Antalet får till slakt har varierat under perioden 2000–2024, både i de sju nordligaste länen och i övriga landet, men var mindre år 2024 än år 2000. År 2000 levererades just under 30 tusen får till slakt från de sju nordligaste länen, vilket utgjorde 14,8 procent av det totala antalet får levererat till slakt i Sverige. År 2024 levererades just under 23 tusen får till slakt från de sju nordligaste länen, vilket utgjorde 11,2 procent av det totala antalet får levererat till slakt. Det innebär att antalet får till slakt har minskat mer i de sju nordligaste länen än i övriga landet under perioden. Den största minskningen i de nordligaste länen noteras i Jämtlands län.

Skördar

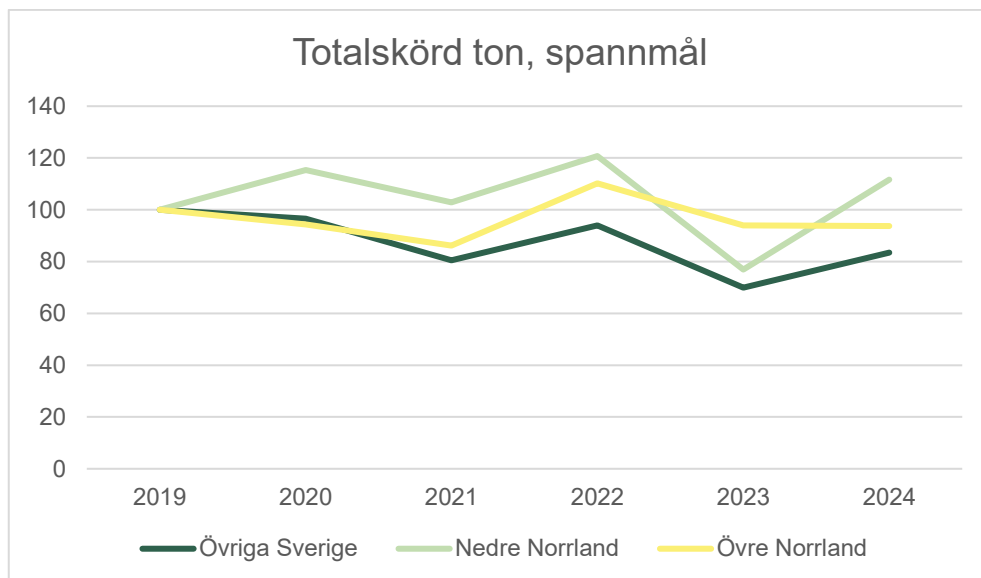
I Figur 14 nedan redovisas utvecklingen av totalskörd för slåttervall under åren 2002 till 2024. Uppgifter om skörd redovisas uppdelat på produktionsområde. Norrbottens, Västerbottens och delar av Jämtlands län tillhör Övre Norrland tillsammans med den nordligaste delen av Dalarnas län. Västernorrlands län och övriga delar av Jämtlands län tillhör Nedre Norrland tillsammans med delar av Gävleborgs län, Dalarnas län och Värmlands län. Som kan utläsas i figuren följer utvecklingen i produktionsområdena Nedre- och Övre Norrland relativt väl den utveckling som skett i övriga Sverige, med undantag från de senaste två åren då vallskörden minskade tydligt i Övre Norrland. År 2024 producerades 179 500 ton vall i Övre Norrland och 398 400 ton vall i Nedre Norrland. Detta var drygt 12 procent av Sveriges totala vallskörd år 2024.

Figur 14. Utveckling av totalskörd av slåttervall (index, 2002=100) under åren 2002 till 2024. Källa: Jordbruksverkets officiella statistik

I Figur 15 nedan redovisas utvecklingen för totalskörd av spannmål under åren 2019 till 2024. Det fanns även uppgifter från år 2018 att tillgå, men detta år var den totala spannmålsskörd i Sverige historiskt låg då stora delar av södra och mellersta Sverige drabbades av torka under sommaren, varför det året bedömdes som olämpligt att använda som basår. Tyvärr finns inte regionaliserade uppgifter för spannmålsskörd tillgängligt i Jordbruksverkets statistikdatabas före år 2018, utan endast uppgifter för Sveriges totala spannmålsskörd. Det innebär att vi inte kan dra några slutsatser om utvecklingen av spannmålsskördarna i norra Sverige jämfört med södra Sverige över tid.

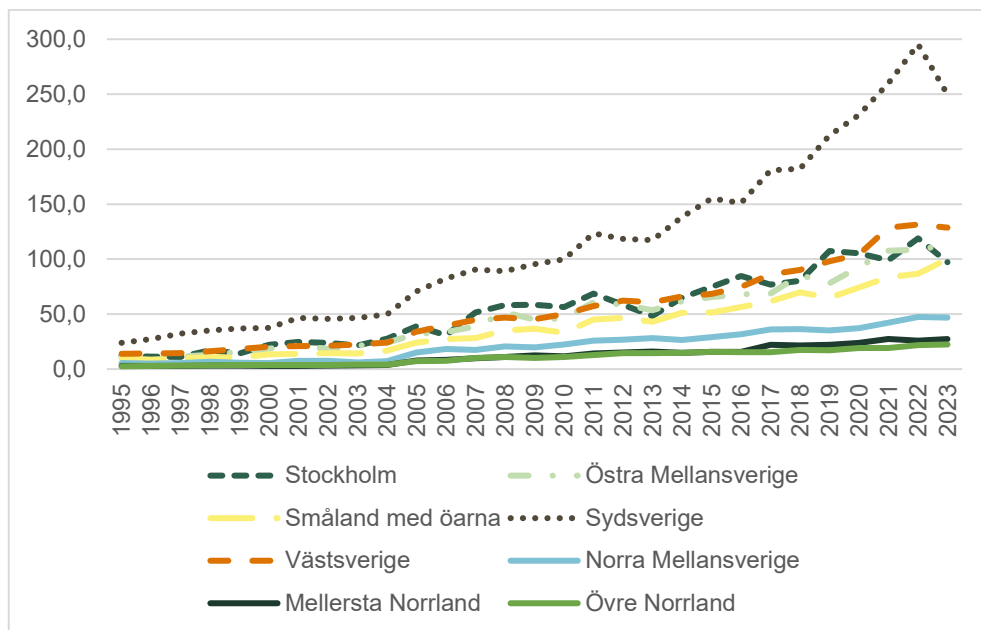
I figuren ser vi att spannmålsskördarna varierar mellan åren, men att utvecklingen ser ut att ha varit något bättre i Övre och Nedre Norrland än i resten av landet. Det bör dock noteras att endast en väldigt liten del av Sveriges totala spannmålsskörd produceras i norra Sverige. År 2024 producerades 31 200 ton spannmål i Övre Norrland och 62 400 ton spannmål i Nedre Norrland. Det är 1,8 procent av Sveriges totala spannmålsskörd och i princip hela skörden används för foderändamål.

Figur 15. Utveckling av totalskörd av spannmål (index, 2019=100) under åren 2019 till 2024. Källa: Jordbruksverkets officiella statistik

2.2.6 Markpriser

I Figur 16 nedan visas utvecklingen av markpriser för åkermark i Sverige mellan år 1995 och år 2024. Som kan utläsas i figuren är både markpriserna och prisutvecklingen för åkermark i de fyra nordligaste länen (Mellersta Norrland och Övre Norrland) betydligt lägre än i övriga delar av Sverige. Även markpriserna i Norra Mellansverige (Värmlands, Dalarnas och Gävleborgs län) är låga jämfört med de sydligare delarna av landet.

Figur 16. Markpriser för åkermark³ åren 1995 till 2023, uttryckt i tkr per hektar för försålda fastigheter. Övre Norrland avser Norrbottens och Västerbottens län, Mellersta Norrland avser Västernorrlands och Jämtlands län, Norra Mellansverige avser Dalarnas, Värmlands och Gävleborgs län. Källa: Jordbruksverkets officiella statistik

Låga fastighets- och markpriser innebär att det blir svårare för lantbrukare i de norra delarna av Sverige att ta ut lån för investeringar, då säkerheten för banklån blir liten. Samtidigt innebär också lägre markpriser ett lägre behov av kapital vid investeringar i mark, jämfört med övriga Sverige.

2.2.7 Lönsamhet i mjölkproduktionen

I rapporten Jordbrukets utveckling i norra Sverige under perioden 2018–2022 (Jordbruksverket, 2023b) analyseras hur lönsamheten för driftsgrenen mjölk i området med nationellt stöd förhåller sig till motsvarande lönsamhet för övriga landet. Här har analysen uppdaterats med uppgifter från år 2024.

Lönsamheten uppskattas med hjälp av en täckningsgradsanalys.

Täckningsgraden beräknas som en kvot enligt följande uppställning.

$$\text{Täckningsgraden} = \frac{\text{Täckningsbidrag 1 (totalintäkter – driftskostnader)}}{\text{Beräknad timlön på allt arbete + ersättning på allt kapital}}$$

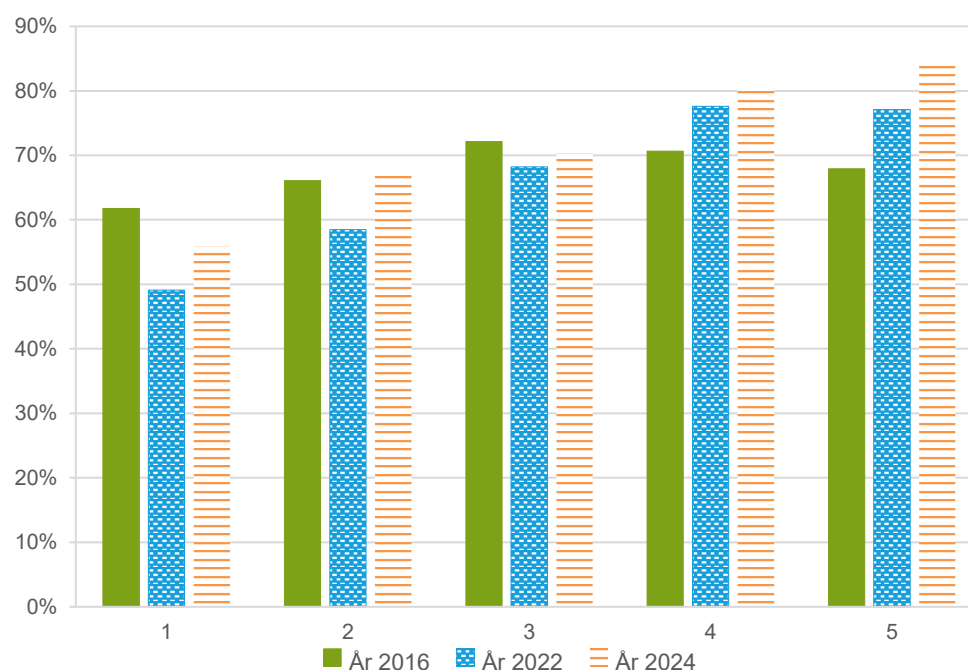
I intäkter ingår: produktintäkter samt stöd som gårdsstöd, nationellt stöd och kompensationsstöd.

³ Vid försäljning av lantbruksenheter eller delar av lantbruksenheter kan utöver åker- och betesmark även andra ägoslag eller byggnader ingå, så som skog. Vid sådana köp används relationen mellan åker- respektive betesmarkens taxeringsvärde och det totala taxeringsvärdet för hela fastigheten för att bestämma åker- och betesmarkens andel av försäljningspriset.

Underlaget för beräkningen utgörs av Jordbruksverkets lönsamhetsmodell (Jordbruksverket, 1997), som bland annat visar lönsamheten vid olika besättningsstorlekar. I de nedan redovisade resultaten valdes en besättningsstorlek på 120 mjölkkor.

I analysen jämförs lönsamheten i det område som omfattas av nationellt stöd med ett referensområde i Syd- och Mellansverige (mellersta Sveriges slättbygder). Referensområdet erhåller varken nationellt stöd eller kompensationsstöd.

Analysen visar att lönsamhetsnivån totalt sett är låg i området. Beräkningen pekar på att lönsamheten var 15–45 procent lägre i stödområdet än i referensområdet år 2024. Detta är en viss förbättring från resultaten för år 2022 där lönsamheten beräknades vara mellan 25–50 procent lägre i stödområdet än i referensområdet. I figur 17 nedan visas skillnaderna mot referensområdet för respektive stödområde. Som kan utläsas av figuren så ökade den relativa lönsamheten i område 4 och 5 från år 2016 till år 2022, och igen till år 2024. I område 1, 2 och 3 minskade i stället den relativa lönsamheten från år 2016 till år 2022, för att sedan öka igen till år 2024. Den största minskningen i lönsamhet under perioden 2016–2024 noteras i stödområde 1. De fyra nordligaste länen tillhör främst stödområde 1, 2 och 3.

Figur 17. Preliminär täckningsgrad i förhållande till mellersta Sveriges slättbygder (ej stödområde) under år 2016, 2022 och 2024. Källa: (Jordbruksverket, 2023b).

I beräkningen av täckningsgraden år 2022 antogs ett mjölkpris på 5,67 kr/kg för de områden som levererar till Arla och ett mjölkpris på 4,69 kr/kg

för de områden som levererar till Norrmejerier. Under år 2024 var Arlas mjölkpris i medeltal 5,72 kr/kg medan det för Norrmejeriet var i medeltal 4,65 kr/kg (Arla, 2025) (Norrmejerier, 2025). Resultaten beror både på antaget mjölkpris och på beräknade kostnader för insatsvaror.

2.3 Fiskets och fiskodlingarnas utveckling

I detta avsnitt beskriver vi fiskodlingsproduktionen och företagens utveckling i norra delen av Sverige. Vi redovisar även utvecklingen inom yrkesfisket som landar fisk för konsumtion i samma geografi.

2.3.1 Fiskodling

Svenskt vattenbruk är en diversifierad bransch som finns i hela landet. Musslor, ostron, alger och sjöpunng odlas nästan uteslutande på västkusten. Fisk odlas i hela landet. Större delen av den svenska produktionen av fisk för konsumtion sker i öppna kassodlingar i sötvattensområden i norra Sveriges inland, i cirka 86 anläggningar fördelat på 51 företag år 2024⁴. I söder förekommer mindre landbaserade odlingar samt odlingar i öppna kassar i modifierade vatten exempelvis regleringsmagasin, i naturliga vatten, längs kusten och i dammar. Nationellt uppgick antalet aktiva anläggningar för mat- och sättfiskproduktion år 2024 till 97 stycken med stor variation på storlek. Antalet anläggningar har varierat en hel del sedan början på 2000-talet då matfisk och sättfisk producerades på drygt 120 anläggningar nationellt. Huvuddelen av fiskodlingarna är lokaliserade i norra Sverige och därmed är det inte relevant att göra jämförelser med resten av landet där vattenbruket utgörs av mindre fiskodlingar, blötdjurs- och algodlingar. De senaste åren har vissa anläggningar slagits ihop, företag har köpts upp och en del har lagts ner vilket har reducerat antalet.

Produktionen mätt i tonnage har legat relativt stabilt men har minskat de senaste åren bland annat på grund av utdragna tillståndprocesser och nedläggning av tre stora matfiskanläggningar i Bottenhavet och bristen på sättfisk. Sättfisk är fisk som sätts ut i matfiskodlingar eller i naturvatten. Den totala produktionen av matfisk och sättfisk skattades till cirka 9 800 ton nationellt år 2024, vilket innebär en minskning med tio procent sedan 2023. Sett i ett längre perspektiv, 2013 och framåt, har produktionen varierat mellan cirka 9 000 - 12 000 ton.

⁴ Statistik taget från Jordbruksverket centrala vattenbruksregister (CVR2) september 2025

Regnbåge är den vanligast förekommande arten inom fiskodling i Sverige och år 2024 uppgick produktionen till 7 700 ton, vilket motsvarar ungefär 85 procent av den totala matfiskproduktionen. Efter regnbåge är röding den vanligaste matfisken, därefter kommer övrig matfisk (lax, öring etc.) samt ål.

Den totala produktionen av sättfisk beräknas år 2024 uppgå till nästan 700 ton, vilket innebär en kraftig tillbakagång jämfört med året innan, då produktionen uppgick till nästan 1 200 ton.

Antalet sysselsatta inom fiskodlingen i Sverige uppgick år 2024 till 368 personer (Jordbruksverket, 2024a). Data om sysselsättning är dessvärre inte uppdelad per län utan endast nationella siffror finns att tillgå (Jordbruksverket, 2024a).

2.3.2 Yrkesfiske

Yrkesfiske i havet

Svenskt yrkesfiske i havet delas upp i pelagiskt och demersalt fiske.

Pelagiskt fiske riktar sig mot fisk i den fria vattenmassan såsom sill/strömring, skarpsill och makrill. Det demersala fisket riktar sig i stället mot bottenlevande arter såsom torsk, räka och havskräfta. De i särklass största mängderna fisk landas av det pelagiska fisket både för livsmedel och foderproduktion. Nationellt går nära 80 procent av den landade pelagiska fisken till foderfabriker och landas därför i huvudsak i Danmark eller Norge då det idag inte finns några foderfabriker i Sverige som kan ta emot fisken.

Hur mycket fisk som får fiskas bestäms av kvoter vilka beslutas årligen på EU-nivå eller nationellt för nationellt förvaltningsarter. Kvoternas storlek per art baseras bland annat på forskning och datainsamling om fiskbeståndens utveckling. En rad faktorer påverkar hur fiskbestånden utvecklar sig. Sill/strömring, lax och torsk trivs i kallare vattenmiljöer och en eventuell fortsatt höjning av vattentemperaturen är en av flera faktorer som kan få betydelse på bestånden. Andra fiskarter, såsom siklöja, abborre och braxen, kan däremot gynnas av stigande vattentemperaturer och minskande salthalt.

I norra Sverige (Gävleborgs, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län) finns det drygt 100 landningshamnar. Många av båtarna fiskar i fångstområde 30–31⁵ i Bottniska viken men kan även ha sitt fiske i andra områden och kan ha sin hemmahamn i södra eller västra Sverige. Det kan även landas fisk i norra Sverige av utländska båtar samtidigt som

⁵ Fångstområde 30 och 31 är ICES-delområden i Bottniska viken som används för förvaltning av fiske, särskilt för strömring, siklöja och lax.

svenska båtar som fiskar i svenska vatten kan landa sina fångster utomlands. Kapaciteten att ta emot olika storlekar på båtar och dess fångst varierar en hel del mellan landningshamnarna och beror på vilken produktionsinriktning fisket har. Infrastrukturen i hamn ser olika ut då vissa erbjuder exempelvis kyl/frys av fångst, sorteringsmöjligheter, service och lagringsmöjligheter medan andra inte har någon nämnvärd infrastruktur alls. Hamnarna längst i norr är väl anpassade för det småskaliga kustfisket men de större fartygen har svårare att landa sin fångst där.

År 2024 landades ungefär 8 500 ton fisk i området, framför allt sill/strömming och skarpsill men även andra arter som sik, siklöja, öring och lax. Landningen var på den lägsta nivån sedan 2015. Under det senaste decenniet fiskades det som mest år 2016 då det pelagiska fisket i norra Sverige landade drygt 21 000 ton. Antalet båtar i området har minskat under samma period från 221 båtar som registrerat landningar till 171 båtar 2024⁶ varav 74 stycken är fiskefartyg med en maxlängd på 14 meter och vittjebåtar för redskaps- och garnfisket. Förändringen av antalet båtar och minskande storlek på landningar är en trend som vi ser i hela det svenska yrkesfisket i havet. Storleken på bestånden för många arter har förändrats och därmed möjligheterna att fiska på dessa. I Östersjön har antalet båtar påverkats starkt av svaga bestånd av flera arter, en åldrande yrkeskår, svårigheter att föra över fiskelicenser till den yngre generationen och bristande attraktivitet för nya fiskare. Att minska antalet fiskebåtar har också varit ett uttalat politiskt mål för att bland annat öka lönsamheten inom fisket. Innan införandet av överlåtbara fiskerättigheter i det pelagiska systemet år 2009 präglades yrkeskåren av stort antal olönsamma fiskebåtar och överkapacitet. Strukturuomvandlingen har dock lett till att det småskaliga fisket längs våra kuster har haft svårt att fortsätta medan större fartyg med stor fiske- och landningskapacitet har blivit mycket lönsamt.

Över 90 procent av den pelagiska fisken som landas i norra Sverige transporteras med lastbil till bland annat Danmark för att ingå i foderproduktion. Resterande andel av den landade fisken går till konsumtion. En ökad andel som går till konsumtion skulle kunna vara möjlig och bidra till ökad lönsamhet för den pelagiska värdekedjan i Sverige. Jordbruksverket publicerade 2024 en handlingsplan för mer mat av pelagisk fisk som beskriver flera åtgärder som kan vidtas för att öka möjligheten för att mer fisk ska nå konsumenterna (Jordbruksverket, 2024b).

Yrkesfiske i sjöar

Insjöfisket med fiskelicens i norra Sverige har varierat mycket de senaste 10 åren. Det är framför allt möjligheterna att fiska lax som begränsats, på

⁶ Data inhämtat från Havs- och vattenmyndigheten oktober 2025

grund av minskade laxbestånd, vilket har påverkat antalet aktiva yrkesfiskare. Landningarna var drygt 76 ton fisk år 2019 varav 73 ton var lax, till drygt 20 ton fisk år 2024 varav 15 ton var lax.

Antalet yrkesfiskare i insjöfisket i norra Sverige har varierat de senaste 10 åren mellan 12 och 21 stycken, där de flesta är aktiva i Norrbottens län.

2.4 Livsmedelsindustrins utveckling

I det här avsnittet beskriver vi utvecklingen hos vissa delbranscher inom livsmedelsindustrin i de sju länen. Vi har valt att följa utvecklingen inom framför allt slakt, mejeri, kvarnar och beredning av frukt, bär och grönsaker mellan 2008 och 2023 samt slakt och beredning av odlad respektive vildfångad fisk.

Vid analys av statistiken för livsmedelsindustrin behöver man ha i åtanke att råvara kan tas över länsgränser för förädling i andra län. Det kan skapa variationer i statistiken över åren.

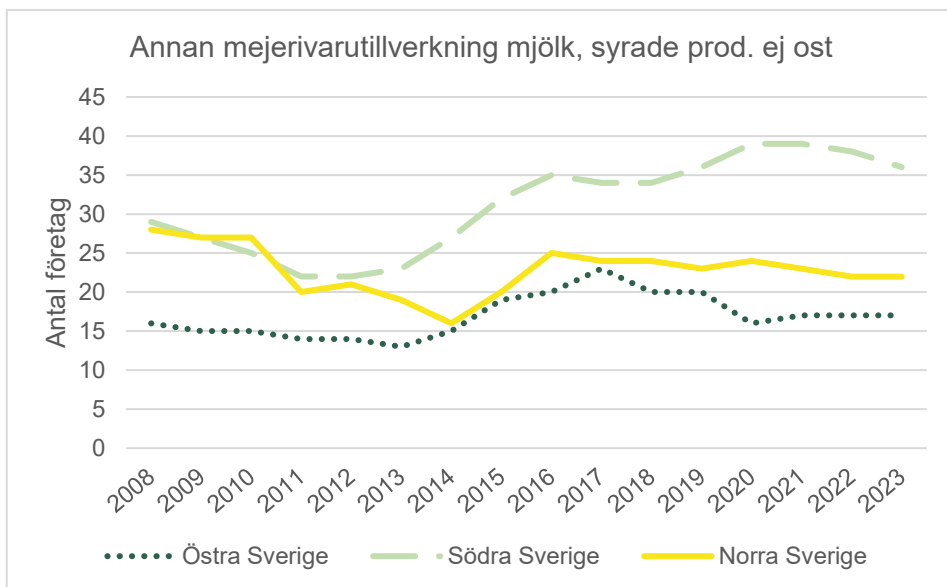
2.4.1 Mejerier

Under 2023 fanns det 22 mejeriföretag i de sju nordligaste länen. Tre av företagen hanterar majoriteten av volymerna medan övriga är mycket små. Tillsammans står mejerierna i området för drygt tio procent av den totala mjölkinvägningen i Sverige.

Det nordligaste av de tre stora mejeriföretagen har två mejerier i Västerbottens län. Under 2025 lades företagets mejeri i Luleå ner till följd av en succesiv övergång som pågått i två år. Detta gjordes för att få bättre lönsamhet och effektivitet och kunna erbjuda ett konkurrenskraftigt pris till mjölkproducenterna (Croon, 2025). Mejeriföretaget tar emot mjölk från mjölkproducenter i de fyra nordligaste länen. Merparten av mjölkproducenterna, cirka 125, finns i Västerbottens kustland men det finns även omkring 80 producenter i Västernorrlands län, 40 producenter i Norrbottens län och omkring 20 producenter i Jämtlands län.

Ett annat av de tre stora mejeriföretagen har sitt nordligaste mejeri i Jämtland. Mejeriet har sina leverantörer runt Storsjön i Jämtlands län och i Västernorrlands län. Nästa mejeri, räknat norrifrån hämtar mjölk från framför allt Gävleborgs, Dalarnas och Värmlands län. Det tredje stora mejeriföretaget har anläggning i Dalarna och tar emot mjölk från producenter främst inom länet.

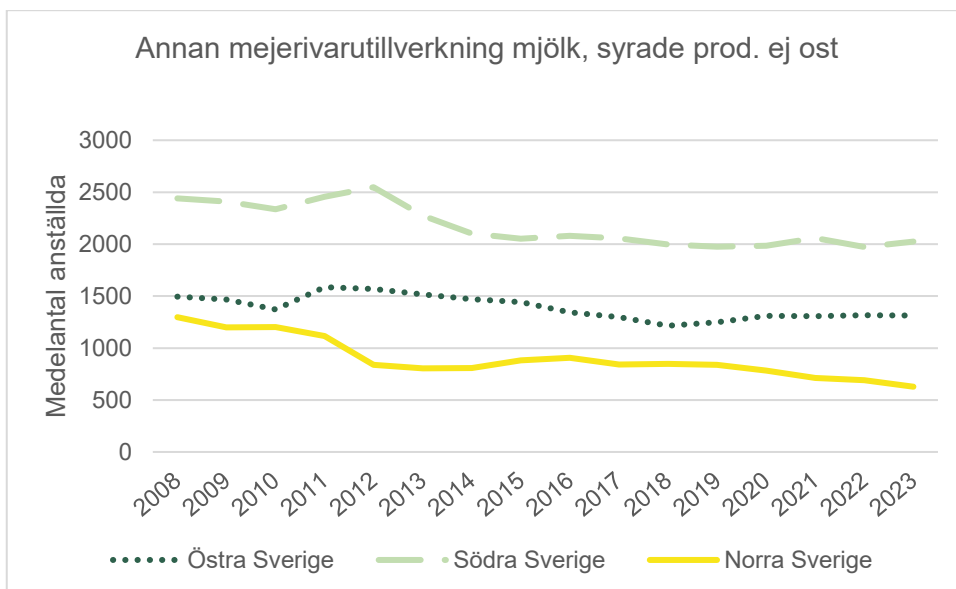
Vad gäller antalet mejeriföretag så har det minskat något i norra Sverige under perioden 2008–2023, till skillnad från södra Sverige där de ökat, se Figur 18. Antalet ysterier i norra Sverige har däremot gått från drygt 20 företag till omkring 35 under samma period. Dessa är mycket små gårdsmejerier som använder mjölk från den egna gården.

Figur 18. Utvecklingen av antalet företag inom mejeri (SNI 10.519) i de sju nordligaste länen (norra Sverige) respektive i andra delar av landet 2008 – 2023.

Källa: Företagens ekonomi, SCB

Antal anställda på mejerier har de senaste åren minskat mer i norra Sverige än i övriga landet. Mellan år 2008 och 2023 har antalet anställda nästan halverats från 1 200 anställda till drygt 600 anställda. Under åren 2011 – 2012 syns en tydlig minskning vilket hänger ihop med både nedläggningar och fusion mellan företag, se Figur 19.

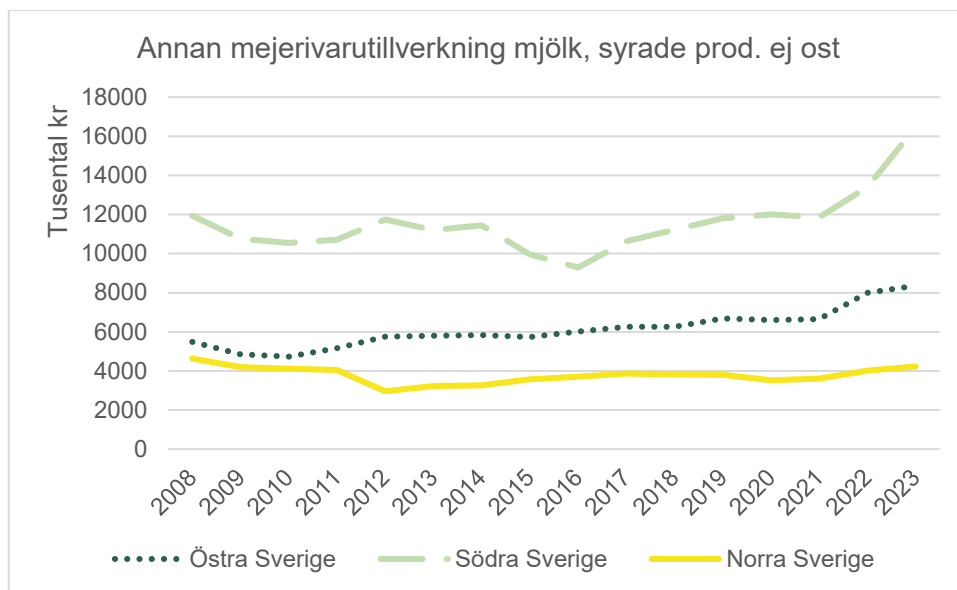

Figur 19. Utvecklingen av antalet anställda inom mejeri (SNI 10.519) i de sju nordligaste länen (norra Sverige) respektive i andra delar av landet 2008 – 2023.

Källa: Företagens ekonomi, SCB

Det tapp av antal anställda som syns under 2011–2012 vad gäller anställda ses också i produktionsvärdet (vilket är ett mått på det totala värdet av alla varor och tjänster som produceras inom en viss sektor eller verksamhet

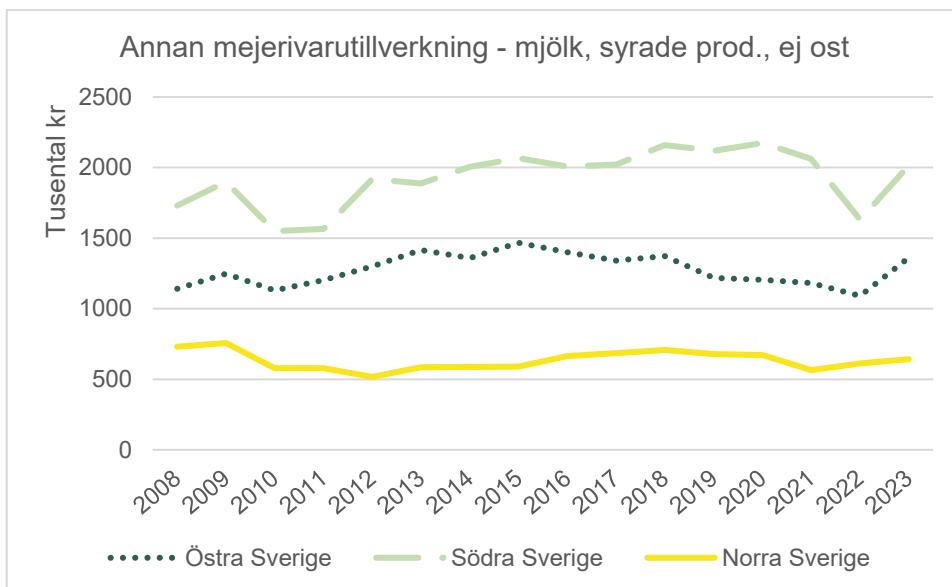
under en viss period). För produktionsvärdet är det tydligt att resten av landet har haft en tydlig ökning över tid medan norra Sverige har legat på ungefär samma nivå.

Figur 20. Utvecklingen av produktionsvärdet inom mejeri (SNI 10.519) i de sju nordligaste länen (norra Sverige) respektive i andra delar av landet 2008 – 2023.

Källa: Företagens ekonomi, SCB

Förädlingsvärdet (som är ett mått på det mervärde som skapas när råvaror bearbetas till färdiga produkter) har under perioden minskat från omkring 730 miljoner kronor år 2009 till drygt 640 miljoner kronor år 2023. I resten av landet är det en något mer stabil eller ökande trend under perioden, se Figur 21. Mjölkinvägningen har dock haft ungefär samma utveckling som övriga landet under samma period vilket kan tyda på att mejerierna i norra Sverige inte lyckats få ut samma mervärde av förädlingen. Liknande utveckling för förädlingsvärdet i norra Sverige kan noteras även då osttillverkning läggs till. Förädlingsvärdet för mejerivarutillverkning och osttillverkning i norra Sverige var 740 miljoner kronor år 2009 och just under 680 miljoner år 2023. För osttillverkning finns luckor i statistiken för övriga delar av Sverige och det går därmed inte göra någon jämförelse med utvecklingen för osttillverkning i resten av landet.

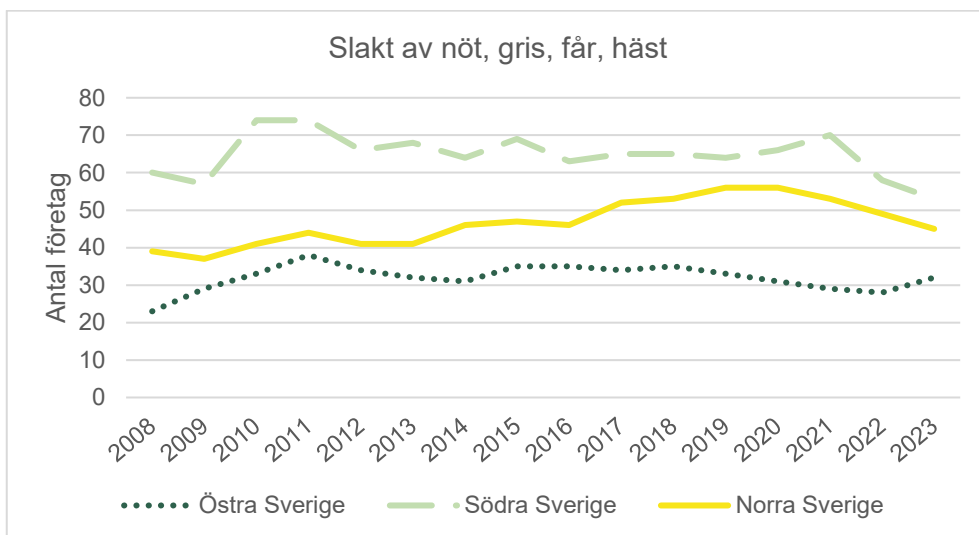

Figur 21. Utvecklingen av förädlingsvärdet inom mejeri (SNI 10.519) i de sju nordligaste länen (norra Sverige) respektive i andra delar av landet 2008–2023.

Källa: Företagens ekonomi, SCB

2.4.2 Slakterier

Under 2023 fanns det 45 företag med tillstånd att slakta nötkreatur, gris, får, get och häst i de sju länen. Antalet slakterier har ökat under perioden 2008–2023 jämfört med resten av landet men har minskat något de senare åren, se Figur 22.

Figur 22. Utvecklingen av antalet företag inom slakt (SNI 10.111) i de sju nordligaste länen (norra Sverige) respektive i andra delar av landet 2008 – 2023.

Källa: Företagens ekonomi, SCB

Statistiken över slaktvolymen i detta avsnitt utgår från det län där slakten utförts.

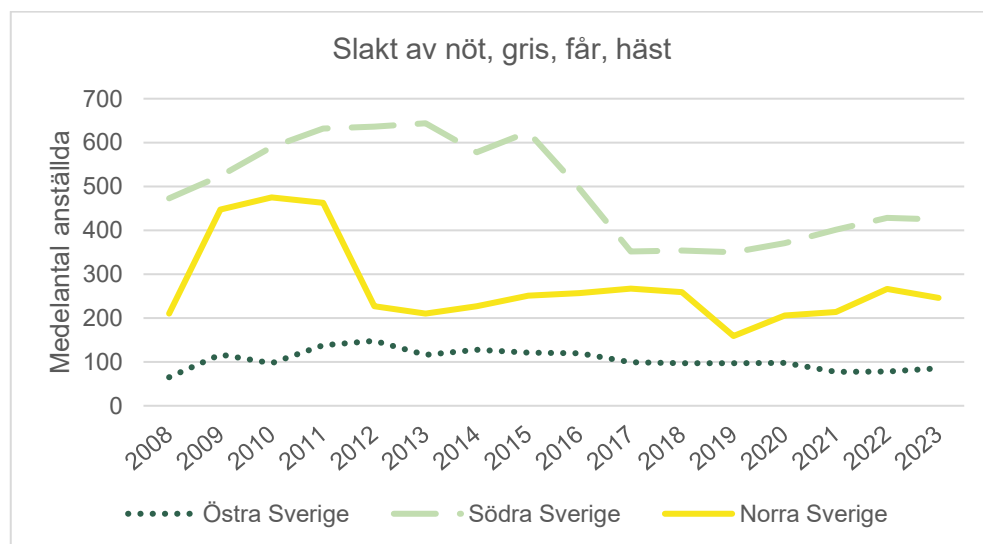
Slakten av nötkreatur i norra Sverige har legat på en jämn nivå 2000–2024 och utgjorde 11 procent av den totala slakten i landet 2024. I de fyra nordligaste länen fanns det tolv slakterier år 2024 som står för drygt fem procent av hela landets slakt. De flesta hade en liten verksamhet med färre än 100 slaktade djur per år. Tre anläggningar slaktade mellan 5 000 och 10 000 nötkreatur per år.

Slakten av gris i de sju länen utgjorde 4 procent av den nationella slakten år 2024, och har återhämtat sig efter en kraftig nedgång 2012–2015. I de fyra nordligaste länen slaktas merparten av grisarna vid ett slakteriföretag i Norrbotten, och utgjorde 2024 cirka två procent av landets grisslakt.

Slakten av får i området ökade under perioden 2000–2024 och utgjorde 9 procent av den totala slakten av får i Sverige år 2024.

Utifrån uppgifter över godkända slakterier 2024 så finns det fyra mindre slakterier i Värmlands län. I Dalarna finns det tre, varav ett slaktade fler än 10 000 nötkreatur och fler än 60 000 grisar, medan övriga slakterier hade en relativt liten verksamhet. I Gävleborgs län finns det ett slakteri som slaktade fler än 12 000 nötboskap och fler än 5 000 får samt två slakterier med relativt liten verksamhet.

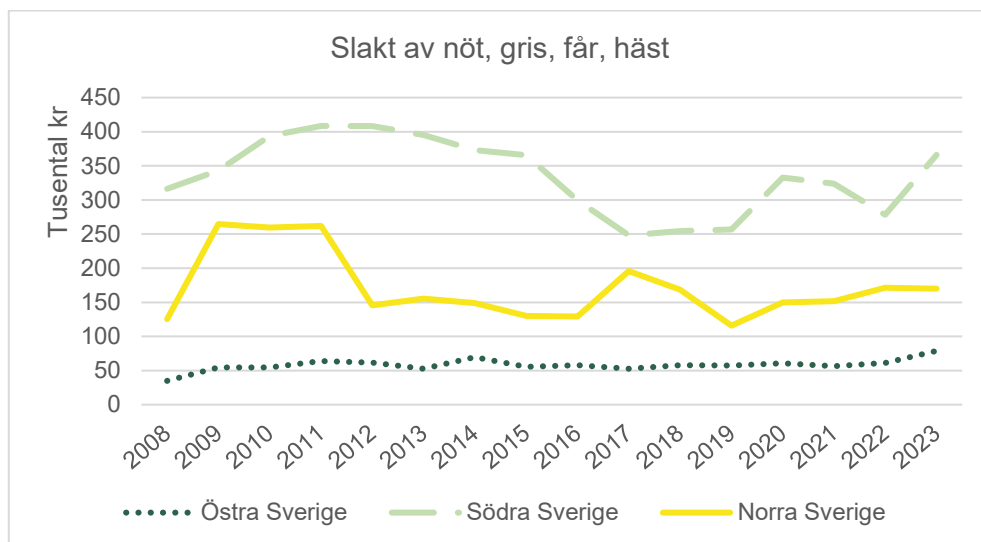
Antalet anställda hos slakterierna i norra Sverige ökade tydligt under åren 2009–2011 till upp emot 500 anställda för att sedan gå ner igen till 200–250 anställda under åren därefter, se Figur 23.

Figur 23. Utvecklingen av antalet anställda inom slakt (SNI 10.111) i de sju nordligaste länen (norra Sverige) respektive i andra delar av landet 2008 – 2023.

Källa: Företagens ekonomi, SCB

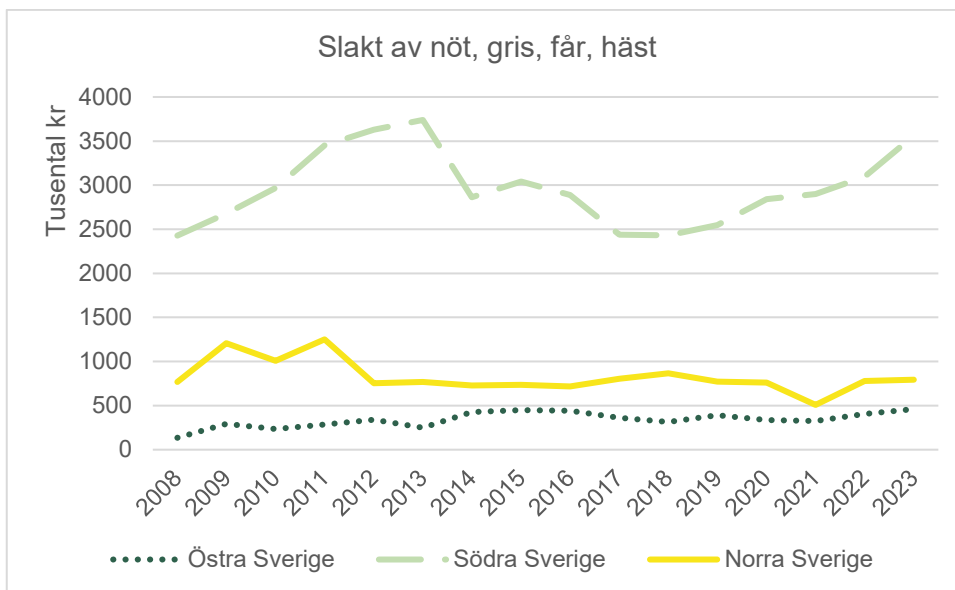
För förädlingsvärdet och produktionsvärdet⁷ syns en liknande ökning just dessa år för att sedan plana ut något, se Figur 24 och 25. Den ökning som syns för både norra och södra Sverige kan, åtminstone för den senare delen av 2011, till viss del förklaras av förändringar av stöd till nötkreatur vid årsskiftet 2011–2012. Det gav en ökad slakt av nötkreatur i slutet av 2011, eftersom berörda djurägare fick ett tillägg på stödbeloppet för djur som slaktades innan årsskiftet, och därmed lägre slakt under inledningen av 2012.

Figur 24. Utvecklingen av förädlingsvärdet inom slakt (SNI 10.111) i de sju nordligaste länen (norra Sverige) respektive i andra delar av landet 2008 – 2023.

Källa: Företagens ekonomi, SCB

⁷Produktionsvärdet är ett mått på det totala värdet av alla varor och tjänster som produceras inom en viss sektor eller verksamhet under en viss period. Förädlingsvärdet är det mervärde som skapas när råvaror bearbetas till färdiga produkter.

Figur 25. Utvecklingen av produktionsvärdet inom slakt (SNI 10.111) i de sju nordligaste länen (norra Sverige) respektive i andra delar av landet 2008 – 2023.

Källa: Företagens ekonomi, SCB

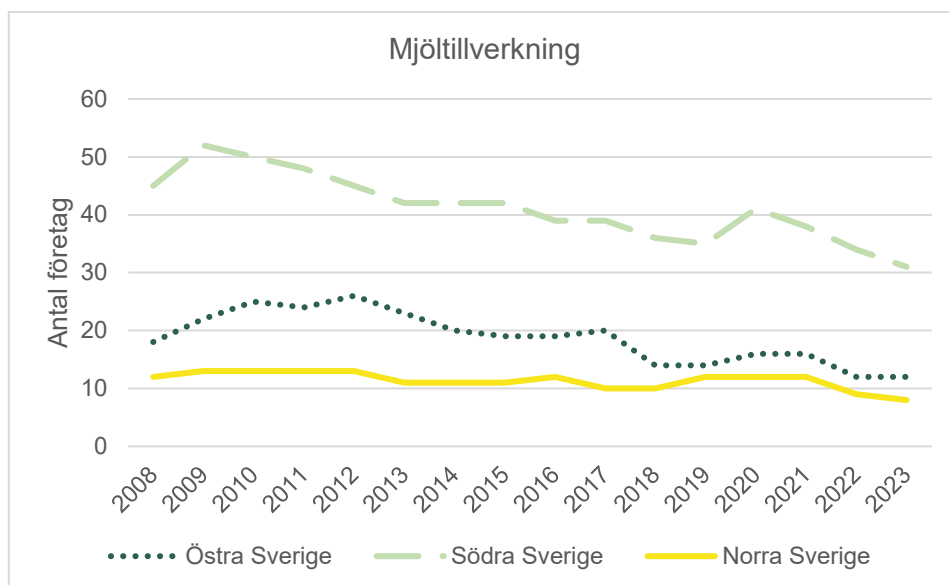
Inom chark och annan industri för köttvarutillverkning⁸ finns det cirka 400 företag i hela landet varav ungefär 120 företag finns i norra Sverige och merparten av dem är småskaliga (enligt SCB:s företagsregister i november 2025). Det finns knappt tio företag i de sju länen som slaktar fjäderfä varav alla är småskaliga.

2.4.3 Spannmålsmottagning och kvarnar

Det finns färre kvarnar, som mal mjöl för humankonsumtion i norra Sverige än i resten av landet. I Figur 26 nedan visas utvecklingen för antal företag inom mjöltillverkning i norra Sverige och övriga delar av landet mellan år 2008 och år 2023. Utvecklingen i norra Sverige har varit relativt jämn, men minskat något. I andra delar av landet syns en tydligare minskning under perioden.

Det finns ett tiotal företag med kvarnverksamhet i de sju länen men det saknas större kvarnindustri i de fyra nordligaste länen. Det finns företag som i liten skala ägnar sig åt någon form av tillverkning av mjöl, krossgryn med mera, framför allt till egen vidareförädling.

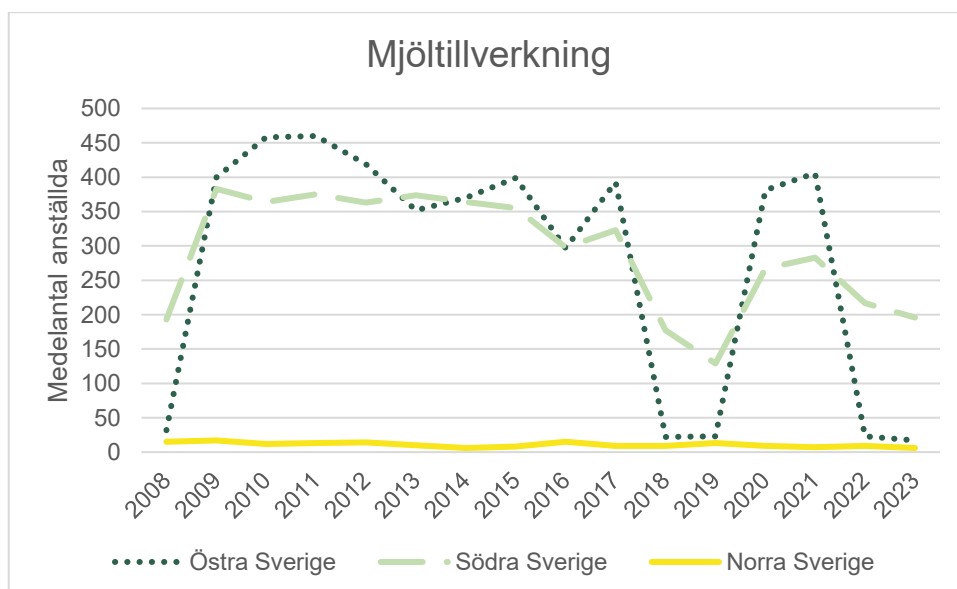
⁸ Företag som är registrerade för chark och annan industri för köttvarutillverkning kan förädla kött från olika djurslag, även vilt.

Figur 26. Utvecklingen av antalet företag inom mjöltillverkning (SNI 10.611) i de sju nordligaste länen (norra Sverige) respektive i andra delar av landet 2008 – 2023.

Källa: Företagens ekonomi, SCB

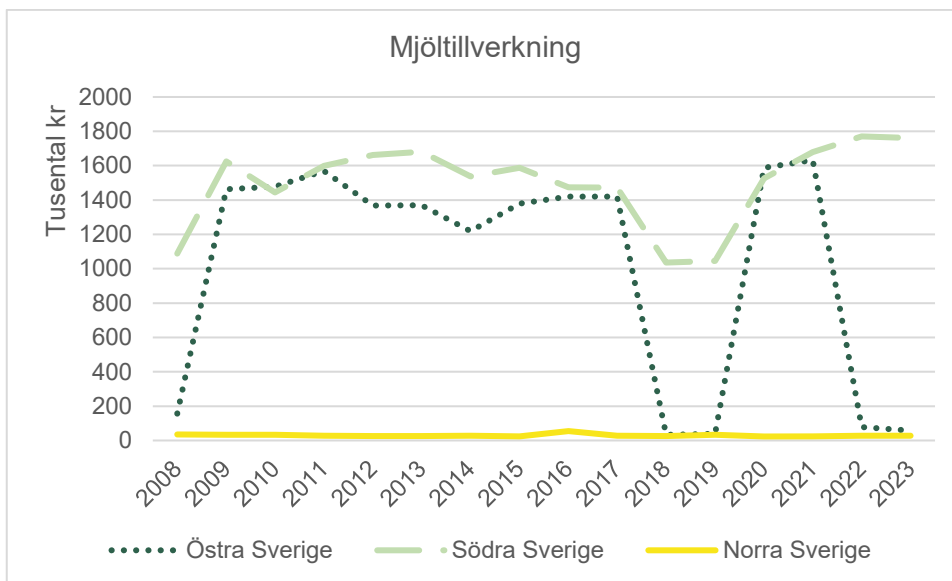
Antalet anställda har över tid legat på mellan 6 och 17 personer (Figur 27), vilket speglar att det rör sig om mikroföretag. Nivån har varit låg men jämn över längre tid. I resten av landet syns större variation vilket skulle kunna relateras till den torra sommaren 2018 med lägre skörd som följd eller bero delvis på en ändring i beräkningen hos SCB.

Figur 27. Utvecklingen av antalet anställda inom mjöltillverkning (SNI 10.611) i de sju nordligaste länen (norra Sverige) respektive i andra delar av landet 2008 – 2023.

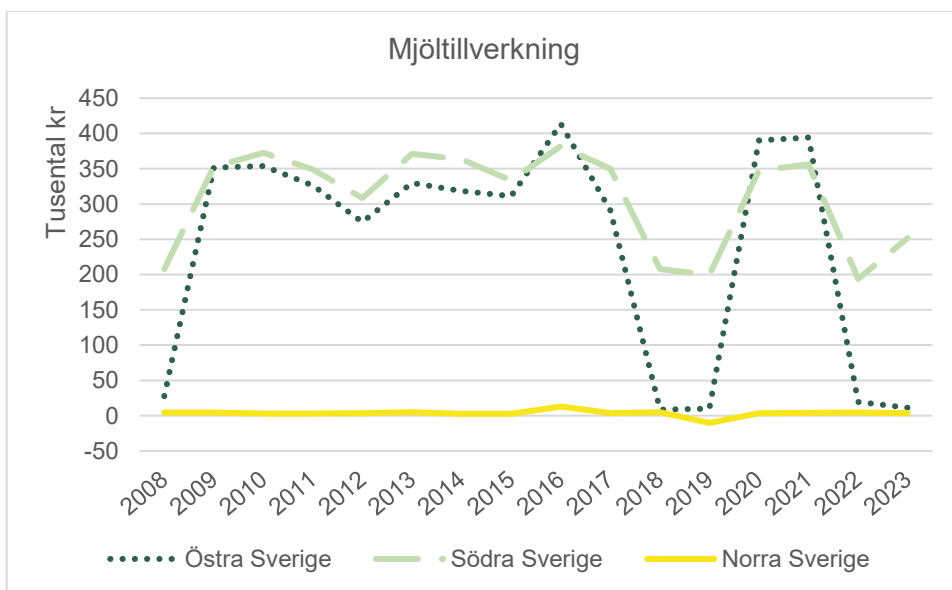
Källa: Företagens ekonomi, SCB

En liknande trend ger produktionsvärdet och förädlingsvärdet, se Figur 28 och 29.

Figur 28. Utvecklingen av produktionsvärdet inom mjöltillverkning (SNI 10.611) i de sju nordligaste länen (norra Sverige) respektive i andra delar av landet 2008 – 2023.

Källa: Företagens ekonomi, SCB

Figur 29. Utvecklingen av förädlingsvärdet inom mjöltillverkning (SNI 10.611) i de sju nordligaste länen (norra Sverige) respektive i andra delar av landet 2008 – 2023.

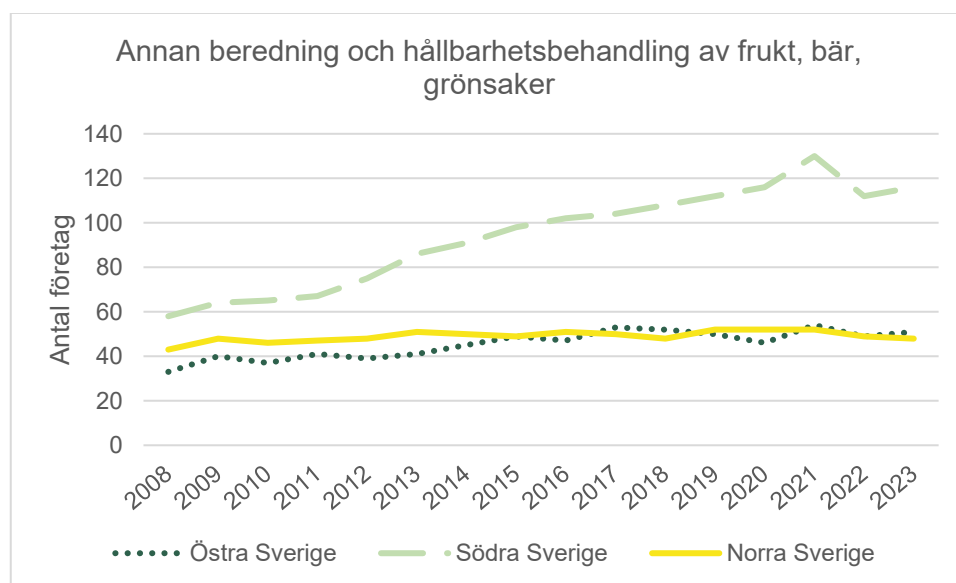
Källa: Företagens ekonomi, SCB

Det finns enligt SCB:s företagsregister (november 2025) knappt 440 företag som är registrerade som bagerier (SNI 10.710) i de sju länen i norra Sverige och 270 i de fyra nordligaste. Det kan jämföras med de drygt 2100 företag som finns i hela landet. Det finns exempel på större företag men de flesta är småskaliga och 80 procent av bagerierna i norra Sverige är mikroföretag med färre än tio anställda. Det finns 67 företag som är registrerade för knäckebrödstillverkning (SNI 10.721) i Sverige. Hälften av

dem finns i norra Sverige; 33 företag är registrerade i de sju länen, varav 20 i de fyra nordligaste länen.

2.4.4 Beredning av frukt, bär och grönsaker

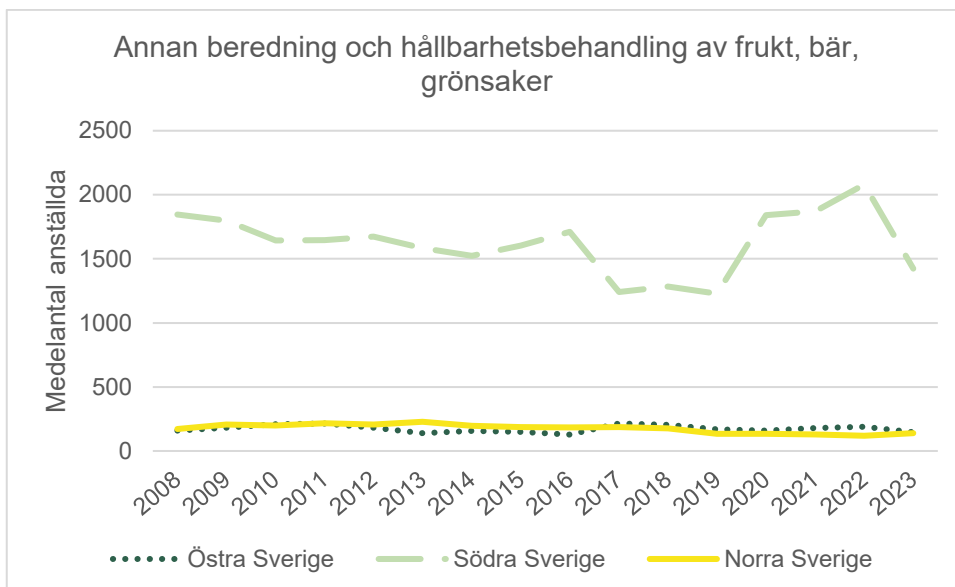
Det finns ett fyrtiotal företag som ägnar sig åt beredning och hållbarhetsbehandling av frukt, bär och grönsaker, se Figur 30. Nivån har varit jämn i norra och östra Sverige jämfört med södra där det syns en tydlig ökning under perioden 2008–2011. I förhållande till tillgången på bär, särskilt vilda bär som blåbär, lingon, hjortron i norra Sverige, finns det få förädlingsanläggningar. Aktörer uppges söka sig utomlands för att få bären förädlade.

Figur 30. Utvecklingen av antal företag inom annan beredning och hållbarhetsbehandling av frukt, bär och grönsaker (SNI 10.39) i de sju nordligaste länen (norra Sverige) respektive i andra delar av landet 2008 – 2023.

Källa: Företagens ekonomi, SCB

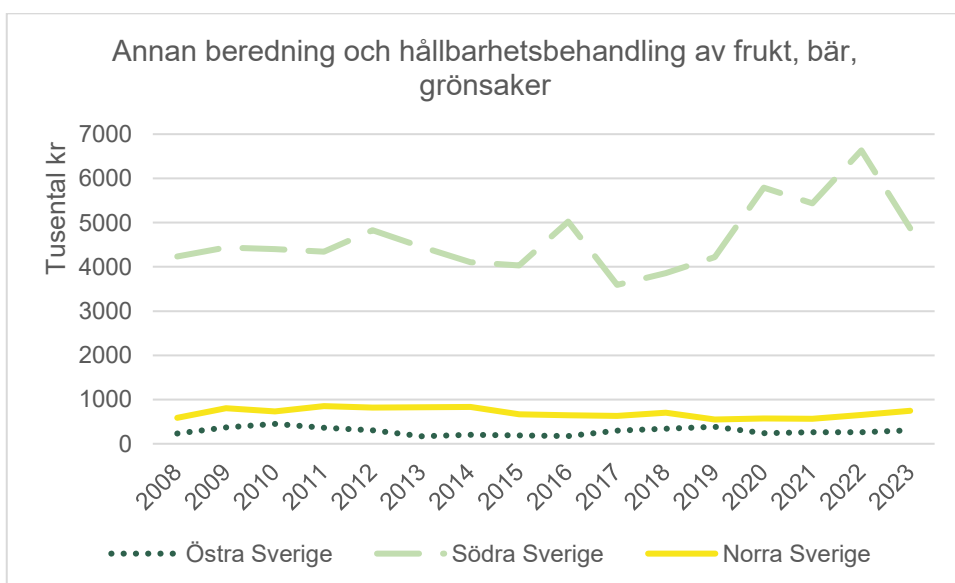
Under perioden har antalet anställda minskat från nivåer över 200 anställda till 140 år 2023, se Figur 31.

Figur 31. Utvecklingen av antal anställda inom annan beredning och hållbarhetsbehandling av frukt, bär och grönsaker (SNI 10.39) i de sju nordligaste länen (norra Sverige) respektive i andra delar av landet 2008 – 2023.

Källa: Företagens ekonomi, SCB

Produktionsvärdet har varit relativt stabilt med en liten ökning mot slutet av perioden, se Figur 32.

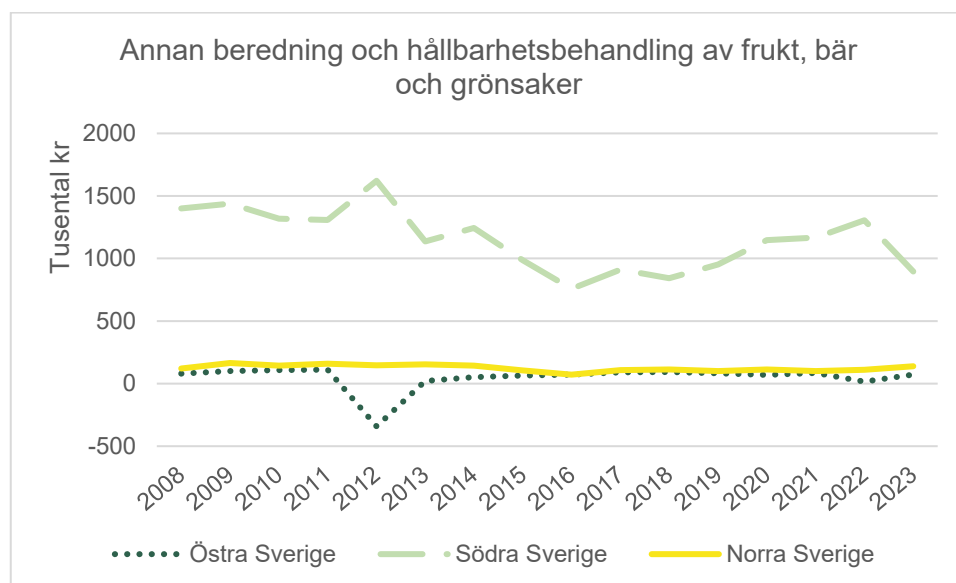

Figur 32. Utvecklingen av produktionsvärdet inom annan beredning och hållbarhetsbehandling av frukt, bär och grönsaker (SNI 10.39) i de sju nordligaste länen (norra Sverige) respektive i andra delar av landet 2008 – 2023.

Källa: Företagens ekonomi, SCB

Förädlingsvärdet i löpande priser, inom beredning av frukt, bär och grönsaker uppgick till drygt 138 miljoner kronor år 2023. Som högst under perioden mellan 2008 och 2023 var förädlingsvärdet år 2009 då det

uppgick till 165 miljoner kronor. Som lägst var förädlingsvärdet år 2016 då det var 72 miljoner kronor, se Figur 33.

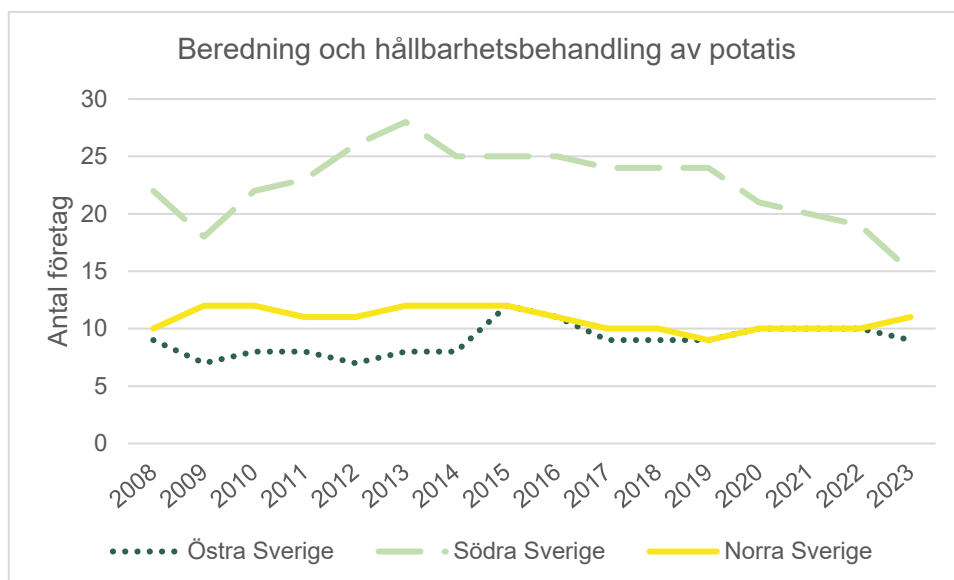

Figur 33. Utvecklingen av förädlingsvärdet inom annan beredning och hållbarhetsbehandling av frukt, bär och grönsaker (SNI 10.39) i de sju nordligaste länen (norra Sverige) respektive i andra delar av landet 2008 – 2023.

Källa: Företagens ekonomi, SCB

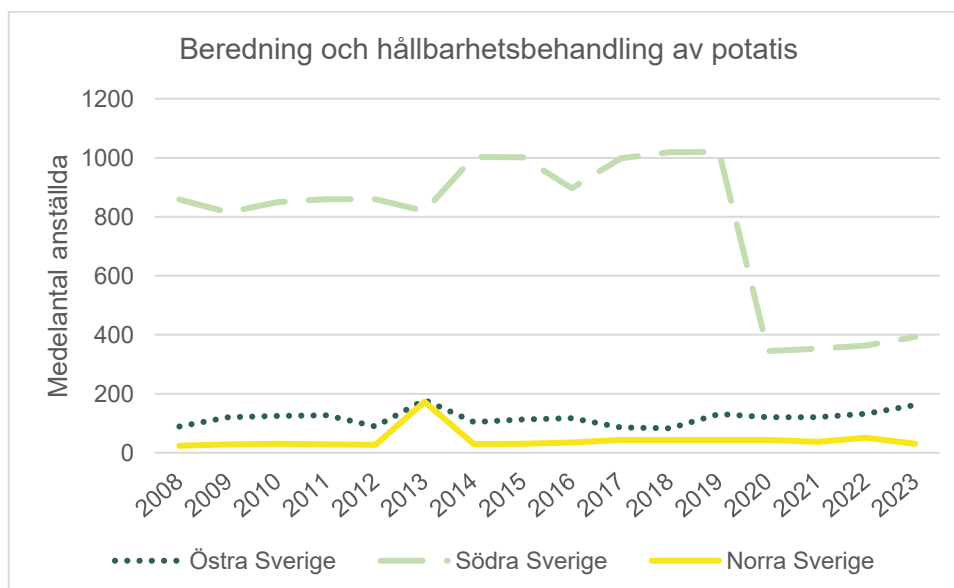
Potatis

Potatisodlingen i norra Sverige har minskat över tid, vilket beskrivs i kapitel 2.2.5. Det finns fler skalerier och annan industri som tillverkar potatisprodukter i södra Sverige än i östra och norra. Men antalet företag och anställda har minskat mer i södra Sverige under de senaste åren. I norra Sverige har nivån varit mer jämn vad gäller antal företag (Figur 34 och 35). Tillgång till förädling såsom skaleri ökar potatisodlarnas möjligheter att sälja mer av skörden, även potatis som inte når den kvalitetsklass som krävs av matvarubutikerna. Restauranger tar nästan bara emot redan skalad potatis. Tidigare har det varit brist på företag som tvättar, packar och distribuerar potatis, men det finns numer i Norrbotten och Västerbotten vilket underlättar för potatisodlare i de aktuella länen.

Figur 34. Utvecklingen av antal företag inom beredning och hållbarhetsbehandling av potatis (SNI 10.31) i de sju nordligaste länen (norra Sverige) respektive i andra delar av landet 2008 – 2023.

Källa: Företagens ekonomi, SCB

Figur 35. Utvecklingen av antal anställda inom beredning och hållbarhetsbehandling av potatis (SNI 10.31) i de sju nordligaste länen (norra Sverige) respektive i andra delar av landet 2008 – 2023.

Källa: Företagens ekonomi, SCB

2.4.5 Fiskodling, från slakt till konsument

När fisken uppnått önskad vikt bedövas, avlivas och avblodas de i ett slakteri som kan vara en mobilanläggning eller en stationär anläggning. När fisken är avlivad och tömd på blod kan den antingen tas upp och isas i plastbackar som sedan transporteras till ett annat slakteri för urtagning, filéering m.m. eller så sker detta på samma plats. Ett av Sveriges största fiskodlingsföretag är finskägt och förädlar all fisk på Åland för att sedan till

största del sälja fisken på den finska marknaden. Andra fiskodlingsföretag säljer fisken helt eller delvis på svenska marknaden och bedriver även export.

Försäljning av fisk kan ske till olika kunder och dessa kan variera över tid. Försäljning sker av rund fisk (endast avblodad), urtagen hel fisk och fiskfilé, färsk och fryst. En del fiskodlare säljer även regnbågsrom och rödingrom till konsumtion. Producenter av svenskodlad fisk kan sälja sina produkter genom gårdsförsäljning och/eller till olika grossister, livsmedelsindustri, auktioner, internet, matkassar, producentförsäljning och saluhallar. Grossister säljer vidare till restaurang och dagligvaruhandeln där slutkonsument kan köpa produkterna. Det kan vara inget eller upp till tre led (eller mer) mellan producent och slutkonsument beroende på vilken försäljningskanal som väljs.

Fiskförädlare som köper fisken av fiskodlarna kan i sin tur exempelvis sälja gravad, kall- och varmrökt röding och regnbåge. Idag finns även exempelvis regnbågsfärs.

2.4.6 Beredning av vildfångad fisk för konsumtion och foder

Polen, Baltikum och Finland är huvudsakliga marknader för pelagisk råvara från Bottenhavet. Till detta kommer att en mindre del av kvoten går till beredning av svensk surströmming. Sedan 2020 har det varit svårt för lokala fiskare att tillgodose surströmmingstillverkare med råvara. En del fiskare tillverkar surströmming själv. Ett normalår för surströmmingsindustrin, då fisket går bra, har surströmmingsindustrin ett totalt råvarubehov på cirka 300–400 ton strömming. En viss positiv utveckling har synts lokalt för surströmmingsfisket de senaste två åren. Det finns också surströmmingsföretag som samarbetar med råvaruleverantörer i södra Sverige för att tillgodose sitt råvarubehov.

Det finns också tillgång till beredningsinfrastruktur i form av rökerier, salterier och beredning av siklöja. År 2023 var drygt 173 personer sysselsatta i fiskberedningsindustrin i norra Sverige, med 109 personer i Norrbottens län.

Under de senaste 10 åren har över 90 procent av fisken som fiskats i fångstområde 30–31 och landats i Sverige gått till foderproduktion. Fisken landas av pelagiska båtar i svenska hamnar längs kusten för att sedan transporteras till bland annat Danmark för att bearbetas och bli fiskmjöl och fiskolja. Det finns förutsättningar för att en större andel av fisken ska kunna bli mat. Den sill som finns i vissa områden i Östersjön och Bottenhavet innehåller dioxin och dioxinlikt PCB, vilket påverkar kostrekommendationerna för sill. Det är dock stora skillnader i dioxininnehållet beroende på fångstområde. Kostrekommendationerna är en anledning till att inte mer landas till livsmedel i Sverige. Ett flertal faktorer

har betydelse för var fiskaren lossar fisken och till vilket ändamål; fångstområde, pris, långsiktiga affärsöverenskommelser, hamnens djup och storlek, lossningskapacitet och förstahandsmottagarens kapacitet. Var fartyget ligger när det inte fiskar kan också ha betydelse.

Vid fiske för foder och olja kan båtarnas kyltankar fyllas betydligt mer än om fisken skulle levereras till livsmedel. Det kräver inte heller samma varsamma hantering som fisk till livsmedelsproduktion kräver. Fisk för fodertillverkning kan också landas snabbare. Sammantaget gör detta att lönsamheten för yrkesfiskaren oftast blir högre även om priset för foderfisken är lägre än för konsumtionsfisk. Ökade landningar till humankonsumtion i Sverige skulle dock bidra till en ökad lönsamhet för hela värdekedjan, fler arbetstillfällen och stärkt livsmedelsberedskap samt en lägre miljöpåverkan då råvaran inte först behöver omvandlas till foder som äts av andra djur för att till sist bli livsmedel.⁹

⁹ Handlingsplan för mer mat av pelagisk fisk, Jordbruksverket, RA24:9.

3 Förutsättningar för livsmedelsproduktionen i norra Sverige

Det finns ett flertal faktorer som påverkar förutsättningarna för livsmedelsproduktion i norra Sverige och som bidrar till att produktionen där har svårare att nå lönsamhet jämfört med södra Sverige. Givetvis har man också samma utmaningar som företag i resten av landet, som till exempel omfattande regelverk, men i det här avsnittet fokuserar vi på förutsättningar som är specifika för norra Sverige. Det kan vara svårt att peka på en enskild faktor som är avgörande, snarare handlar det om ett antal olika faktorer som bidrar på olika sätt – och ibland både utgör hinder och möjligheter. Parallellt med att Jordbruksverket har jobbat med det här uppdraget så har ett projekt kring insjöfiske i Jämtland, Västerbotten och Norrbotten pågått. Projektet har alldeles nyligen resulterat i en rapport med mer detaljerad analys av hinder och möjligheter för att utveckla fisket i området (Jörnling, o.a., 2026)

3.1 Hinder för produktionen

Vi försöker nedan resonera om flera orsaker till mindre gynnsamma förutsättningar för livsmedelsproduktion i norra Sverige.

3.1.1 Avstånd och gleshet

Stora avstånd och låg befolkningstäthet innebär att det ofta är långt mellan företag och långt till olika typer av service och förädling. Det har en avgörande påverkan på förutsättningarna för både primärproducenter och förädlingsföretag i norra Sverige. I takt med att företag läggs ned eller slås samman ökar avstånden till kollegor ytterligare, vilket försvårar möjligheterna till samverkan av olika slag.

Glesheten innebär också att det finns färre leverantörer av insatsvaror och tjänster. Utrustning och insatsvaror som foder och diesel finns vanligen inte lokalt utan måste köpas från andra delar av Sverige eller importeras. Vissa reservdelar finns endast att tillgå i södra delen av landet och primärproducenter kan ibland själva behöva resa för att hämta upp dessa. En försämrad postservice har betydande konsekvenser i det här sammanhanget.

Således är den enskilde primärproducentens tillgång till bland annat servicetjänster, veterinärer, foder, gödsel, utsäde och maskiner lägre än i regioner med mindre gleshet. Få leverantörer av olika varor och tjänster leder även till sämre konkurrens, ofta med högre priser som följd. Det kan

också vara svårare med samarbete eller erfarenhetsutbyte med andra företag eller att få tillgång till ny teknik.

Kostnader för längre transporter av förbrukningsvaror och resor för till exempel hantverkare, rådgivare och servicepersonal blir också högre. Som exempel kan nämnas att priset på leveranser av byggnadsmaterial blir högre vilket påverkar kalkyler för nyinvesteringar i norra Sverige. Transportinfrastruktur och kollektivtrafik är begränsad och all transport sker med bil, lastbil eller båt. Järnväg och flygplatser saknas i stora delar av området, där det finns är det få avgångar och höga priser.

Glesheten i sig kan också bidra till att unga i mindre utsträckning väljer att ta över och driva ett familjeföretag eller ett ta över annans företag vid exempelvis pensionsavgång. Tillgång till infrastruktur och service på landsbygden i form av skolor, förskolor, sjukvård, affärer och banktjänster kan vara avgörande för att unga ska vilja etablera sig. Långa och därmed dyra resor, samt avsaknaden av kollegor på rimliga avstånd kan vara ytterligare faktorer som försvårar generationsskiften. Det kan också vara svårt för primärproducenter att rekrytera arbetskraft till gles- och landsbygder och att behålla befintliga arbetskraft när den lokala/regionala servicen blir sämre.

I norra Sverige finns brist på många typer av förädlingsanläggningar såsom kvarnar, äggpackerier, mejerier, slakterier; fiskslakterier och förädlare vilket logistiskt försämrar primärproducenters möjlighet till avsättning av sin råvara/produkter. Likaså är det ofta långa avstånd för förädlingsindustrin att få tag på råvara. Från stora delar av området är det inte möjligt att skicka djur till slakterier längre söderut, då transporttiden blir för lång. Få aktörer inom slakt och mejeri kan påverka priserna, då konkurrensen blir liten. Det leder också till att det blir svårare att affärsmässigt planera verksamheten. Det gäller till exempel vid köttproduktion, där det är viktigt att kunna leverera djuren när de är slaktmogna. Om det bara finns ett slakteri inom rimligt avstånd att vända sig till, ökar risken för att köer hindrar en optimering av produktionen i och med att det saknas alternativ. Bristande tillgång på slakteri som tar emot specifika kategorier av djur, som exempelvis ekologisk gris, kan också begränsa möjligheterna att välja produktionsinriktning.

Längre transporter, dålig transportinfrastruktur och sämre underhåll av vägar påverkar konkurrenskraften i förädlingsledet negativt. Glesheten och avstånden bidrar till dyrare distributions- och logistiklösningar både för marknaden i norra Sverige och ut från norra Sverige. Det är också en utmaning att det är långt till de stora marknaderna i Sveriges mer tätbefolkade områden. Många av företagen i livsmedelsindustrin satsar på den lokala marknaden vilket begränsar kundunderlaget och möjligheten att växa. Förutsättningarna varierar naturligtvis, till exempel har Dalarna,

Gävleborg och Värmland mycket närmare till större marknader som Stockholm, Göteborg och Mälardalen jämfört med övriga län. De långa avstånden kostar i arbetstid, logistik och bränsle samt ger en lägre tillgång till tjänster och arbetskraft.

För vissa branscher är det också långt till råvaruproduktionen. För bagerier längst i norr är det långt till kvarnar som kan framställa tillräckliga kvantiteter med mjöl av rätt kvalitet. För mejerier ger avstånden högre kostnader för transport av mjölken. Ett exempel är att ett mejeriföretag i norra Sverige väger in ungefär lika stor volym mjölk som ett mejeriföretag i södra Sverige. Medan företaget i söder har ett upphämningsområde som omfattar Skåne och delar av Blekinge hämtar företaget i norr mjölk från nästan halva Sveriges yta. Vid hämtning av mjölk från gårdar på längre avstånd kan kostnaden för transport i vissa fall nästan bli jämförbar med mjölkens värde. I ett nästa steg när produkterna ska distribueras till butiker har man också höga transportkostnader. Följden blir en lägre lönsamhet och brist på resurser för att investera och utveckla anläggningarna. För förädlingsindustrin riskerar de högre kostnaderna leda till underinvesteringar.

3.1.2 Bristande tillgång till kunskap, rådgivning och innovationsfrämjande

För att utveckla produktionen behöver det dels finnas forskning och utveckling som är relevant för de förutsättningar som råder i norra Sverige, dels behöver resultaten från den forskningen nå ut till primärproducenter och livsmedelsföretag.

Även om samarbeten mellan rådgivning och forskning finns, både i projekt och genom kursverksamhet så saknas ett systematiskt och långsiktigt arbete för utveckling inom livsmedel. Att den statliga produktionsrådgivningen helt avvecklades på 90-talet drabbade särskilt norra Sverige. Där var det svårt att upprätthålla rådgivningen då det var långt mellan odlarna och alltså svårt för privata aktörer att kunna driva verksamheten med lönsamhet. Förutom att odlarna gick miste om kvalificerad kunskap om odlingen, förlorade de också den naturliga kontaktpunkt som kurser och fältvandringar skapar.

Ett generellt problem i landet är bristen på rådgivning inom vissa delbranscher, till exempel inom potatis, fisk och vissa produkter inom frukt, bär och grönsaksodling. Den bristen blir ännu mer uttalad för odlarna i norra Sverige. Företag får på grund av avståndet svårare att inhämta kunskap från de få rådgivare som finns i övriga Sverige. Det blir också både svårare och dyrare att delta i kursverksamhet, studieresor, odlarmöten och branschmässor i Sverige eller norra Europa.

Det saknas samordning och resurser för att knyta ihop forskning, innovation och utveckling med rådgivning och kompetensutveckling (RISE, 2023). I ett nyligen genomfört regeringsuppdrag har RISE visat att insatser för företagsutveckling, kunskap och innovation har en ojämn geografisk täckning, att projekt ofta är kortsiktiga och har svårt att möta företagens behov när komplexa utmaningar kräver helhets- och systemsyn. (RISE, 2026) Liksom inom livsmedelsforskningen generellt, är steget till innovationer otydligt. Företag inom livsmedelsförädling, såsom slakteri och mejeri, har lyft att ur beredskapssyfte behöver även större företag i regionen kunna ta del av finansiering av utvecklings- och innovationsprojekt.

3.1.3 Tillgång till personal

Arbetsgivarna inom livsmedelsindustrin generellt i Sverige upplever brist på personal med kunskap inom industriteknik såväl som kompetens inom mat och dryck, och anger att detta är ett hinder för tillväxt. Andelen personer som arbetar inom livsmedelssektorn är lägre i norra Sverige jämfört med övriga landet. Det kan också behövas mer kunskap om kompetensförsörjningen i Livsmedelssektorn på regional nivå.¹⁰ Ett mindre befolkningsunderlag kan innebära att det finns färre personer med specialistkompetenser. I norra Sverige finns det dessutom utmaningar när andra industrier såsom gruvdrift och energi, kan erbjuda högre löner jämfört med arbetsgivare inom primärproduktion och med livsmedelsindustri.

3.1.4 Företagsstorlek i livsmedelsindustrin

I de sju länen i norra Sverige finns det en högre andel riktigt små företag, där många går under benämningen mikroföretag, jämfört med övriga landet (Tabell 1).¹¹ En högre andel av arbetsställena (anläggningar) är också i den allra minsta företagskategorin jämfört med resten av landet (Tabell 2). Det är också en lägre andel företag och arbetsställen med fler än 50 anställda jämfört med resten av Sverige. I hela Sverige finns det 39 företag inom livsmedelsindustrin som har mer än 250 anställda och har en årsomsättning på minst 500 miljoner kr. Tre av dessa har sin verksamhet i norra Sverige (SCB, December 2025).

En förklaring till att det är högre andel mikroföretag kan vara avstånden till andra marknader än de i närområdet. Det är ett stort steg för många företag att ta sig vidare till Sveriges mer tätbefolkade regioner vilket krävs för att kunna växa. Det kan finnas fördelar med en hög andel mikroföretag ur ett beredskapsperspektiv, eftersom industrin blir mindre koncentrerad till några få stora aktörer och kan anpassa sig snabbare till lokala

¹⁰ Tillväxtverket rapport 0476. Livsmedelssektorns kompetensförsörjning.

¹¹ Mikroföretag har enligt EU-kommissionens definition färre än 10 anställda och en årsomsättning eller balansomslutning under 2 miljoner euro.

förhållanden. Men en svaghet är att de kan vara sårbara för variationer i lönsamhet och konjunktur och mer personberoende. Regelbördan och de administrativa kostnaderna kan innebära en högre grundkostnad för små företag, och stora företag kan ha mer interna resurser att sköta administration och kontroller mot regelverk.

Tabell 1. Antal företag i livsmedelsindustrin (SNI 10) i olika storlekskategorier i norra Sverige jämfört med andra län samt procentuell andel av antalet företag i regionen totalt. SCB Företagsregistret, räkna företag, utdrag 2025-12-09 med utgångspunkt från det län som företagen har sitt huvudarbetsställe.

Antal företag	Totalt antal företag	<10 anställda, < 20 milj. kr årsomsättning	10–49 anställda 20-99 milj. kr årsomsättning	50–249 anställda, 100-499 milj.kr årsomsättning	>250 anställda, >500 milj. kr årsomsättning
Norra Sverige	1258	1055 (84%)	50 (4%)	16 (1,3%)	3 (0,2%)
Övriga Sverige	4925	3886 (79%)	223 (5%)	113 (2,3%)	36 (0,7%)

Tabell 2. Antal arbetsställen i livsmedelsindustrin (SNI 10) i olika storlekskategorier i norra Sverige jämfört med andra län samt procentuell andel av antalet arbetsställen i regionen totalt. SCB Företagsregistret, räkna företag, utdrag 2025-12-09 med utgångspunkt från det län som arbetsstället finns.

Antal arbetsställen	Totalt antal arbetsställen	<10 anställda,	10–49 anställda	50–249 anställda	>250 anställda
Norra Sverige	1288	1084 (84%)	170 (13%)	32 (2,5%)	2 (0,2%)
Övriga Sverige	5046	4032 (80%)	735 (15%)	251 (5%)	28 (0,6%)

3.1.5 Högre kostnader och sårbarhet för livsmedelsindustrin

Livsmedelsindustrin har en central roll att förädla primärproduktionens råvaror och ur beredskapssynpunkt är det viktigt att åtminstone första ledets förädling finns tillgänglig regionalt. Det är både kostsamt och sårbart att transportera råvaror alltför långa sträckor. Detta gäller till exempel mejeri, slakteri, torkning och lagring av spannmål men kan också omfatta lagring och grundläggande förädling (lagring, sortering, tvättning) av potatis, grönsaker, frukt och bär.

I norra Sverige finns det få stora livsmedelsföretag med större volymer och kapacitet, som i många fall spelar en kritisk roll både för varandra och för primärproduktionen i området. Som exempel är de få stora mejerierna och mjölkproduktionen avgörande för att slakterierna ska ha tillgång till djur. Samtidigt är tillgång till slakteri avgörande för att mjölkproducenterna ska kunna få sina djur slaktade.

Utöver dessa samberoenden mellan delbranscher i livsmedelsindustrin är det också viktigt att skapa förutsättningar för verksamheter längs med livsmedelskedjan då aktörsleden är beroende av varandra. Primärproducenter är ofta beroende av att det finns livsmedelsindustri inom rimliga avstånd liksom industrin är beroende av tillgången på råvara. Att det

till exempel inte finns någon kvarnindustri i de fyra länen längst i norr innebär att bagerier får hämta sin råvara från södra Sverige. När beredskapslager byggs upp i norra Sverige behöver dessa åtföljas av kvarnverksamhet om råvaran ska kunna komma livsmedelskedjan till godo lokalt och regionalt. Livsmedelsverket har utvecklat förslag på hur beredskapslagrens användning ska utformas efter lagringssteget (Livsmedelsverket, 2026). De föreslår att flyttbara kvarnar ska köpas in för att säkra delar av livsmedelsförsörjningen i de fyra nordligaste länen. Det är positivt om dessa kvarnar även kan nyttjas i fredstid och stärka livsmedelsproduktionen i regionen.

Det är viktigt att förstå betydelsen av dessa samberoenden mellan verksamheter och längs med livsmedelskedjan och att säkra att större aktörer inte tvingas lägga ner utan kan utvecklas framåt. För att minska sårbarheten, få bärkraft och säkerställa livsmedelsproduktion av större volymer i norra Sverige behöver även de lite större företagen stöd i att investera och utveckla sina verksamheter för att vara konkurrenskraftiga. De som redan finns och har större kapacitet behöver finnas kvar och kunna utvecklas och mindre företag med potential att växa behöver ha möjlighet till det. Det behöver också bli attraktivt för nya livsmedelsföretag att etablera sig i norra Sverige.

3.1.6 Klimat och odlingsförhållanden

Klimatet är en faktor med stor betydelse. Ett kallare klimat med kortare växtodlingssäsong gör att valet av inriktning på produktionen begränsas. Urvalet av möjliga grödor och därmed också möjligheten att utveckla och diversifiera verksamheten blir mer begränsad än i den södra halvan av Sverige. Ett kallare klimat med större snömängder ställer också högre krav på byggnader att exempelvis tåla snöbelastning.

Konkurrensen på marknaden från större företag och odlare i andra delar av Sverige och världen, med mer gynnsamma förutsättningar är stark. Det är exempelvis svårt att på ett konkurrenskraftigt sätt producera grödor som grönsaker, potatis och spannmål. För dessa grödor har den lokala produktionen minskat mycket sedan EU-inträdet.

För fiskodlingarna påverkar förändringar i vattentemperaturer produktionen då regnbåge och röding är mer eller mindre känslig för höga temperaturer, särskilt om vattentemperaturen stiger snabbt under sommaren och över fiskens temperaturpreferenser. Till följd av fiskarnas ektoterma termoregelning¹² är även den form av primärproduktionen beroende av tillväxtsäsongens längd.

¹² Djur som reglerar sin kroppstemperatur så den blir jämförbar med den omgivande miljön

De ökande vattentemperaturerna i Bottenviken och Bottenhavet påverkar rörelsemönstren för de viktiga kommersiella fiskarterna till yrkesfisket vilket då också påverkar fångsterna och fångstperioderna.

Transporter sker främst via väg (på grund av att järnväg saknas och flygplatserna är få). Brister i vägunderhåll och extremväder kan påverka transportvägarna och leveranser till/från anläggningarna.

3.1.7 Tillgång till mark samt mark- och fastighetspriser

Som framgår i avsnitt 2.2.6.1 om markpriser så är markpriserna för jordbruksmark betydligt lägre i norra Sverige än i resten av landet. Mark- och fastighetspriser är en avgörande faktor för möjligheten att utveckla företagen. Såväl fastigheter som företag har ett lägre marknadsvärde i norra Sverige. Finansieringen av större investeringar är ofta utmanande för både lantbruks- och fiskodlingsföretag, då det kan vara svårt att hitta tillräckliga säkerheter för nödvändiga lån och krediter.

Det finns starka kopplingar mellan jordbruk och skogsbruk. Särskilt i norra Sverige där värdet på jordbruksmarken är lågt spelar skogen en stor roll för möjligheten att investera i jordbruket. Förändringar av regelverket kring skogsbruk kan därmed riskera att få en indirekt negativ effekt även på jordbruket i norr.

En annan aspekt som kan hindra utvecklingen i norra Sverige är tillgången till åkermark inom rimligt avstånd från den egna gården. Arronderingen och tillgången till bra åkermark i närheten av gårdscentrum är ofta begränsad och tillgängliga skiften är ofta små. Eftersom markvärdena är låga är det också relativt vanligt att gårdar utan aktiv drift ändå inte säljs. Sammantaget får det till följd att möjligheten till storleksrationalisering begränsas då avstånden för transport inom gården blir orimligt stora, och därmed kostsamma, vid en sammanslagning.

Mark i träda

Ett problem för jordbruket som lyfts från flera instanser under utredningen är andelen träda i norra Sverige. En bidragande anledning till att det kan vara svårt att hitta åkermark inom rimligt avstånd från den egna gården är att det varit fördelaktigt att lägga marken i träda i stället för att sälja eller arrendera ut marken. Detta är en konsekvens av de låga markpriserna i kombination med att man kan få gårdsstöd utan att odla grödor för skörd. En hög andel träda noteras framför allt i Västerbottens län. Övriga län i norra Sverige har ungefär samma andel träda på åkermarken som riket i stort (Jordbruksverket, 2025b).

Höga kostnader för förrättningar av skiften hos lantmäteriet

För att lägga till mark till sin fastighet krävs en lantmäteriförrättning. Om gränserna för den aktuella marken är oklara kan det också krävas en fastighetsbestämning. Kostnaden för att lägga till mark till sin fastighet överstiger inte sällan värdet på marken i sig i norra Sverige där markpriserna är låga. I norra Sverige är skiftena dessutom ofta väldigt små vilket innebär att kostnaden per hektar blir hög.

Behov av täckdikning

All åkermark behöver en god dränering för att kunna fungera bra till jordbruksproduktion. Vissa marker är naturligt dränerade medan andra behöver anlagda diken för att kunna användas för odling. Täckdikning är det vanligaste sättet att dränera åkermark. Det finns relativt få entreprenörer som utför dränering av jordbruksmark i Sverige, speciellt i norra Sverige. Markpriserna i norra Sverige bedöms också göra att investering i täckdikning blir mindre lönsam för lantbruk i norra Sverige. Förekomsten av muntliga överenskommelser om markutnyttjande, som innebär kort och osäker tillgång till marken, bidrar också.

Jordbruksverket har undersökt behovet av täckdikning vid ett flertal tillfällen, senast år 2023. Andelen täckdikad åkermark i Mellersta Sveriges skogsbygder och Övre Norrland var då ungefär 30 procent, och 14 procent i Nedre Norrland. Andelen åkermark som bedömdes vara tillfredsställande dränerad var runt 50 procent i Mellersta Sveriges skogsbygder, och runt 60 procent i Nedre och Övre Norrland. Åkerarealen som bedömdes vara tillfredsställande dränerad uppgick för hela Sverige till 61 procent (Jordbruksverket, 2024c). Jordart, topografi och förekomsten av extrem nederbörd kan ha betydelse för bedömningen, liksom vilka grödor man avser att odla.

3.1.8 Tillstånd och rätt till vattenområden

Fiskodling har flera likheter med jordbruksproduktionen då det handlar om produktionsplanering, fiskuppfödning och slakt. Här finns redan idag möjlighet att skala upp, eftersom miljötillstånd i nuläget inte nyttjas till fullo. Vill vi se en mer omfattande ökning av produktionen av matfisk krävs förenklade och snabbare tillståndprocesser samt längre löptid på beviljade tillstånd för att företagaren och investerare ska våga genomföra de investeringar som krävs för att skala upp.

Det kan också råda oklara förhållanden om vem som äger rätten till nyttjande av vattenområden. Oklara ägarförhållanden kan ta mycket lång tid att utreda och det kan därför ta tid och vara svårt att hitta nya områden för att etablera fiskodlingsanläggningar eller rätten att få bedriva yrkesfiske i sötvatten. Det är även höga kostnader för förrättningar och det är lång handläggningstid hos lantmäteriet. Det finns ingen specifik kategori

riksintresse för vattenbruk i miljöbalken, men miljöbalken nämner vattenbruk som ett allmänt intresse som ska beaktas vid mark- och vattenplanering. Detta görs dock sällan i praktiken.

Fiskodling behöver även ha tillgång till markområde för etablering av byggnader på land, pir och kaj samt infrastruktur nära vatten där uppfödning av fisken ska ske.

Pågående prövning av vattenkraftens miljövillkor (NAP) kan ha en negativ inverkan på fiskodlingsverksamheterna. Förändringar i regleringen av vatten riskerar att påverka negativt, tex genom förändringar i vattenomsättning, vattennivåer, strömförhållanden, vattenkemin, förflyttning av kustzon in i landet, spridning av smittor från vildfisk som kan vandra från havet och upp i älvarna samt spridning genom att fisket och det rörliga friluftslivet kan förflytta sig vattenvägen, från havet och upp i älvarna mm.

3.1.9 Möjligheten till fiske

Möjligheten till fiske, det vill säga tillförseln av inhemsk fiskråvara till livsmedelsindustrin, beror bland annat på tillgången på fisk, tillträdet till fiskevatten och andra regleringar av fisket.

Fisket av den sill/strömming som används till livsmedel bedrivs relativt kustnära eftersom det är där den större fisken som efterfrågas på marknaden uppehåller sig. Strömmingen som fiskas kustnära levereras framför allt till lokala salterier för beredning till surströmming.

Tillträdet till fiskevatten påverkas även av utvecklingen av havsbaserad vindkraft eller annan konkurrerande verksamhet, inbegripet inrättande av skyddade områden där fiske förbjuds. Det är känt att det planeras för vindkraftparker inom vissa viktiga fiskeområden i Bottenhavet. I det fall fiskevatten tas i anspråk av annan verksamhet skulle det riskera att skapa en fragmentering av tillgängliga fiskevatten med längre transportsträckor mellan områden som följd. Om fiske försvåras i viktiga fiskeområden får det betydelse för klimatavtrycket och kostnaden per kilo fångad fisk.

Det småskaliga kustnära fisket har dessutom en utmaning att bedriva sin verksamhet året runt eftersom fiske efter lekande strömming enbart sker under en begränsad tid på året och det idag är begränsad tillgång på alternativa arter under resterande delen av året. Det som idag styr redskapsfisket efter sik, abborre och andra arter är fiskestarten för laxfisket. Redskapsfiske medges inte före laxfiskestarten på grund av risken att yrkesfiskarna får vilda eller odlade laxar samt laxöringar i sina redskap. Möjligheten att kunna använda innovativa fiskeredskap tidigt efter islossningen skulle kunna möjliggöra detta fiske innan laxfiskestarten. I de nordligaste områdena är fiskeperioden begränsad till den isfria årstiden, vilket är ungefär sex månader om året. En stor utmaning för det kustnära

fisket med passiva redskap är störningar och konkurrens med predatorer som säl och skarv.

Tillträde till hamnar

Det finns idag ingen hamn i Norrland som tar emot samtliga pelagiska fartyg som fiskar i Bottenhavet. För det småskaliga yrkesfisket med sitt primära fiskeområde i Bottenvikens övre del finns två större fiskehamnar i Norrbotten, plus ett 15-tal mindre hamnar där fångsten landas och kan tas om hand. Fisket bedrivs efter hela kusten och av både miljö, ekonomiska och livsmedelstekniska skäl är det viktigt att hamnarna ligger utspridda efter kusten från Nikkala till Piteå. Flera hamnar är privata och ägaren har rätt att själv besluta vilka båtar som får landa sin fångst i hamnen.

Övriga större tänkbara hamnar i Norrland är också privata och har inget intresse av att ta emot de pelagiska fiskefartygen då de konkurrerar med annan verksamhet. Det finns också exempel på hamnar där hamndjupet inte är tillräckligt för att ta emot de större fiskefartygen.

Om samtliga av de fartyg som idag fiskar strömming i Bottenhavet i framtiden får möjlighet att landa sin fångst i någon av de befintliga norrländska hamnarna, i syfte att bereda fisken lokalt, finns risk för köbildning då kapaciteten är begränsad.

Mindre fartyg och båtar har ett antal hamnar både i Bottenhavet och Bottenviken att landa sin fisk i.

3.1.10 Begränsade möjligheter för beredning av fisk

För att kunna saluföra pelagisk fisk såsom strömming, krävs att den först bereds på något sätt. Den lokala kapaciteten i norra Sverige att bereda den fisk som fångats i Bottenhavet är starkt begränsad. Längst uppe i Bottenviken finns dock full möjlighet att ta hand om den pelagiskt fiskade siklöjan i samband med trålfisket under fyra veckorsperioden i september – oktober. Den svenska kvoten för sill/strömming i Bottenhavet 2025 ligger på 11 970 ton. Salterierna som framställer surströmming, tar uppskattningsvis emot runt 500 ton per år. I Bottenviken finns det två producenter med kapacitet att filea och producera både strömming och andra kustnära arter. Dessa två producenter kan tillsammans producera 6 ton hel fisk till filé per dag. Därtill kommer den övriga produktionen av annan vildfångad fisk, såsom siklöja, abborre, vildlax, braxenfärs och sik. Utöver detta finns redan idag en filetering och vidareförädling av ca 800 ton svenskodlad regnbågslax årligen och det finns kapacitet att öka detta till 2 000 ton under år 2026. Enligt Norrbottens Kustfiskares Producentorganisation har trålfiskarna av siklöja egna eller samverkande godkända livsmedelsanläggningar som har en outnyttjad potential att bereda ännu fler fiskprodukter. Det som idag begränsar nyttjandet av dessa anläggningar är

starkt begränsade fiskemöjligheter av vild och odlad lax samt andra arter som sik, abborre mm framför allt före laxfiskestarten i mitten av juni.

Marknaden för strömming till konsumtion är idag mycket begränsad. Det finns viss efterfrågan men att bygga upp denna marknad kräver stora investeringar och tar tid. Under uppbyggnadsfasen kommer endast en mindre andel av fångsten att kunna avsättas på en konsumentmarknad och resterande kvantiteter behöver fortsatt kunna avsättas till andra ändamål.

Vidare måste det beaktas att endast en begränsad andel av den strömming som kan fiskas inom beslutad fångstkvalitet kommer att vara av tillräcklig storlek för att kunna användas till produkter som idag efterfrågas på marknaden. Ska en större andel av fångsten kunna säljas till konsumtion måste nya produkter utvecklas och marknadsföras. Detta tar också tid och kräver stora investeringar.

En ytterligare faktor som påverkar de ekonomiska förutsättningarna är enligt branschen Transportstyrelsens bemanningskrav. Bemanningskravet på mindre fiskefartyg har under senare år skärpts så att det idag krävs minst tre besättningsmän ombord även på mindre fiskefartyg. För att få ekonomi i verksamheten väljer fartyg som är verksamma i norra Sverige att fiska med större fiskefartyg så att kostnaden för extra personal kan slås ut på en högre fångstvolym.

Marknaden för produkter av siklöja, braxen och sik är också utmanande men utvecklas långsamt. För att kunna främja denna utveckling behövs större marknadsförings- och informationskampanjer för att lära och väcka intresse hos konsumenter. Däremot finns det stor efterfrågan på produkter av abborre och vildlax. (Jörnling, o.a., 2026)

3.1.11 Arbetsförhållanden och primärproducenternas välmående

Lantbrukare i hela landet har utmanande arbetsvillkor och en riskfylld arbetsmiljö som påverkar såväl den fysiska som psykiska hälsan. I februari år 2025 publicerade Jordbruksverket en rapport om lantbrukarnas psykiska hälsa (Jordbruksverket, 2025c). Undersökningen genomfördes av Sveriges lantbruksuniversitet och Lunds universitet på uppdrag av Jordbruksverket. I rapporten konstaterades det att de grupper inom lantbruket som upplevde den största psykiska pressen var främst: yngre, mindre än 10 års erfarenhet som företagare, kvinnliga lantbrukare, djurägare – speciellt de med mjölkproduktion – samt lantbrukare i Norrland.

I rapporten konstateras att orsaker till upplevd stress hos lantbrukare varierar men att faktorer som myndigheters krav, kontroller och krävande administration var en av de vanligaste källorna till stress för lantbrukare i hela landet. Att arbetstiden inte räcker till för allt som behöver göras,

försenade utbetalningar av jordbruksstöd och oro för framtiden var också vanliga stressfaktorer. Dessutom nämndes också ekonomisk stress, sjunkande lönsamhet, väderrelaterad stress, ensamhet och att det var svårt eller omöjligt att ta semester eller vara borta på grund av sjukdom när det inte fanns någon avbytare.

Det saknas en liknande studie om välmående hos fiskodlare. Det vi vet är att företagsägare och dess personal upplever en stress av de korta tidsbegränsade odlings- och miljötillstånden samt ovissheten om nytt tillstånd kommer att meddelas när det befintliga löper ut. De korta tillståndstiderna påverkar också exempelvis produktionsplaneringen, förmågan att kunna investera och innovera, försvårar möjligheten att attrahera banker och investerare, skapar en oro kring om företaget tvingas avvecklas, om jobbet kommer att finnas kvar. Får företaget inte nytt tillstånd är det svårt att hitta nytt jobb i glesbygder. Vi vet även att bekämpning av olika smittor hos fisk och som innebär utslaktning av all fisk i anläggningen innebär en stor stress hos företagsägare och personal samt att det påverkar företagets möjligheter att bedriva ekonomiskt som socialt hållbart företag.

Rapporteringen i olika medier kring fiskodling skapar tex. frustation, oro och stress. Personalen känner inte igen sig i den bild som sprids i media, mycket myter och faktafel. Mediabilden tillsammans med tidsbegränsade tillstånd kan även påverka rekryteringen och möjligheten att behålla befintlig personal. Enligt en studie från Sveriges lantbruksuniversitet anses svenska fiskodlare vara särskilt utsatta för kritik, kriminalitet och hot (Lundqvist, Göransson, Alwall Svennefelt, Ceccato, & Abraham, 2022).

Även yrkesfiskares arbetsmiljö kännetecknas av både fysiska och psykosociala utmaningar. Detta gäller dock för yrkesfiskare i hela landet och belyses inte vidare här. Jordbruksverket har under 2025 upphandlat en studie om arbetsmiljö och arbetsförhållanden inom yrkesfisket (Jordbruksverket, 2025d).

3.2 Möjligheter till utveckling av livsmedelsproduktionen

3.2.1 Tillgång till mark, resurser och klimatfördelar

I norra Sverige finns det gott om mark, vatten och förnybar energi vilket är positivt för företag som vill etablera sig eller bygga ut sin verksamhet. Priserna på mark och fastigheter är också lägre än i södra Sverige.

Det finns god tillgång till jordbruksmark som relativt nyligen tagits ur produktion eller som brukas extensivt. Marken finns även i områden med erkänt bördiga jordar. Detta, tillsammans med god tillgång till förnybar energi, vatten och ett gynnsammare odlingsklimat framöver, gör att det

finns en potential att öka produktionen. Andelen åkermark av den totala arealen är liten, vilket också gör att miljöpåverkan från jordbruket blir liten och lokal. Dessutom kan glesheten vara en fördel ur växtskydds- och smittskyddssynpunkt, då det minskar spridningsriskerna.

Med ett förändrat klimat kommer förutsättningarna för livsmedelsproduktionen också förändras. I produktionsområden längre söderut påverkas jordbrukets skördar i framtiden enligt prognoserna starkt negativt av torka, värme och oberäkneligt väder. I norra Sverige innebär klimatförändringarna också utmaningar med oberäkneligt väder, men också att odlingssäsongen förlängs, vilket möjliggör odling av grödor som inte tidigare kunnat ge bra skörd i norr. Klimatmodellerna förutspår fortsatt god tillgång till nederbörd i norr, även om perioder av torka eller nederbörd vid för jordbruket olämpliga tillfällen, såsom sådd och skörd, kan förekomma (SMHI, 2026). Sammantaget gör det trots allt att de klimatmässiga förutsättningarna för jordbruket i norra Sverige kan förväntas bli bättre än idag. Stigande temperaturer kan också stimulera tillväxten i fiskodlingar, vilket kan vara positivt så länge man kan hantera risker med relativt snabba temperaturförändringar som fiskarna är känsliga för.

Jordbruket i norra Sverige domineras av odling av vall och produktion av mjölk och kött från idisslare, då de naturliga förutsättningarna är gynnsamma för odling av fleråriga gräs- och baljväxtarter för grovfoder. En hög andel grovfoder är positivt då det ger köttet ett lägre klimatavtryck. Idag odlas en relativt liten areal spannmål i norr, i huvudsak vårsådda spannmål för foder. Redan i dag finns goda förutsättningar att öka den odlingen och med en längre växtsäsong ökar potentialen både för odling till foder och till humankonsumtion. Som nämnts ovan öppnar en längre växtsäsong också för ökad odling av vete, råg och rågvete. Även oljeväxter, som raps och rybs, kan komma att odlas i ökad omfattning, liksom ettåriga baljväxter som ärtor och bönor, även om odling i större skala av de sistnämnda troligen ligger lite längre fram i tiden.

Även om odlingssäsongen totalt är kortare än i övriga delar av landet så har de nordliga länen nytta av att det är ljust en stor del av dygnet. Det gör att frukt, bär och grönsaker får en högre sötma och kan få en högre ätkvalitet vilket skulle kunna framhävas mer i marknadsföring av norrländsk frukt, bär och grönsaker. Det finns också traditioner, historia och turism att koppla an till varumärken från norra Sverige som konsumenter i södra delarna av Sverige och på exportmarknaderna kan uppleva som unika.

Det finns möjligheter att öka odlingen av potatis, frilandsgronsaker, frukt och bär. Det är grödor som tyvärr minskat mycket i omfattning under de senaste decennierna, trots att de är fullt möjliga att odla i norr. För att odlingen av för området nya grödor ska bli möjlig behöver infrastrukturen i form av packerier, lagerhus, torkar och förädlingsmöjligheter byggas ut. För

att det ska vara möjligt krävs större och mer stabila volymer av enskilda grödor. Idag finns några få mottagningsställen för spannmål till foder, men inga större kvarnanläggningar. Det behövs också fler anläggningar för förädling, tvättning och packning av grönsaker, potatis, bär och frukt.

3.2.2 Regionerna prioriterar livsmedelsproduktionen

För att genomföra livsmedelsstrategins mål och anpassa efter regionernas unika styrkor och förutsättningar har regionala livsmedelsstrategier tagits fram runtom i landet. Sex av de sju länen som omfattas av denna rapport har upprättat en regional livsmedelsstrategi eller handlingsplan för att genomföra den nationella livsmedelsstrategin i regionen. Värmlands län har i dagsläget ingen egen livsmedelsstrategi men håller på att ta fram detta.

Planen för regionernas satsningar finns i regionala utvecklingsstrategier som utgår från regionens politik. Livsmedelsproduktionen omnämns i alla de sju regionala utvecklingsstrategierna.

- Västerbotten lyfter fram livsmedelsproduktionen och har ett projekt för en stärkt livsmedelsnäring som ska stärka producenter och öka efterfrågan på lokala produkter (Region Västerbotten, 2025). Det leds av regionen i samverkan med kommunerna.
- Norrbotten anger att jordbruket och skogsbruket har möjlighet till tillväxt, vilket även gäller att lokal och närproducerade livsmedel ska bli allt mer synliga i butikerna (Region Norrbotten, 2019).
- Jämtlands län lyfter fram jordbrukets produkter och att företagen odlar och producerar till lokal-, regional och utomregional handel och bidrar till världens försörjning av livsmedel (Region Jämtland Härjedalen, 2025). Förädling inom länet sker i stor utsträckning genom besöksnäring, lokala mathantverkare samt restauranger. I länet finns också några större förädlingsanläggningar.
- Västernorrland hänvisar i den regionala utvecklingsstrategin till sin livsmedelsstrategi (Region Västernorrland, 2019)
- Dalarna pekar ut hållbar livsmedelsproduktion som viktig för ökad försörjningsgrad och biologisk mångfald (Region Dalarna, 2021).
- Gävleborg anger att produktion och förädling av livsmedel fyller en viktig funktion för att stärka länets försörjningsgrad och beredskap (Region Gävleborg, 2025)
- Värmland lyfter att samhället behöver erbjuda en fungerande livsmedelsförsörjning, att livsmedelsbranschen behöver stärkas och att Värmland har goda förutsättningar för bland annat livsmedelsproduktion (Region Värmland, 2021).

Smart specialisering är ett arbetssätt för att regioner ska kunna kraftsamla för innovation och hållbar tillväxt. Det regionerna väljer att specialisera sig på kan vara en särskild teknik, en del av en sektor eller att lösa en samhällsutmaning. Flera av regionerna i norra Sverige har identifierat livsmedel eller Food Tech som prioriterade områden inom smart specialisering.

3.2.3 Potential att säkra kunskap, utveckling och innovation

En viktig förutsättning för utvecklingen av jordbruket i norr är tillgången till relevant forskning som speglar de förutsättningar som råder där. Klimat, dagslängd, jordarter och val av växtmaterial är exempel på förhållanden som skiljer över landet och där förhållandena i norr avviker. Det ger andra förutsättningar för tillväxt, som påverkar växternas utveckling och därmed också till exempel foderkvalitet.

Förutsättningarna för odling begränsar till viss del grödvalet och strävan efter mer egenproducerat foder kommer därför att påverka hur vinterutfodringen utformas, med grödor som lämpar sig för odling i norr. Detta påverkar därför foderstaten under stallperioden. Även strategier för bete påverkas starkt av hur tillväxten ser ut under säsongen. Det behövs därför ett systemperspektiv i forskningen. Detta är exempel på förhållanden som behöver belysas och som fordrar att det finns en forskning som är tillämpbar för den norra delen av landet.

SLU har idag två forskargrupper i Umeå som till stor del arbetar med fokus på norra Sverige. De arbetar med grödor och odlingssystem för nordliga områden och med odling och användning av grödor för produktion av kött och mjölk med idisslare. De bidrar också i hög grad till forskning som är relevant i ett nationellt och internationellt perspektiv. SLU har forskningsinfrastruktur i form av ett forskningsstall för mjölkkor och ungdjur, samt arealer för produktion av foder till stallet men också andra typer av odlingsförsök. I samarbete med andra organisationer, Hushållningssällskapet, Lantmännen och Torsta AB, har de också möjlighet att genomföra projekt inom växtodling i Norrbottens, Jämtlands och Västernorrlands län. Verksamheten har över tid fått minskade fasta anslag och trots ett bra inflöde av externa medel, innebär det minskade förutsättningar för en långsiktig verksamhet. Regeringens satsningar i budgetpropositionen för 2026 på bland annat växtförädling och kunskapsuppbyggnad vid SLU utgör en möjlighet framöver, om de åtminstone delvis styrs till norra Sverige (Regeringen, 2025a).

Det finns också initiativ till forskning vid andra universitet och högskolor i de aktuella länen, främst inom livsmedelsförädling och marknad och till en mindre del inom primärproduktion. Umeå universitet har nyligen inrättat en strategisk satsning på växtproduktion i norr. Även Hushållningssällskapet i Norrbotten/Västerbotten bedriver forskning, fältförsök och demonstrationer inom olika delar av livsmedelskedjan, ofta i samarbete med universitet, främst SLU och Luleå tekniska universitet. I bilaga 4 finns länkar till aktuella forskargrupper som samlats in genom sökning på nätet. Regional jordbruksforskning för norra Sverige (RJN) är ett samarbetsavtal mellan SLU och näringen som finansierar projekt med fokus på aktuella frågor, främst inom primärproduktionen i norra Sverige, men projekten omfattar

ibland också de första stegen i förädlingen. Det genomförs också en hel del forskning ute på gårdar. Som exempel kan nämnas projektet SustAinimal där deras "living labs" utgör viktiga mötesplatser för fältvandringar och träffar. SustAinimal är ett nationellt kunskapscentrum finansierat av Formas, med noder i alla delar av landet (SLU, 2026)

Lantmännen har en förädlingsstation i Lännäs utanför Sollefteå, där man bedriver växtförädling av vallväxter och spannmål, främst korn, för nordliga förhållanden. I Ås, Krokoms kommun, Jämtlands län, finns Eldrimner, som är ett nationellt centrum för utveckling av mathantverk. Det är en viktig resurs för produktutveckling och kompetensförsörjning för de små livsmedelsföretagen i hela landet och är även en arrangör av SM i mathantverk.

I dag finns ett naturbruksgymnasium med lantbruksinriktning i vardera av de sju länen. Dessa har en viktig roll när det gäller utbildning av nya generationer lantbrukare och kan också utgöra en resurs för fort- och vidareutbildning. När det gäller eftergymnasial utbildning finns idag en distansutbildning inom yrkeshögskolan för driftledare inom lantbruket. Den är baserad vid Forslundagymnasiet i Umeå och rekryterar studenter från hela landet.

I Dalarna finns Dalarna Science Park som ska stärka innovationsförmågan hos små och medelstora livsmedelsförädlade företag i Dalarna genom att, utifrån behov, lotsa företagen till rätt kompetens, erbjuda individuell coaching och leda innovationsfrämjande aktiviteter. Till detta finns en pilotstudie med koppling till Livsmedelsacceleratorn i Västra Götaland som del av RISE uppdrag kopplat till Livsmedelsstrategin 2,0. RISE driver också tillsammans med regionen och länsstyrelsen i Västerbotten projektet Mer Matinnovation – innovationsplattform under 2025–2027 för att livsmedelsföretagen ska få tillgång till innovationsmiljöer och utveckling genom samverkan och en gemensam innovationsplattform.

Det finns lång och gedigen forskning inom fiskodling och avelsprogram för regnbågslox och röding som odlas i norr genom bland annat Vattenbrukscentrum Norr i Kälarne och SLU forskning inom fiskodling och som utgår både från Uppsala och Umeå. Hermods bedriver för andra året en YH utbildning för de som vill bli fiskodlare med studieort Östersund och Lycksele.

Sammantaget är detta verksamheter som är viktiga att värna och vidareutveckla för att förbättra tillgången till kunskap om livsmedelsproduktion i norra Sverige för både primärproducenter och livsmedelsindustri.

3.2.4 Potential för mer sjömat

Potentialen för en ökad produktion av odlad fisk är stor i norra Sverige. Det finns god tillgång på vattenarealer som kan vara lämpliga för ökad eller ny fiskproduktion, både i inlandet och i havet. Arter som regnbågslox och röding är anpassade till låga vattentemperaturer och trivs i vatten med god vattenkvalitet. Regnbågen trivs i lite högre vattentemperaturer än rödingen och har en högre toleransnivå i en rad olika miljöer.

Flera odlingar utnyttjar inte hela sin tillåtna odlingskapacitet, bland annat på grund av att andra tillstånd begränsar mängden de får odla, tillgången på rom och yngel samt nationella åtgärder för vissa smittor. Från 1 juli 2026 tas kravet på odlingstillstånd enligt fiskelagstiftningen bort vilket gör att en del odlingar får större möjligheter att nyttja sina miljöstillstånd (Regeringen, 2025b).

Det finns outnyttjade fiskemöjligheter i det kustnära fisket framför allt i Bottenviken. Där dominerar siklöjefisket som bedrivs under endast ca fyra veckors tid varje höst. Fångsterna varierar årligen, men potentialen för att nyttja hela fångsten (inte bara rommen) till livsmedel är stora. Därtill kommer ett nästintill helt outnyttjat strömmingsbestånd, som bedöms relativt stabil från år till år. Strömmingen uppe i norr är dock liten till växten och livsmedelsproduktionen behövs anpassas efter storleken på fisken. För att få igång ett strömmingsfiske i Bottenviken behövs investeringar i framför allt redskap och en stabil prisbild för fisken för att motivera yrkesfiskare till dessa investeringar.

Möjligheterna till fiske och produktion av siklöja och braxen har redovisats i rapporten "Blåa värdekedjor för siklöja, braxen och lake" (Sveriges Fiskares Producentorganisation, 2024)¹³. Flera andra fiskarter inom det småskaliga kustfisket har också potential att bidra till livsmedelsproduktionen i norra Sverige. Till dessa hör framför allt abborre och sik.

Vildlax och abborre från insjöfisket produceras i små mängder idag. Vildlax är en uppskattad produkt, framför allt av restauranger, med hög prisbild. Det finns bara ett fåtal fiskare som fiskar abborre i större mängder. Beståndssituationen är god i vissa områden och fisket efter abborre skulle kunna utökas i dessa områden utan att riskera beståndens utveckling. Abborren kan fiskas hållbart, effektivt och sälsäkert med mjärddar, som inte kräver några större ekonomiska investeringar (Jörnling, o.a., 2026).

Siken är en fisk med potential att kunna fiskas mer längs hela Norrlandskusten. För att kunna öka dagens fiske behövs regeländringar på EU-nivå så att fiske efter andra arter än lax med fasta redskap underlättas.

¹³ Ett projekt finansierat av Europeiska havs-, fiskeri- och vattenbruksfonden, som drevs av SFPO (Sveriges Fiskares Producentorganisation).

I dagsläget går den största delen av den uppfiskade siken på export till Finland.

Huruvida strömming och annan fet fisk som yrkesfiskarna tillåts fånga i Bottenhavet lämpar sig för tillverkning av livsmedel beror på dess innehåll av dioxin och PFAS och vilka möjligheter som kommer att utvecklas i framtiden för att rena fiskråvaran från dessa giftiga ämnen. Vid tillverkning av fiskmjöl och fiskolja finns utvecklade tekniker för att rena slutprodukten från dioxin men det återstår utmaningar för att tillverka en renad produkt för livsmedelskonsumtion. För PFAS är möjligheterna till rening ännu inte lika väl utvecklade. I jämförelse med Egentliga Östersjön ligger halterna av dioxin och PFAS i strömming och annan fet fisk från Bottenhavet på en högre nivå men glädjande nog kan det konstateras att uppmätta halter av dioxin i fisken är sjunkande och Livsmedelsverket har ändrat sitt generella kostråd till att ”de flesta kan äta fet fisk från Östersjön ofta”.

3.2.5 Fler möjligheter inom vissa branscher – fler djur till slakt och mer utsädespotatis

Utsädespotatis kan odlas i norra Sverige där det kalla klimatet minskar risk för virus och skadegörare. Detta ger stabilt, högkvalitativt utsäde för både nationell och internationell produktion. Det finns intresse från utsädesföretag i norra Europa. Finland har sedan många år satsat på att skapa ett centrum för utsädesodling i norr, i närheten av Uleåborg. Det omfattar också ett utsädesreservat, där de högsta klasserna av utsäde kan odlas. En möjlighet är att ta vara på den kunskap som finns i grannlandet av utsädespotatisodling på nordliga breddgrader.

I norra Sverige skapar glesheten långa avstånd vilket kan försvåra för lantbrukare som ska skicka djur till slakt. Djur som är friska men känsliga på grund av ålder eller tidigare sjukdom eller hälta kan behöva en kortare transporttid. Det finns också djurägare som inte vill skicka sina djur för långa sträckor. En möjlighet för att slippa transportera djuren levande är att slakta dem på gården. Efter avlivning och avblodning behöver dock kroppen inom kort tas till ett slakteri för vidare uppslaktning. Vilthanteringsanläggningar kan ha större potential att genomföra slakt på gård då de redan idag tar emot skjutet vilt (Björn & Kauppi, 2023). Om fler slakterier och vilthanteringsanläggningar blir intresserade och ansöker om godkännande för slakt på gård så ökar möjligheten att ta tillvara på kött från fler djur (Berg & Lindow, 2025). Denna möjlighet kan på grund av avstånden vara särskilt relevant i norra Sverige.

3.3 Förutsättningar för försörjningsberedskap

Regionen har i ännu högre grad än övriga Sverige ett högt beroende av insatsvaror som produceras utanför länen. Det är långa avstånd till lager och särskilt inlandskommunerna är helt hänvisade till väg- och

tågtransporter av både insatsvaror till jordbruk, fiske och fiskodlingarna och färdigförädlade livsmedel. Det saknas lager för dagligvaror i vissa län och även om det exempelvis finns ett ostmejeri i Östersund lagras osten i södra Sverige innan den återvänder till regionen via olika distributörer. Det finns lager för mineralgödsel och foderfabriker i Holmsund, Umeå, men det är fortsatt stora avstånd för majoriteten av länens lantbrukare. En situation där nödvändiga transporter till området kan vara omöjliga eller mycket svåra att genomföra skulle, beroende på årstid och geografi, ganska snabbt kunna skapa en problematisk situation för livsmedelsproduktion och livsmedelsförsörjning.

Att det finns få förädlingsanläggningar och i vissa fall inga alls utgör en risk ur beredskapssynpunkt. Kvarvarande anläggningar av exempelvis slakterier och mejerier blir extra angelägna att behålla, särskilt då det i regel är mer kostsamt att starta upp ny verksamhet än att behålla befintlig industri. De långa avstånden från gård till förädlingsanläggningar leder till ett stort transportbehov till anläggningar både inom och utanför regionen. Detta kan bli problematiskt vid kris eller krig, inte minst när det gäller att få tag i drivmedel för transporterna. En ytterligare sårbarhet är bristen på kylda mellanlager vilket också förstärker beroendet av transporter.

Växtodlingen i länen domineras av vallodling till djurfoder. I stora delar av regionen sker odlingen relativt extensivt. En avskärmning och bortfall av insatsvaror kan möjligen hanteras bättre än vid mer intensiv odling och förvisso leda till en produktionsminskning men inte ett fullständigt bortfall. Beroendet av drivmedel och reservdelar i växtodlingen är dock ändå stort.

Inom arbetet med att bygga upp landets totalförsvar skapas nu spannmålslager i regionen. Det innebär att det kommer att behöva transporteras spannmål till länen då det i dagsläget inte produceras tillräckligt med spannmål av livsmedelskvalitet i hela regionen för att kunna omsätta dessa lager med regional produktion.

Fiskodlingarna är också beroende av insatsvaror så som foder, utrustning och reservdelar som inte produceras i Sverige. Transporterna sker via vägnätet eller på sjön då det är långt från anläggningarna till närmaste tågförbindelse. En styrka i produktionen av fisk i öppna anläggningar i norr är att under de kalla delarna av året utfodras fisken endast i begränsad utsträckning vilket gör att fisken utgör ett levandelager av näringsrikt livsmedel som kräver minimalt med resurser.

Delar av regionen har en lång gräns mot en del av Norge som har en aktiv jordbruksnäring. Teoretiskt skulle infrastruktur på andra sidan gränsen kunna höja inlandets robusthet, då exempelvis slakterier och mejerier på norska sidan ligger ganska nära svenska gårdar. Främst tullar på

jordbruksprodukter, men även antalet gränsstationer och deras öppettider begränsar dessa möjligheter (Nordiska ministerrådet, 2020).

Utmaningar för de nordliga länen är glesheten, brister i transportinfrastruktur, tillgången på arbetskraft, entreprenörer och andra tjänster såsom veterinär och semin. I händelse av kris eller krig med en omprioritering och eventuell avskärmning kan dessa utmaningar bli än större.

Den vikande livsmedelsproduktionen i norr och bristen på lager innebär att regionen är sårbar. Sverige har via medlemskapet i Nato en uppgift kopplat till världlandsstöd. Under perioder av året vistas också ett stort antal turister i regionen. Detta innebär att behovet av livsmedel behöver dimensioneras inte bara utifrån regionens egna invånare utan ta höjd för tillkommande behov.

4 Analys av möjliga åtgärder

Detta kapitel innehåller analyser av möjliga åtgärder för att främja lönsamhet och konkurrenskraft för livsmedelsproduktionen i norra Sverige.

Vid utformning av styrmedel eller åtgärder är det viktigt att beakta det problem som åtgärden syftar att lösa. Enligt ekonomisk teori leder en väl fungerande marknad till en effektiv fördelning av samhällets resurser. Det är i situationer då marknaden inte själv kan åstadkomma en effektiv användning av resurserna som det behövs offentliga ingripanden. Bakgrunden till detta uppdrag är att livsmedelsproduktion i hela landet är viktigt för att minska sårbarheter ur ett försörjningsperspektiv, för att bidra till biologisk mångfald och för att nå mål inom den regionala utvecklingspolitiken. Att bibehålla och stärka livsmedelsproduktionen i norra Sverige är en viktig del i Sveriges civila beredskap. För att stärka lönsamheten och konkurrenskraften för livsmedelsproduktionen behövs åtgärder för att möta de hinder som identifierats i föregående kapitel.

Jordbruksverket har under arbetet med denna utredning även gett i uppdrag till SLU att analysera olika faktorer som kan påverka lönsamhet för jordbruksföretag i norra Sverige och jämföra förutsättningarna för dessa företag med företag i resten av landet. Analysen visar att de faktorer som har störst betydelse för det ekonomiska resultatet är gårdsstorlek, investerat kapital och utbildning. I rapporten ges förslag på styrmedel för att öka lönsamheten i jordbruksföretag baserat på resultaten från analysen. Viktiga åtgärder som lyfts är:

- Förbättra/underlätta marknaden för mark
- Stötta investeringar och kapitalförsörjning
- Utbildning och kompetensutveckling

Åtgärder som lyfts som extra viktiga för norra Sverige inkluderar:

- Investeringar i arbetsbesparande teknologi
- Förbättrad logistik
- Lönebidrag och andra lönesubventioner
- Maskinringar och ökat samarbete kring utrustning
- Tekniknav
- Utveckling av grödor och tekniker anpassade för klimatet

De åtgärder som vi analyserar i detta kapitel har identifierats både genom litteraturanalys och genom dialog med näringsliv och andra relevanta aktörer. Utredningen har strävat efter att lyfta en bredd av åtgärder som kan bidra till att öka lönsamheten och konkurrenskraften för livsmedelsproduktionen i norra Sverige och möta de hinder som identifierats.

4.1 Åtgärder gällande ekonomiska styrmedel

I detta avsnitt beskriver vi möjliga åtgärder inom nuvarande och nya ekonomiska styrmedel till primärproducenter såväl som till livsmedelsindustri.

4.1.1 Startstöd till unga jordbrukare

Jordbruksverket förordar en översyn av stödnivå, villkor och fördelning av startstödet till perioden efter 2027 för att ta hänsyn till förutsättningar för unga jordbrukare i norra Sverige.

Startstödet till unga jordbrukare har lyfts fram som viktigt för länen i norra Sverige. Länsstyrelserna i norra Sverige har framfört att de ekonomiska förutsättningarna gör det svårt för många att genomföra generationsskiften, med begränsade möjligheter att få fram likvida medel genom krediter. Samtidigt finns det unga som vill in i branschen, men de tilldelade pengarna inom stödet räcker endast till ett litet antal unga lantbrukare per län i de nordligaste länen. Om det tillförs tillräckligt med medel så att alla sökande som uppfyller kraven kan beviljas startstöd, ger det en tydlig signal att man på allvar vill främja en fortsatt livsmedelsproduktion i hela landet. Det har också framförts att stödet borde vara högre än de 300 000 kronor som man kan få som högst.

Det är stor efterfrågan på startstödet till unga lantbrukare inte bara i norra Sverige utan i hela landet. Även i andra län är budgeten begränsad och det är fler som får avslag än bifall på sin ansökan om stöd. Fram till sista december 2025 hade det inkommit totalt 1 274 ansökningar, varav 489 fått bifall.

Stödbudget

Regeringen beslutade den 24 april 2025 att lämna in ett förslag till ändring av Sveriges strategiska plan för den gemensamma jordbrukspolitiken 2023–2027. Genom planändringen tillfördes stödet 80 000 000 kronor vilket innebar en ökning av den tidigare budgeten med 53 procent. Med de tillförda pengarna bör antalet bifallna ansökningar kunna öka betydligt under de sista åren för planperioden.

Den till länsstyrelserna fördelade budgeten för startstödet för strategiska planen 2023–2027 är nu nästan 227 miljoner kronor. Utöver detta har det till Sametinget fördelats 13 miljoner kronor. Länsstyrelserna har beviljat cirka 128 miljoner kronor vilket betyder att det totalt sett finns drygt 99 miljoner kvar av budgeten. Det sammantagna ansökta beloppet är strax över 33 miljoner kronor.

Länsstyrelserna gör olika vid utlysning av startstödet. De ansökningar som ligger inne och där beslut om stöd ännu inte fattats behöver nödvändigtvis inte spegla det verkliga behovet. Åtminstone vissa länsstyrelser har informerat konsulter och potentiella stödsökare att tilldelade medel är slut eller på väg att ta slut. Vissa länsstyrelser har också valt att inte ta med hela den tilldelade budgeten vid utlysningen av medel, för att reservera medel också för kommande år.

Fördelning av medel

Fördelningen av medel till startstödet i strategiska planen baserades på en fördelningsnyckel som i princip styrde pengarna till de län som har den största andelen av åkermarken i landet. I motsats till fördelningsnyckeln för investeringsstöd för jordbrukets konkurrenskraft fanns ingen gleshetsfaktor i fördelningsnyckeln eftersom gleshetsfaktorns syfte är att kompensera för högre investeringskostnader och därför inte är lika relevant i startstödet. Startstödet kan dock ha större betydelse i områden där man har utmaningar med lönsamheten än i andra delar av landet, eftersom möjligheterna till krediter för att klara likviditeten kan vara ett problem.

Hur ser det ut i andra länder

För jämförelsens skull har vi tagit fram uppgifter om hur startstödet ser ut i de närliggande EU-länderna Danmark och Finland. Det kan noteras att framför allt i Danmark har man mycket förmånligt stöd och en stor total budget jämfört med Sverige. Stödbeloppet i Finland är också högre än i Sverige och man kan därutöver även få andra typer av stöd.

Finland

Stöd till unga jordbrukare kan beviljas som stöd, räntestöd för lån och befrielse från överlåtelseskatt. Stödet kan som högst vara 40 000 euro och värdet av räntestödsbeloppet och befrielsen av överlåtelseskatt kan uppgå till högst 35 000 euro. Det sammanlagda beloppet kan därmed enligt nu gällande kurs uppgå till strax över 800 000 kronor.

Danmark

Startstöd beviljas för en heltid till ett belopp om 729 000 DKR vilket med nuvarande valutakurs i svenska kronor är cirka 1 060 000 kronor. Budgeten för stödet är 193 miljoner DKR i genomsnitt per år under perioden 2023–2027, dvs cirka 280 miljoner kronor per år. Med en budget i den storleksordningen torde det vara möjligt att bifalla de flesta ansökningar. Enligt muntliga uppgifter beviljas alla stöd som uppfyller stödvillkoren.

Förslag

Vår bedömning är att det i nuläget inte är lämpligt att använda tillförda medel för att höja stödbeloppet för något län. Det vore bättre att fler

ansökningar kan beviljas än att färre får ett högre stöd. Det kan också finnas rättviseaspekter på en kraftig höjning av stödbeloppet mitt i planperioden. Vi förordar i stället en översyn av stödnivå, villkor och fördelning av startstödet till perioden efter 2027 för att ta hänsyn till förutsättningar för unga jordbrukare i norra Sverige. I en sådan översyn är det också intressant att titta närmare på skälen för avslag på ansökningar hittills.

4.1.2 Investeringsstöd för ökad konkurrenskraft i jordbruket

I arbetet med utformning av stöd inför perioden efter år 2027 bör det tas hänsyn till förhållandena för investeringar i norra Sverige. Detta gäller särskilt för aspekter som stödnivå, stödtak, möjligheten att söka och beviljas stöd utan att utöka sin produktion och framtagande av fördelningsnycklar.

Investeringsstödet inom CAP har lyfts som ett viktigt stöd för jordbruket i norra Sverige. Det har dock framförts att nuvarande stödtak och stödprocent i norra Sverige inte tar tillräcklig hänsyn till det kostnadsläge som råder idag.

Under våren 2025 genomförde Jordbruksverket en analys av möjliga förändringar av stödnivå och stödtak (se bilaga 1). Analysen kom fram till att det fanns motiv för att höja både stödnivå och stödtak i de fyra nordligaste länen, och lämnade förslag om detta inom arbetet med ändring 5 av den strategiska planen.

Ändringen motiverades med att länen i norra Sverige haft en stödprocent upp till 50 procent och i vissa fall högre stödtak under en längre tid. Under de tidigare programperioderna har det inte signalerats om en vikande investeringsvilja såsom analysen i bilaga 1 tyder på. Det bedömdes bero på att den högre stödnivån faktiskt hade betydelse för att investeringar kunde genomföras i föregående program. En annan förklaring kan vara det osäkra läget på marknaden och den svaga konjunkturen.

Vidare angavs även att mark- och fastighetsvärdena är lägre i norra Sverige och framför allt i inlandskommunerna. Det är en fördel när man ska förvärva en fastighet, men låga fastighetsvärden gör att säkerheten för banklån blir liten eller obefintlig vilket försvårar lånemöjligheterna. Ett högre stöd kan till viss del uppväga detta.

I analysen lyftes också att det är viktigt att investeringar görs i jordbruksföretagen så att de bibehålls och utvecklas eftersom de är första ledet i livsmedelskedjan. Om företagen fortsätter att minska i antal riskerar det att få negativ inverkan på förädlingsindustrins överlevnad. Det finns

redan som det är endast ett fåtal mejerier och inga större slakterier i den nordligaste delen av landet.

Det finns också anledning att se över möjligheten att söka och beviljas investeringsstöd utan att utöka sin produktion. Idag kan det vara svårt då ansökan inte får tillräckligt många poäng ifall investeringen inte leder till ökad produktion¹⁴. På många ställen i norra Sverige är det inte möjligt att exempelvis utöka en djurbesättning eftersom det inte finns tillgång till mer mark i närheten. Därför bör man kunna se över möjligheten att ge investeringsstöd ändå för att behålla och effektivisera befintlig produktion.

Jordbruksverket föreslår inga vidare förändringar i investeringsstödet än de ändringar som redan föreslagits och införts från och med den 1 januari 2026. I arbetet med utformning av stöd inför perioden efter år 2027 bör det tas hänsyn till förhållandena för investeringar i norra Sverige. Detta gäller särskilt för aspekter som stödnivå, stödtak, möjligheten att söka och beviljas stöd utan att utöka sin produktion och framttagande av fördelningsnycklar.

4.1.3 Kompensationsstöd inom jordbruket

Jordbruksverket ser skäl för att vidare utreda kompensationsstödet utformning för att förbättra effekten av stödet.

Stora delar av Sverige omfattas av kompensationsstödet inom Sveriges strategiska plan för EU:s gemensamma jordbrukspolitik. Stödet ska kompensera jordbruket i områden med naturliga förhållanden som gör det svårare att bedriva jordbruk. Syftet är att främja att jordbruksmark fortsätter användas, bidra till att bevara landsbygden och främja ett hållbart jordbruk i områden där det annars vore olönsamt. Kompensationsstödet ges per hektar och baseras dels på vilken typ av jordbruk (se bilaga 2) som lantbrukaren söker stöd för, dels på var i landet (inom vilket stödområde) jordbruket finns.

Områdesindelning

Kompensationsstödsområdet består idag av 13 områden varav jordbruksmark inom området 1–12 kan berättiga till stödet. Det trettonde området är det så kallade referensområdet och anses inte ha naturliga begränsningar, vilket består främst av Sveriges slättbygder. Inom vilket område jordbruket finns avgör stödnivån. Figur 36 visar hur områdena är indelade. Stödområde 1–5 är de områden som täcker norra Sverige. Dessa

¹⁴ Alla ansökningar inom investeringsstödet poängsätts utifrån olika poängkrav. För att kunna få stöd måste ansökan nå upp till en minimipoäng.

stödområden kallas gemensamt för bergsområde och är fastställt i Sveriges anslutningsfördrag som förhandlades fram när Sverige gick med i EU¹⁵.

Områdesindelningen som ligger till grund för hur mycket stöd en lantbrukare kan få är en fråga som engagerar många. Inte minst för att det finns "öar" inuti större stödområden med högre eller lägre stödnivå. Det kan handla om enstaka små distrikt som utifrån kriterierna för att beräkna de områdesspecifika och naturliga begränsningarna bedöms vara mindre eller mer lämpliga för odling än omgivande områden. Utöver det finns synpunkter om att lantbruk utmed Norrlands kust missgynnas av det system som använts för dagens indelning. För att avgöra om det är motiverat att göra ändringar och vad som skulle krävas för att EU-kommissionen skulle godkänna det behöver en mer djupgående analys genomföras och hänsyn behöver tas till utfallet för hela Sverige. Det är ett större arbete än vad som kan rymmas inom det här uppdraget. Många analyser har också redan gjorts och den indelning vi har idag har Jordbruksverket tidigare bedömt vara den bästa möjliga med gällande regelverk.

I EU-kommissionens förslag för kompensationsstöd inför CAP från 2028 finns en skrivning¹⁶ som tycks medge att medlemsstaterna får utse nya områden utan att vara bundna av de ordinarie kriterierna, vilket är nytt jämfört med nuvarande lagstiftning. Genom den ändringen kanske det finns möjlighet att minska problemen med öar inuti större stödområden med högre stödnivå. Ytan som pekas ut på detta sätt får inte överstiga 2 % av den totala brukade jordbruksarealen i landet. Den nya möjligheten gäller annat än just naturliga begränsningar, t.ex. socioekonomiska begränsningar eller liknande. Jordbruksverket har parallellt med den här utredningen ett pågående regeringsuppdrag där det ingår att se över möjligheten att nyttja den nya formuleringen av EU-regelverket (LI2025/01924).

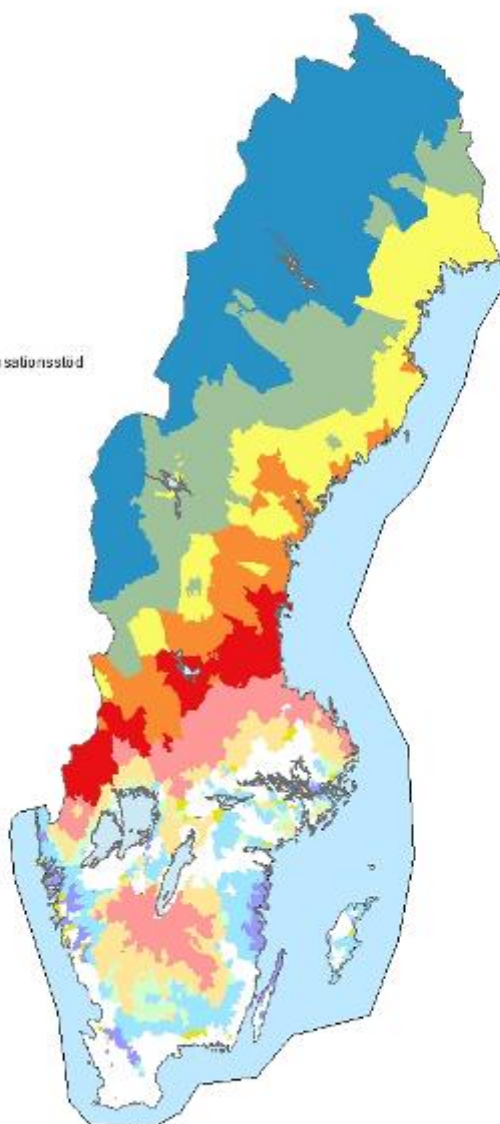
¹⁵ Fördraget den 24 juni 1994 om Konungariket Norges, Republiken Österrikes, Republiken Finlands och Konungariket Sveriges anslutning till Europeiska unionen.

¹⁶ Se artikel 8.2 i förslaget till Europaparlamentets och rådets förordning om fastställande av villkoren för genomförandet av unionens stöd till den gemensamma jordbrukspolitiken för perioden 2028–2034, COM (2025) 560 final (förslaget till CAP-förordning).

Teckenförklaring

Stödområden

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10
- 11
- 12
- 13. Område utan kompensationsstöd

Figur 36. Karta över indelningen av kompensationsstödet stödområden.

Beräkning av ersättningsnivåer och stödbelopp

Ersättningen är baserad på ekonomiska skillnader beroende på naturliga eller särskilda begränsningar. Dessa skillnader är beräknade utifrån olika typer av jordbruk (bilaga 2) i ett referensområde i södra Sverige och motsvarande merkostnad för vart och ett av stödområdena. Beräkningarna ger en maximal ersättningsnivå, det vill säga det är det högsta beloppet Sverige får betala för respektive typ inom respektive område. De senaste åren har stödbeloppen som betalas ut i stödområde 1-5 utgjort omkring 70 procent av den maximala ersättningsnivån. För övriga stödområden, i södra

och mellersta Sverige, har omkring 30 procent av den maximala ersättningsnivån betalats ut. Detta innebär att lantbrukarna inte fullt ut kompenseras för de produktionsnackdelar de har till följd av de sämre naturgivna förutsättningarna. Skillnaden i pengar mellan beräknad maximal ersättningsnivå och beslutat stödbelopp blir som störst i stödområde 1. I Tabell 3 redovisas vilka stödbelopp som gäller för respektive jordbrukstyp i stödområde 1-5.

Tabell 3. Stödbelopp i kronor per hektar för respektive typjordbruk i stödområde 1–5, år 2025.

Jordbrukstyp						
Område	Typ 1	Typ 2	Typ 3	Typ 4	Typ 5	Typ 6
1	7 000	3 600	1 400	1 900	400	0
2	4 700	3 100	1 500	1 900	300	0
3	3 900	2 900	1 200	1 900	300	0
4	3 300	2 400	1 100	1 900	0	0
5	3 200	1 800	700	1 900	0	0

Den maximala ersättningsnivån för respektive jordbrukstyp för område 1–5 som gällde 2025 presenteras i Tabell 4. Artikel 71 i förordning (EU) 2021/2115 fastställer att stöd till jordbruk inom områden med naturliga begränsningar får kompensera hela eller delar av de merkostnader och det inkomstbortfall som uppkommer i samband med de naturliga begränsningarna. Det finns därmed lagligt stöd för att höja stödnivåerna inom kompensationsstödet till 100 % av de kalkylerade konstaderna och inkomstbortfallen som förekommer i respektive stödområde. Om vi skulle höja stödbeloppet till 100 % av den maximala ersättningsnivån i område 1–5 skulle det kräva en utökad budget på omkring 252 miljoner kr. Den totala budgeten för område 1–5 uppgår idag till 670 miljoner kronor och budgeten för hela kompensationsstödet till 1,5 miljarder. Att höja stödnivåerna för område 1–5 till högsta möjliga skulle alltså kräva ett stort budgettillskott. För område 1–5 skulle det öka budgetbehovet med drygt 37 %.

Tabell 4. Maximala ersättningsnivåer för respektive typjordbruk i stödområde 1–5, år 2025.

Jordbrukstyp						
Område	Typ 1	Typ 2	Typ 3	Typ 4	Typ 5	Typ 6
1	9 597	4 927	1 880	2 544	541	0
2	6 486	4 210	2 013	2 544	455	0
3	5 369	4 015	1 659	2 544	409	0
4	4 533	3 303	1 492	2 544	307	0
5	4 315	2 428	940	2 544	297	0

Djurtäthetskrav

Stark (2024) lyfter i sin rapport att djurtätheten för typjordbruk 1–2 och dess stödnivåer inte fullt ut är proportionerligt i förhållande till stödnivåerna för typjordbruk 4 som innefattar växtodling. Konsekvensen av detta blir att produktionen extensifieras och att större andel av arealerna än nödvändigt används till vallodling på grund av att lantbrukarna då kan få ut mer stöd. Under arbetets gång med denna rapport har Jordbruksverket fått in synpunkter från LRF som menar att detta problem kan överkommas genom att höja stödnivån för typjordbruk 4 till liknande nivåer som för typjordbruk 1 och 2. Som Tabell 4 visar är den beräknade maximala stödnivån i typjordbruk 4 för låg för att öka stödnivån i den utsträckningen (jämför med stödbelopp i Tabell 3).

Gleshet

I kapitel 3.1.1, Avstånd och gleshet, har utredningen konstaterat att dessa faktorer utgör viktiga orsaker till sämre konkurrensförmåga. När det gäller investeringsstöden infördes en gleshetsfaktor vid fördelningen av budgeten till länen under den innevarande programperioden. Det finns anledning att utreda om gleshet kan vara en faktor som ingår i utformningen av kompensationsstödet i kommande programperiod.

Förslag

I ett pågående regeringsuppdrag (LI2025/01924) ska Jordbruksverket bland annat utreda förändringar i kompensationsstödet beaktat de möjligheter att justera utformningen som ges av i den föreslagna CAP-förordningen. Uppdraget ske redovisas i maj 2026. I den här utredningen ser vi att det finns flera aspekter av kompensationsstödet som skulle kunna utredas vidare för att förbättra utformningen och effekten av stödet. Dessa aspekter är

- Förändrade stödnivåer som fullt ut kompenserar för konkurrensnackdelarna och inte som i nuvarande program bara kompenserar till 70%.
- Djurtäthetskraven för typjordbruk 1 och 2 samt relationen mellan stödnivåerna för de olika typjordbrukerna, särskilt när det gäller förhållandet mellan rena växtodlingsgårdar och gårdar med animalieproduktion.
- Ta med gleshet som en faktor vid beräkning av stödnivån för kompensationsstödet.

4.1.4 Nationella stödet till jordbruk i norra Sverige

Inför nästa ansökan till kommissionen om förlängning av nationella stödet avser Jordbruksverket att utreda närmare om Sverige kan och bör

- inkludera lammproduktion i nationella stödet
- ändra upplägget för ersättningen till värphöns
- se över minsta gräns för att kunna få ersättning.

Enligt artikel 142 i Sveriges anslutningsfördrag till EU¹⁷ har Sverige rätt att lämna långsiktigt stöd till jordbruket på nationell nivå. Syftet är att säkerställa att jordbruksverksamhet även fortsättningsvis kan bedrivas i områden med svagare förutsättningar för jordbruksproduktion. Detta område är det som kallas Bergsområde och som beskrivs i avsnittet om kompensationsstödet.

Sedan Sveriges anslutning till EU lämnas därmed ett nationellt stöd till de nordliga delarna av Sverige där till exempel kortare odlingssäsong och långa transportavstånd innebär försvårande förhållanden för att bedriva jordbruksverksamhet jämfört med i andra delar av Sverige. Den övervägande delen av stödet har sedan stödets införande lämnats för mjölkproduktion.

Nationellt stöd lämnas för produktion av komjölk, getter, slaktsvin, smågrisar, ägg, potatis, bär och grönsaker. Dessutom lämnas stöd för transport av komjölk mellan produktionsplats och uppsamlingscentrum eller platsen för första bearbetning.

Enligt kommissionens beslut (EU) 2022/2460 av den 13 december 2022 får Sverige besluta om vilken stödnivå som ska gälla inom respektive stödområde. Stödet får dock inte leda till att produktionen i stödområdena stiger i förhållande till den produktion som fanns under en referensperiod innan Sverige anslöts till EU. Kommissionsbeslutet innebär att referensperioden är år 1993 för alla produktionsformer. Den totala referensstödsnivån under perioden 2018–2022 var 422,92 miljoner kronor per år varav 395,90 miljoner kronor avsåg stöd till produktion av komjölk och transportstöd för mjölk. Från och med år 2023 höjdes den sammanlagda referensnivån till 473,75 miljoner kronor per år varav 443,44 miljoner kronor avser stöd till produktion och transport av komjölk. Nivåerna redovisas i Tabell 5.

¹⁷ Fördraget den 24 juni 1994 om Konungariket Norges, Republiken Österrikes, Republiken Finlands och Konungariket Sveriges anslutning till Europeiska unionen.

Tabell 5. Årliga referensnivåer från och med 2018

Produktionsformer	Referensnivå 2018–2022* (milj. Kr)	Referensnivå 2023–2028** (milj. Kr)	Produktionsfaktorer/ produktionsmängd
Komjolk och transportstöd för mjölk	395,90	443,44	450 000 000 kg
Hongetter, slaktgrisar, suggor och värphöns			17 000 djurenheter***
Bär, grönsaker och potatis			3 660 hektar
Sammanlagd referensnivå	422,92	473,75	

Källa: * Kommissionens beslut (EU) 2018/479 av den 20 mars 2018 om systemet för långsiktigt stöd på nationell nivå till jordbruket i de nordliga områdena i Sverige.

** Kommissionens beslut (EU) 2022/2460 av den 13 december 2022 om systemet för långsiktigt stöd på nationell nivå till jordbruket i de nordliga områdena i Sverige.

*** Djurantalet omräknas till djurenheter där en värphöna motsvarar 0,01 djurenheter (DE), en suga 0,33 DE, en slaktgris 0,10 DE och en honget 0,15 DE. Koefficienten för omräkning av djurenheter för hongetter höjdes från 0,15 till 0,20 från och med 2023-01-01.

Höjda stödnivåer

Anslaget för Nationella stödet till norra Sverige har utökats från 411 miljoner kronor till 531 miljoner kronor per år, från och med år 2026. Höjningen av anslaget innebär att Sverige har möjlighet att utnyttja referensnivån för perioden 2023 till 2028 till fullo. Detta är en angelägen åtgärd för att stärka jordbruksproduktionen, framför allt mjölkproduktionen, i norra Sverige. Enligt en analys i Jordbruksverkets senaste femårsrapport för nationella stödet (Jordbruksverket, 2023b) så har nationella stödet stor betydelse för mjölkföretagens inkomster i norra Sverige.

Inkludera lamm- och nötköttsproduktion i nationella stödet

En fråga som lyfts av flertalet intressenter är möjligheten att inkludera stöd till lamm- och nötköttsproduktion. I dagsläget finns inte utrymme i kommissionens beslut för att inkludera dessa produktionsgrenar i stödet.

När Sverige gick med i EU förhandlades ett stöd till norra Sverige fram utifrån vilka stöd som tidigare hade gått till norra Sverige. EU gav oss tillåtelse att ha ett stöd till norra Sverige för de delar av produktionen som inte fick stöd ifrån EU på annat vis, samt i bevarande syfte. Det innebär att stödet inte får bidra till att produktionen i norra Sverige ökar i förhållande till referensåret 1993.

Jordbruksverkets bedömning är så här långt att det inte finns något i anslutningsfördraget som uttryckligen hindrar att fler produktionsgrenar läggs till i stödet. En förutsättning för att lägga till de föreslagna produktionsgrenarna är dock att det fanns produktion av lamm och am- och dikor vid EU-inträdet och att produktionen inte är högre nu än 1993.

Jordbruksverket har statistik över antal am- och dikor och antal lamm för år 1993. Tyvärr är uppgifterna osäkra då en stor andel av registrerade djur inte kan kopplas till något geografiskt område. Det innebär att det är risk för felkällor i statistiken. Statistiken tyder dock på att antal am- och dikor i området har ökat mellan år 1993 och 2025. Antal får och lamm verkar däremot ha minskat under perioden. Felkällorna i underlaget för får och lamm påverkar inte denna slutsats, däremot är det inte möjligt att ge ett definitivt svar på antalet får och lamm i stödområdet år 1993. Det finns enbart ett minsta möjligt antal av får och lamm. Detta skulle dock kunna vara tillräckligt för att utgöra referensnivå.

Ifall dessa produktionsgrenar ska läggas till behöver det även utredas vilka produktionsfaktorer som skall tilldelas stöd. Av artikel 142.3 i Sveriges anslutningsfördrag till EU framgår att stödet får beviljas på grundval av fysiska produktionsförhållanden (produktionsfaktorer). De två exempel som nämns är areal och antal djur. Även andra produktionsfaktorer är godtagbara, men det är osäkert vilka andra produktionsfaktorer som det handlar om då dessa två är de enda exempel som ges. I Bilaga II till kommissionens beslut anges högsta antal stödberättigande produktionsfaktorer per år. Som beslutet ser ut nu så är godkända produktionsfaktorer kilo mjölk, antal djurenheter eller hektar.

För am- och dikor uppstår även problem av att det är svårt att kontrollera specifika produktionsgrenar för nötkreatur då informationen om vilken produktion som ett visst nötdjur bidrar till saknas i register.

Ett problem med att ge stöd till får eller lamm är att Jordbruksverket saknar register för får och lamm. Vi vet enbart att det finns anläggningar där det möjligtvis finns får och/eller lamm. Samma problem gäller för get som ingår i stödet nu. För stödet till get anger lantbrukaren antal getter och hållandeperiod, och för journal som Jordbruksverket granskar.

Om det anses som önskvärt att införa en ersättning för lammproduktion behöver det analyseras hur ersättningen bäst bidrar till syftet för stödet. Frågor som om stödet bör ges till lammande tackor eller för själva lammen, eller kanske för slaktade djur behöver klargöras. Det behöver även tydliggöras vilken information lantbrukarna behöver ha redo, och hur mycket jobb de skulle behöva lägga på den administrationen. Utöver det behöver en analys göras för att bestämma lämplig ersättning och utredas hur ett tillägg av produktionsgrenar påverkar budgeten och stödet för de produktionsgrenar som ingår idag. Detta utredningsarbete görs lämpligast inför kommande ansökan till kommissionen om förlängning av nationella stödet.

Ändrat upplägg för ersättning till höns

Näringen har även föreslagit ändringar i upplägget för stödet till ägg (värphöns). Stödet ges idag för nyinsatta höns. I praktiken innebär det att de flesta producenter får ut stödet ungefär vartannat år. När stödet infördes så bytte man ut hönsen snabbare än idag, vilket gjorde att stödet tidigare varit i princip ett årligt stöd. Näringen menar att det vore en fördel för den här produktionsgrenen om regelverket kunde justeras så att man får betalt för antal besatta hönsplatser under det enskilda året, eller liknande.

Av artikel 142.3 i Sveriges anslutningsfördrag till EU framgår att stödet får beviljas på grundval av fysiska produktionsförhållanden (produktionsfaktorer). De två exempel som nämns är areal och antal djur. Även hönsplats skulle kunna vara en godtagbar produktionsfaktor, men det finns dock viss osäkerhet eftersom det inte är ett av de exempel som ges. Vi vet alltså inte hur kommissionen skulle ställa sig till hönsplats som produktionsfaktor. Den statistik som Jordbruksverket tar fram innehåller inte heller uppgifter om hönsplatser för år 1993, vilket skulle krävas för att ändra produktionsfaktor.

Om vi utgår från att den produktionsfaktor som det ges stöd till i fortsättningen också är antal höns så skulle ett alternativ kunna vara att ändra från att ge stöd för nyinsatta höns, till att ge ett årligt stöd till det genomsnittliga antalet höns under året. Detta skulle i så fall följa ersättningen för ekologisk produktion. För producenter som har omgångsuppfödning räknas det fram genom att multiplicera antalet djur som producenten hade när omgången sattes in (även om omgången sattes in innan räkningsperioden) med antal dagar under räkningsperioden som producenten håller djuren i produktion. Sedan delas detta med antal dagar i räkningsperioden. Den som har omgångsuppfödning behöver inte räkna bort djur som självdött eller behövt avlivas, utan kan räkna med antalet insatta djur. Den som håller flera omgångar lägger ihop genomsnittet för omgångarna. Den som inte föder upp sina djur i omgångar ska endast räkna med det antal djur som faktiskt finns vid räkningsperiodens början och sedan räkna bort de djur som avlivas, slaktas eller dör under räkningsperioden.

Detta skulle i så fall behöva utredas närmare och formuleras inför ansökan om nytt beslut för nationella stödet under år 2028. Det behöver även motiveras varför det är bättre med ett årligt stöd, och vad som skulle vinnas på det jämfört med att i stället höja stödet per nyinsatt höna.

Ge ersättning utifrån mjölkens energi-innehåll

Ett förslag som lyfts från näringen är att ge ersättning utifrån mjölkens energi-innehåll, i stället för dagens ersättning som ges per kilo mjölk. Mejerierna betalar redan lantbrukarna utifrån mjölkens energiinnehåll

(fetthalt och proteinhalt). De menar att det därför vore rimligt att även det nationella stödet baseras på energikorrigerad mjölk, så att ersättningen bättre speglar den faktiska råvarans kvalitet och värde.

Jordbruksverket har ingen möjlighet att avgöra ifall energikorrigerad mjölk är en godkänd produktionsfaktor enligt kommissionen. Ifall en sådan ändring bedöms önskvärd kan detta lyftas i ansökan om nytt beslut år 2028. Det är dock inte möjligt att ge någon bedömning om kommissionen accepterar en sådan ändring eller inte. Eftersom Jordbruksverket inte har statistik över energikorrigerad mjölk från år 1993 kan det även innebära problem att fastställa en referensnivå. Ändringen behöver även motiveras utifrån stödets syfte, vilket kan innebära svårigheter. Syftet med nationella stödet är att bibehålla produktionen i området och produktionens kvalitet anges inte.

Se över minsta gräns för att kunna få stöd

Enligt nuvarande regelverk kan stöd inte lämnas till jordbrukare som brukar mindre än tre hektar jordbruksmark inom stödområdena. Ett förslag som lyfts under utredningen är att se över minsta gräns för att kunna få nationella stödet. En sådan justering skulle eventuellt kunna hjälpa till att hålla i gång deltidjordbruk och möjliggöra odling trots att man har små, isolerade arealer.

4.1.5 Förändringar av direktstöd till jordbruket

Både Regeringskansliet och Jordbruksverket behöver verka för en reell förändring av aktivitetskravet i förhandlingarna om EU:s framtida jordbrukspolitik.

Potentialen i differentiering av direktstöd behöver bevakas, men inga konkreta ändringsförslag lämnas i nuläget.

EU-kommissionen har presenterat lagförslag för den gemensamma jordbrukspolitiken efter 2027. För gårdsstödet finns ambitioner om tydligare styrning till de jordbruksföretag som har störst behov av stöd och det speglas även i förslag om kopplade stöd. Flera större förändringar föreslås, bland annat obligatoriskt stödtak, nedtrappning, klumpsumma till små jordbruk och att gårdsstödet i första hand riktas till jordbrukare som aktivt bidrar till tryggad livsmedelsförsörjning. Det finns möjligheter att förändringarna kan bidra till att minska utmaningar för jordbruket i norra Sverige.

Förändrat aktivitetskrav

I EU-kommissionens förslag finns förändringar i formuleringarna kring krav på aktivitet. Medlemsstaterna ska säkerställa att stödet i första hand går till lantbrukare som utför jordbruksaktivitet och som aktivt bidrar till tryggad livsmedelsförsörjning¹⁸. Det öppnar möjligen för att medlemsstaterna framöver kan utforma stödet så att man inte blir berättigad till gårdsstöd och vissa andra stöd genom att enbart hålla sin jordbruksmark i skick för produktion. Det kan öka tillgången till mark för gårdar i norra Sverige.

Frågan är relevant i hela landet och det är viktigt att både Regeringskansliet och Jordbruksverket i förhandlingarna om framtida CAP verkar för att vi ska få till en reell förändring av aktivitetskravet. Det måste dock göras en avvägning av vad som är möjligt inom gällande WTO-regler för att gårdsstödet fortfarande ska vara frikopplat och utan att det leder till kraftigt ökad administration.

Differentiering av gårdsstöd och kopplat stöd till områden med risk för nedläggning

Det arealbaserade inkomststödet ska enligt EU-kommissionens förslag differentieras efter grupp av jordbrukare eller geografiskt område på grundval av objektiva och icke-diskriminerande kriterier.¹⁹ Differentieringen ska avgöras utifrån lantbrukares inkomst från jordbruksverksamhet. Den ska riktas mot de med störst behov och EU-kommissionen lyfter särskilt fram unga och nya lantbrukare, kvinnor, familje- eller små gårdar, kombinerade gårdar eller lantbrukare inom kompensationsstödsområde. Medlemsstaterna ska öka det stöd per stödberättigande hektar som beviljas unga jordbrukare.

EU-kommissionens förslag att införa småbrukarstöd²⁰ i alla medlemsstater är en förenklingsåtgärd för stödmottagarna där flera av de nuvarande stödformerna samlas i ett och samma stöd. Dock har det visat sig att en stor andel av de berörda företagen redan söker endast ett stöd, gårdsstödet, och att förenklingseffekten då skulle bli begränsad (Jordbruksverket, 2026). Att gynna relativt små jordbruksföretag skulle annars å ena sidan kunna bidra till robusthet och geografisk spridning av livsmedelsproduktion (Jordbruksverket, 2025e). Å andra sidan finns det risk för att det skulle gynna passiva markägare, eftersom det innebär färre stödvillkor att leva upp till och mindre omfattande kontroll. Det kan utgöra ett hinder för att göra mark tillgänglig för företag med mer aktiv

¹⁸ Artikel 6.5 i förslaget till ny CAP-förordning

¹⁹ Artikel 6.2 i förslaget till ny CAP-förordning.

²⁰ Artikel 7 i förslaget till ny CAP-förordning.

jordbruksproduktion. Även detta talar för att det är viktigt att få till bättre fungerande villkor kring jordbruksaktivitet.

Lagförslaget fastställer också att stöd kopplat till produktion ska ges till vissa sektorer med en begränsad budget.²¹ Områden med risk för nedläggning av jordbruksproduktion är ett exempel på vad kopplat stöd kan riktas till och där ytterligare budget får användas. Även i områden med risk för nedläggning ska stödet kopplas till särskilda sektorer. Eftersom Sverige redan idag har kopplat stöd till nötkreatur ser Jordbruksverket inte behov av att ha ett särskilt kopplat stöd till nötkreatur i norra Sverige. Det skulle leda till ett komplicerat och svårövergripligt stödsystem för lantbrukarna samt innebära ytterligare administration till begränsad effekt. I stället för att lägga till får- och lammproduktion till nationella stödet till norra Sverige skulle sektorn kunna ersättas med kopplat stöd inom den gemensamma jordbrukspolitiken. De svårigheter som gäller vid införandet av ersättning till får- och lammproduktion inom nationella stödet gäller även här. Det faktum att det saknas registeruppgifter för får ger konsekvenser i form av en administrativ insats från lantbrukaren för att rapportera in uppgifter till stödmyndigheten som inte krävs idag. Om ett kopplat stöd till får- och lamm i norra Sverige anses som önskvärt att införa behövs även i detta fall vidare analyser kring syfte och utformning, lämplig ersättningsnivå samt effekter på administrativ börda för stödmottagare och myndighet.

Även om det är stor variation både mellan och inom grupper av företag, så kan jordbruk i norra Sverige anses vara en grupp med större stödbehov än företag i övriga delar av landet och det finns också risk för nedläggning av jordbruksproduktion. Jordbruksverket anser dock att befintliga riktade insatser, som kompensationsstöd och nationellt stöd till norra Sverige lämpar sig bättre än frikopplade inkomststöd för att möta stödbehovet. Även det kopplade stödet till nötkreatur gynnar norra Sverige förhållandevis mycket då denna produktionsgren är viktig i området. Dessa riktade insatser bidrar också till minskad risk för nedläggning. Att lägga till styrning till specifika områden via fler stödformer riskerar att komplicera stödsystemet ytterligare. Det är positivt att det nationella stödet till norra Sverige nyligen har höjts och vi bör invänta vad det ger för effekter innan vi bedömer om det är lämpligt att gå vidare med ytterligare styrning till området och på vilket sätt. Det nationella stödet tillsammans med nötkreaturstödet är de åtgärder som tydligast är kopplade till aktivitet och produktion av livsmedel.

Potentialen i dessa förändringar av direktstöden bevakas, men inga konkreta ändringsförslag lämnas i nuläget.

²¹ Artikel 11 i förslaget till ny CAP-förordning.

4.1.6 Bredda säsongen/utöka verksamheten för fiskeriföretag

Möjligheterna att bredda verksamheten för fiskeföretag kan förbättras genom informationsinsatser rörande de stöd som finns att söka.

Ur ett lönsamhetsperspektiv för fiskeföretagen, kopplat till perioder för fredningstider och förbud mot fiske av vissa arter och andra uppehåll i ordinarie fiskesäsong, kan en breddning av ordinarie verksamhet stärka företagens ekonomi. Förlorade fiskeredskap och akvatiskt skräp är något som i vissa områden är ganska vanligt förekommande. Det går att få stöd inom Havs-, fiskeri- och vattenbruksprogrammet för arbete med att söka och bärga detta vilket fyller både en ekonomisk funktion såväl som en viktig åtgärd för att förhindra bland annat spökgarn som fortsätter fiska. Stödet har under innevarande programperiod bara haft enstaka ansökningar från aktörer i något av de norra länen. Det kan bero på att informationen om möjligheterna att söka detta stöd inte nått potentiella sökande och insatser skulle behöva göras för att öka medvetenheten.

4.1.7 Översyn av ersättningssystem för vissa djursjukdomar

Jordbruksverket föreslår att regeringen tillsätter en statlig offentlig utredning för att i grunden se över ersättningsfrågor kopplat till hantering av djursjukdomar.

En medlemsstat kan vidta nationella åtgärder för att hindra introduktion eller spridning av sjukdomar som inte är kategori D-sjukdom²² om sjukdomen utgör en betydande risk för vattenlevande djurs hälsa i en medlemsstat. Om åtgärderna påverkar förflyttningar av vattenlevande djur och produkter av animaliskt ursprung från vattenlevande djur mellan medlemsstaterna ska åtgärderna anmälas och godkännas av EU-kommissionen.²³

²² Förtecknad sjukdom som avses i artikel 9.1 d i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/429 om överförbara djursjukdomar och om ändring och upphävande av vissa akter med avseende på djurhälsa (djurhälsolag). De sjukdomar som är förtecknade som D-sjukdomar framgår av tabellen i Kommissionens genomförandeförordning (EU) 2018/1882 om tillämpningen av vissa bestämmelser om förebyggande och bekämpning av sjukdom för kategorier av förtecknade sjukdomar och om fastställande av en förteckning över djurarter och grupper av djurarter som utgör en betydande risk för spridning av dessa förtecknade sjukdomar.

²³ Artikel 226 i förordning (EU) 2016/429.

Vattenbruksbranschen framför att Sveriges hantering av nationella åtgärder för odlad fisk och särskilt Infektiös pankreas nekros (IPN) och Bakteriell njurinflammation (BKD) påverkar företagens möjligheter att bedriva såväl ekonomiskt som socialt hållbara företag. När IPN eller BKD konstateras i en fiskodling påverkar de beslut som följer av detta även produktionsvolymerna över flera år. De ersättningssystem som finns på plats täcker endast delvis de kostnader som kopplas till slakt och sanering och inte de förluster som företagaren har i ett längre perspektiv såsom ny avelsfisk, kläckning och tiden från nyinsättning av liten fisk till den når slaktstorlek. Företagen kan tvingas permittera personal och förlorar kunder, då de inte kan följa avtal och leverera beställd fisk till kund.

Liknande utmaningar kan uppstå vid sjukdomsbekämpning i andra typer av djurbesättningar. Jordbruksverket har tidigare påtalat behovet av att se över ersättningsfrågor kopplat till utbrottsbekämpning, exempelvis i ett yttrande över betänkandet Animalieproduktion med hög konkurrenskraft och gott djurskydd (Regeringen, 2024).

När det gäller ersättningsfrågor kopplat till utbrottshantering anser Jordbruksverket att regelverken behöver utredas i grunden och föreslår att regeringen tillsätter en statlig offentlig utredning för detta. Vattenbruksbranschen efterfrågar särskilt en översyn av gällande ersättningssystem för hantering av smittor som omfattas av nationella åtgärder.

4.1.8 Finansieringsinstrument riktade till jordbruket

En förhandsutvärdering om finansieringsinstrument har remitterats av Regeringskansliet. Jordbruksverket lämnar inget förslag i den här rapporten, utan hänvisar till remissvaren och inväntar Regeringskansliets behandling av frågan.

En förhandsbedömning av finansieringsinstrument, exempelvis kreditgarantier, inom ramen för den gemensamma jordbrukspolitiken har genomförts under 2025 (Jordbruksverket, 2025f). Författarna av rapporten rekommenderar att Sverige inte inför finansieringsinstrument vare sig nationellt eller riktat till norra Sverige, eftersom det inte skulle lösa jordbrukssektorns finansieringsproblem och riskerar att skapa nya problem. För att finansieringsinstrument ska vara ändamålsenliga skulle man enligt författarna först behöva vidta kraftfulla åtgärder för att minska den administrativa bördan för företagarna, säkerställa förutsägbara och effektiva stöd- och tillståndprocesser och andra insatser som kan bidra till

att öka lönsamheten inom jordbruket. De menar vidare att kreditgarantier till unga och nya företagare samt investeringar i ökad eller bibehållen produktion möjligen skulle kunna vara relevant för Sverige, men då utan differentiering mellan olika delar av landet.

Förhandsbedömningen har remitterats av Regeringskansliet och Jordbruksverket instämmer i sitt remissvar i den övergripande slutsatsen att finansieringsinstrument inte bör införas i nuläget. I det fall det ändå ska införas anser Jordbruksverket, likt förhandsbedömarna, att det bör riktas till unga och nya företagare som vill etablera sig. I förhandsbedömningen lyfts att jordbruk i de nordligaste länen anses ha störst utmaningar med kapitalförsörjningen, till följd av lägre lönsamhet och att jordbruksmarken har lägre värde. Jordbruksverket bedömer dock att andra riktade stöd till norra Sverige är mer effektiva för att bibehålla livsmedelsproduktionen än finansieringsinstrument.

Länsstyrelserna i de nordliga länens syn på finansieringsinstrument

Samtliga länsstyrelser har också erbjudits möjlighet att lämna yttrande på förhandsbedömningen av finansieringsinstrument. Länsstyrelserna i de nordliga länen instämmer i den analys som görs i förhandsbedömningen om att de grundläggande förutsättningarna, som lönsamhet och minskad administrativ börda för jordbruksföretagen, måste förbättras. Insatser inom dessa områden är dock långsiktiga och komplexa och rör krav från både myndigheter och branschorganisationer. Länsstyrelserna anser att det inte förefaller realistiskt att tro att de kommer att få effekt i den takt som skulle behövas för att stärka den inhemska livsmedelsproduktionen, utan ytterligare åtgärder behöver vidtas parallellt för att skyndsamt bromsa den negativa utvecklingen avseende nödvändiga investeringar i jordbruksproduktionen i norra Sverige.

Med anledning av ovan gör länsstyrelserna i norra Sverige bedömningen att det finns behov av marknadskompletterande insatser såsom någon form av finansieringsinstrument för att vända utvecklingen. Länsstyrelserna vill understryka vikten av att bedöma kostnader och konsekvenser för ett införande av finansiella instrument gentemot målet i den nationella livsmedelsstrategin om att öka livsmedelsproduktionen i hela Sverige. Rapporten belyser att det finns regionala skillnader och att jordbruk i norra Sverige anses ha störst utmaningar med kapitalförsörjningen. Detta gör att det finns regionala skillnader i hur bankerna bedömer ansökningar om lån till lantbrukare. Länsstyrelsen anser att förhandsbedömningen inte tillräckligt omhändertar dessa slutsatser och att detta behöver lyftas tydligare. Länsstyrelserna anser att det behövs en regionalisering av åtgärder som behöver anpassas för att säkra en livskraftig livsmedelsproduktion och trygga ägarskiften i hela landet. Det förändrade

omvärldsläget liksom den utveckling som jordbruket i norra Sverige, särskilt i stödområde 1 och 2, genomgått med nedläggning av gårdar bör väga tungt i analysen.

Länsstyrelserna instämmer i rekommendationen att om finansieringsinstrument skall införas så är kreditgarantier riktade till unga och nya företag samt de som vill investera i ökad eller bibehållen produktion det bästa alternativet. Dessa bör införas med en möjlig regionalisering till de områden som har störst utmaningar.

I de förslagna målen för ökad livsmedelsproduktion (Jordbruksverket, 2025g) behöver ca 340 000 hektar mark, som idag ligger i träda, återupptas i produktion. Dessa tillgängliga ytor finns främst i norra Sverige och att stimulera utvecklingen av livsmedelsproduktionen där det finns stora potentialer, men samtidigt störst utmaningar, är därför angeläget.

Att säkra försörjningen av livsmedel till Sveriges befolkning är ett viktigt samhällsintresse och det är rimligt att staten då delar på risktagandet som det innebär att investera för livsmedelsproduktion i glesbygd. Det samhällsekonomiska perspektivet bör vara att Sverige behöver livsmedelsproduktion i hela landet och att kostnaderna för det balanseras av det stora samhällsintresset.

4.1.9 Möjligheter till finansiering inom livsmedelsindustrin

Utred möjligheten att justera i befintliga stödformer riktade till livsmedelsindustrin, exempelvis transportstöd.

Utifrån perspektivet livsmedelsförsörjning är det mycket viktigt att det finns tillgång till första ledets förädlingsindustri såsom mejerier och slakterier. För att stärka livsmedelssektorn i norra Sverige behöver finansieringslösningar för förädlingsindustrin utredas. Det skulle kunna vara ett utökat transportstöd eller ökat investeringsstöd som motiveras utifrån de högre kostnaderna men också utifrån beredskapssynpunkt. För stora livsmedelsföretag kan till exempel Tillväxtverkets regionala investeringsstöd bara sökas för nyetablering och inte för investeringar i den befintliga anläggningen.

För särskilt kritisk verksamhet, eventuellt med hänsyn tagen till avstånd till närmaste anläggning av liknande slag, skulle möjligheter till investeringar i befintlig verksamhet vara betydelsefull. De högre kostnaderna för förädlingsindustrin i norra Sverige riskerar att leda till underinvesteringar. Företagen får svårt att investera i sina anläggningar med minskad effektivitet och produktutvecklingskapacitet som följd.

För livsmedelsindustrin finns det ett antal olika finansieringslösningar som ställer krav på företagets storlek, försäljningsområde och investeringen som sådan. Vi redogör för olika möjligheter till finansiering i bilaga 3. Något som kan utredas vidare är om det skulle gå att göra lättnader för företag just i norra Sverige. Statsstödsreglerna medför dock att enskilda medlemsländer inte får stötta viss verksamhet med offentliga medel utan godkännande från EU-kommissionen eftersom man vill undvika snedvridning av konkurrensen på EU:s inre marknad. En större möjlighet att motivera statligt stöd till företag i norra Sverige är om stöden kan kopplas till företagets höga kostnader för exempelvis transporter.

Transportstöd

Det finns redan ett stöd till mejerier i norra Sverige för intransport av mjölk från gårdarna. Stödet ingår i det nationella stödet till jordbruk i norra Sverige (Jordbruksverket, 2023a), se avsnitt 4.4. Stödnivåerna för nationella stödet har höjts från årsskiftet 2026 men en utökning även till andra sektorer inom livsmedelsindustrin skulle också kunna gynna verksamheterna. Exempelvis skulle transport av djur till slakt, transport av spannmål och mjöl, potatis till skaleri kunna bidra till att företag i norra Sverige enklare kan transportera råvaror men även sälja sina produkter på en större marknad. Det är dock oklart om detta skulle vara möjligt samt vilken effekt det skulle få på övriga stöd inom nationella stödet.

Företag som förädlar produkter i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, och Västernorrlands län kan också få stöd från Tillväxtverket i form av regionalt transportbidrag, så kallat uttransportbidrag, för att minska kostnadsnackdelar vid transporter.²⁴ Detta gäller varor och produkter som genomgått en betydande bearbetning. Transporten ska vara längre än 401 km. Nivån på transportbidraget beror på i vilken kommun företaget har sin produktion och varierar mellan 5 och 45 procent av transportkostnaden. Ett produktionsställe kan få som mest 15 miljoner kronor i transportbidrag per år. Vi föreslår att det utreds om det kan vara motiverat att höja transportstödet hos Tillväxtverket och om det bör utökas till att även omfatta delar av Gävleborg, Dalarna och Värmland.

Etableringar och investeringar

Marknadsförhållanden och kapitalförsörjning är viktiga faktorer att beakta för företag som vill expandera. Detta gäller både livsmedelsindustrier som behöver bygga ut sina anläggningar och primärproducenter som exempelvis behöver nya lagerbyggnader eller båtar. Inte minst när avskrivningstiden ofta sträcker sig upp till 25 år eller längre. Det har lyfts under utredningen att någon form av statlig räntegaranti skulle kunna skapa

²⁴ Förordningen (2000:281) om regionalt transportbidrag.

stabilare förutsättningar för livsmedelsföretag i norra Sverige att utvecklas. Vi skriver mer om den typen av styrmedel i avsnitt 4.1.7.

Beredskapsstöd

En annan möjlighet kan vara att stötta förädlingsföretagen i norra Sverige med stöd i beredskapssyfte för att stärka eller utöka möjligheten att få ut mat på marknaden även i kris. Ett uttalat avtal/uppdrag att producera och förädla i och till området mot en viss ersättning ger ett ytterligare incitament att finnas kvar i området.

Underlätta sökandet

Många företag i livsmedelsindustrin klassas som små företag²⁵ och i norra Sverige finns det en högre andel mikroföretag och små och medelstora företag än i södra Sverige. För att ha tid och möjlighet att söka olika former av finansiering och medverka i utvecklings- och innovationsprojekt kan företag ofta behöva någon typ av stöttning. Det finns få aktörer som hjälper de lite större företagen. Det vill säga företag som inte bara förädlar gårdens produkter utan producerar lite större volymer och har större möjlighet att växa. Vi redogör mer för detta i kapitel 4.2.2.

4.2 Åtgärder som säkrar stödjande funktioner

I detta kapitel presenterar vi åtgärdsförslag för att säkra funktioner som stödjer livsmedelsproduktionen i norra Sverige.

4.2.1 Forskning med inriktning på förhållanden i norra Sverige

Stärk den långsiktiga finansieringen av forskning och forskningsinfrastruktur med inriktning på förhållanden i norra Sverige. Säkerställ att resultaten från forskning och utveckling når ut till näringen.

För framtiden, inte minst mot bakgrund av de klimatförändringar vi ser, är det viktigt att forskningen med inriktning mot förhållandena i norra Sverige bibehålls och utvecklas. Klimatförändringarna skapar nya möjligheter, med längre växtsäsong, kortare snöperiod och högre temperaturer under sommaren. Det finns också utmaningar i form av perioder av torka eller mycket nederbörd vid för jordbruket olämpliga tillfällen, att skadegörare och växt- samt djursjukdomar sprids norrut i ett varmare klimat. Introduktion av andra grödor på nya breddgrader, med en annan dagslängd och andra

²⁵ Små företag är enligt EU-definitionen företag med 49 eller färre anställda och en årsomsättning på max 10 miljoner euro.

jordtyper, kräver forskning och utveckling, liksom utveckling av nya produktionssystem med animalier anpassade till de lokala, delvis nya, förhållandena.

Forskning och utveckling av odlingsmaterial, sorter och arter, samt odlingsteknik för området är av största vikt. Jordbruksproduktionen vilar idag till stor del på nyttjandet av grovfoder till idisslare för mjölk- och köttproduktion. Så kommer det med stor sannolikhet att vara även i framtiden, även om för området nya grödor kan ge möjligheter till andra produkter. För att kunna utveckla produktionssystem anpassade till klimatet, lantbrukets struktur och nyttjande av lokala foderprodukter, behöver forskningen därför omfatta hela produktionssystemet. Det gäller sådant som till exempel betesutnyttjande, där tillväxten under den intensivaste perioden av säsongen, är mycket högre än längre söderut. Det omfattar också byggnadssystem som är anpassade till klimatet och som kan minska produktionskostnaderna, samt kombinerade system av mjölk- och köttproduktion baserade på stor andel lokalt producerat foder.

Även för andra djurslag kan produktionssystemen utvecklas för att bli bättre anpassade till de nya förhållandena. Forskningsbehovet gäller i högsta grad även inom fiske och vattenbruk. Det kan exempelvis vara intressant att utvärdera möjligheten till selektiv avel av mer temperaturremanent fisk, då vattentemperaturerna kan förväntas öka.

Det är viktigt att forskningen har en förankring i området och att det finns forskare på plats som är väl bekanta med förhållandena inom området. Det ökar också möjligheterna till bra kontakter mellan forskning och praktik. En väl etablerad forskning är också en grund för samarbeten med forskargrupper i andra länder med liknande möjligheter och utmaningar. För att forskningen inom primärproduktionen ska få genomslag krävs effektiva och ändamålsenliga fältforskningsstationer och andra liknande miljöer där både nydanande forskning och tester av befintliga lösningar kan genomföras med hög kvalitet. Odlingsförhållandena skiljer sig mycket även mellan olika områden inom norra Sverige och det är långt mellan lämpliga infrastrukturer för forskning och tester. Det är därför viktigt att utveckla de infrastrukturer som redan finns och att finna lösningar som är speciellt anpassade i viss mån även för olika delar av norra Sverige.

Det är viktigt att stärka den långsiktiga finansieringen av forskning och forskningsinfrastruktur för såväl jordbruk som fiske och vattenbruk i norr. Det är också viktigt att resultaten från forskning och utveckling når ut till primärproducenterna och andra intressenter och att frågeställningar som är relevanta för näringarna tas upp och bearbetas. För detta bör en innovationshub eller liknande etableras. Detta förslag har en koppling till kapitel 4.2.2 nedan.

4.2.2 Etablera livsmedelskluster i norra Sverige

En satsning på regionala kluster mellan näringen, akademin och offentlig sektor i norra Sverige kan bidra till att fler företag medverkar i utvecklingsprojekt och kan söka medel till att utveckla sina verksamheter.

Regeringen bör anslå riktade medel till länsstyrelserna i norra Sverige för genomförandet av livsmedelsstrategin för att säkerställa att strategin får genomslag i hela landet.

Utveckling och innovation är viktigt för att öka lönsamheten och konkurrenskraften på längre sikt, både i primärproduktionen och inom förädlingen. Men utveckling och innovationsprojekt kräver både tillgång till finansiering och rätt kompetens. När finansieringslösningar riktas till företagen kan de behöva både stöttning, nätverk för att hitta samverkanspartners och involverade forskare för att kunna söka. I norra Sverige är det långa avstånd mellan gårdar och mellan livsmedelsföretag. Inom livsmedelsindustrin är också andelen mikroföretag högre än i resten av Sverige. En satsning på att stärka och skapa regionala kluster mellan näringen, akademin och offentlig sektor i norra Sverige kan bidra till att fler företag medverkar i utvecklingsprojekt och kan söka medel till att utveckla sina verksamheter.

I södra Sverige finns det flera exempel på kluster och nav som stärker livsmedelsföretagandet i regionen på längre sikt. Västra Götalandsregionen kan beskrivas som ett exempel på framgångsrik regional satsning. Där finns Agroväst med basen i primärproduktionen och verkar som en mäklarfunktion mellan den gröna näringens företag, forskning och finansiärer för att optimera nyttan av gemensamma resurser.

Lokalproducerat i Väst erbjuder rådgivning med olika specialistkompetenser samt driver projekt för de mindre livsmedelsförädlade företagen (mikroföretag). För små och medelstora företag som vill växa har regionen arbetat ihop med RISE och erbjudit rådgivning genom Livsmedelsacceleratorn. Vidare finns till exempel Innovatum Science Park i Trollhättan med fokus på den blå bioekonomin tillsammans med företag, forskare och andra aktörer. I södra Sverige finns ytterligare företagsnära innovationsparker såsom Krinova, Innovatum Science Park, Science Park Gotland och Linköping Science Park som alla har livsmedel eller blå bioekonomi som fokusområde.

RISE och SLU Holding har genomfört en förstudie som föreslår en satsning på en norrländsk innovationshub som kan vara en arena för innovation och produktutveckling, mötesplats, kunskapscentrum, initiera projekt och lotsa

till affärs och företagsutveckling (Förstudie Arctic Food Innovation Hub). I Dalarna finns det en så kallad inkubator hos Dalarna Science Park med inriktning på livsmedel som driver utvecklingsprojekt inom innovation och hållbarhet i samverkan med andra aktörer. För primärproduktionen finns Gröna kluster som är regionala kompetens- och utvecklingscentra spritt över hela landet. De har fokus på utveckling och konkurrenskraft och där ingår bland andra Hushållningssällskapetets Öjebyn Agro Park utanför Piteå, Torsta Landsbygdsutveckling i Östersund, Västerbottens mat och Dalarnas Kompetenscentrum för livsmedelskedjan.

För att nå målen i livsmedelsstrategin är det viktigt att satsningarna på kluster och noder både främjar de mindre företagen som vill förädla gårdens produkter och de livsmedelsindustrier som kan ta emot större volymer och har potential att växa. Sådana kluster kan även ha kontakt med andra sektorer i regionen, såsom skogs- eller annan tillverkningsindustri, för att se om det finns gemensamma nyttor inom till exempel logistik, resursutnyttjande eller företagsutveckling.

Erfarenheten idag hos länsstyrelser och regionerna är att satsningar ofta bedrivs i projektform där det är svårt att få långsiktighet och kontinuitet i verksamheten. Det saknas medel som kan användas för rådgivning till livsmedelsförädlade företag, både mikroföretag, små och medelstora företag (SME) och större företag.

Arbetet med de regionala livsmedelsstrategierna har i nuläget ingen fast finansiering på länsstyrelserna och regionerna. Hittills har verksamheten finansierats huvudsakligen med projektmedel, med viss variation mellan länen. I norra Sverige saknas ofta aktörer som har tillräcklig ekonomisk styrka att söka och hantera utlysningssprojekt. Att driva projekt innebär ofta att projektägaren inte får kostnadstäckning, inte minst när det gäller projekt inom ramen för strategisk plan för den gemensamma jordbrukspolitiken, och det gäller även när länsstyrelserna driver projekt. För att säkerställa att den nationella strategin får genomslag i hela landet behövs särskilt i norra Sverige riktade medel till länsstyrelserna, för att tillsammans med regionerna samordna och utveckla arbetet med de regionala livsmedelsstrategierna. Det skulle möjliggöra ett mer långsiktigt arbete med strategierna och möjlighet att ha kompetent personal över tid. En grundfinansiering skulle också innebära ökade möjligheter att söka medel från olika finansiärer, både nationellt och internationellt. När det gäller internationell samverkan kan till exempel utbyte mellan företagare i liknande områden i andra delar av EU, ge viktig inspiration och kunskap för utveckling av de unika förutsättningar som finns i norra Sverige.

Det saknas också noder som knyter ihop forskning, utveckling, innovation och rådgivning med specifik kompetens. Vi välkomnar därför att SLU nyligen beslutat att etablera en nod för kunskapsutveckling kring

livsmedelsproduktion och livsmedelsberedskap i norra Sverige. Sådana noder kan både vara ett forum för ökat samarbete mellan näring och forskning, mellan de olika forskningsinstitutionerna som verkar i området och vara en kontaktpunkt till vad som pågår även i andra delar av landet och internationellt.

4.2.3 Tillgång till rådgivning och kompetensutveckling för yrkesverksamma

Stöd till resor samt utbildning och utveckling av rådgivning via digitala tekniker kan vara verktyg för att öka tillgången till rådgivning.

De hinder som finns i norra Sverige med avstånd och glesbygd gör att möjligheterna till ett kontinuerligt erfarenhetsutbyte och samarbete kan försvåras eller omöjliggöras. En väl fungerande rådgivning och kompetensutveckling är viktig för att utveckla företagen så att de kan tillämpa ny kunskap och möta utmaningarna från klimatet och marknaden för att ge bättre lönsamhet i företaget och minska påverkan på miljö och klimat. Enskild rådgivning är det effektivaste sättet för utveckling, då råden kan anpassas till företagets egna förutsättningar. Det är också mycket efterfrågat. Även så kallade ERFA-grupper kan bidra effektivt till kompetensutveckling och erfarenhetsutbyte samt fylla en viktig social funktion för företagarna, något som är viktigt i arbetet med den utmaning som finns när det gäller psykosocial hälsa.

Glesheten i området och relativt få företag gör det dyrare med den typen av verksamhet än i södra Sverige, inte minst på grund av långa resor för rådgivarna. Utveckling av den digitala tekniken kan här vara till hjälp, så att en del av rådgivningen kan skötas på distans. Det kan dock inte helt ersätta det mänskliga mötet både med experter och företagare emellan. Det är dels viktigt som rådgivare att få en bra kunskap om de företag man jobbar med, vilket är svårt utan att göra besök på plats. Det är också viktigt för kollegor att få träffas och lära av varandra.

SLU:s nod för kunskapsutveckling som nämns ovan är också viktig som samlingspunkt för kompetensutvecklingen för de som arbetar med rådgivning

Stöd till resor samt utbildning och utveckling av rådgivning via digitala tekniker kan vara verktyg för att öka tillgången till rådgivning. Förslaget är relevant för både de gröna och de blå näringarna.

4.2.4 Möjlighet till praktik och utbildning

Vi lyfter naturbruksgymnasierna som viktiga för kompetensförsörjning i området och att det finns möjligheter med en översyn av Yrkehögskolan samt med att underlätta för praktik. Dock görs ingen djupare analys som landar i utvecklade förslag.

De naturbruksgymnasier som finns i norra Sverige är viktiga för kompetensförsörjningen i området. Den långsiktiga överlevnaden för dessa skolor behöver därför bevakas och vid behov stöttas. Gymnasierna har också en roll för kompetensutvecklingen hos yrkesverksamma, dels som fysiska mötesplatser, men yrkeslärarna kan också bidra med sin kunskap för detta. De kan också vara en plattform för kommunala vuxenutbildningar inom olika bristyrken inom livsmedelskedjan.

Yrkehögskoleutbildningar kan vara bra verktyg för den eftergymnasiala utbildningen, men de bygger på beslut om medel för kortare perioder och får därför något av projektkaraktär. Det vore bra att utreda för- och nackdelar med en mer permanent lösning, vilket skulle möjliggöra en stabilare grund för utbildningen och möjliggöra en bättre utveckling av innehåll och former.

Stöd till arbetsgivare som ställer upp med praktikplatser kan hjälpa till att öka intresset och möjligheten för personer utan tidigare erfarenhet att ta sig in i branschen. Detta gäller särskilt fåmansföretag, där det kan vara svårare att ta emot praktikanter än i stora företag.

4.2.5 Veterinära tjänster

Det ingår i Jordbruksverkets uppdrag att säkerställa veterinär beredskap. Det finns både planerade och genomförda åtgärder för att förbättra lantbrukarnas tillgång till veterinära tjänster. Vi föreslår därmed inga ytterligare åtgärder i detta uppdrag.

Tillgång till veterinära tjänster är en viktig förutsättning för primärproduktionen. Brist på veterinärer i glesbefolkade delar av landet kan leda till dålig tillgång till veterinär vård och höga kostnader för lantbrukare och fiskodlare.

Behov av veterinära tjänster

Det har uttryckts från både bransch- och intresseorganisationer att det råder brist på veterinärer för lantbruksdjur och odlad fisk i Sverige i dag. I en rapport från Agrifood från år 2020 så undersöktes detta för den gröna

sidan. I rapporten uttrycktes det att det saknas tillräckliga underlag för att dra den slutsatsen, men att de kan konstatera att antalet lantbruksdjur per distriktsveterinär ökat i 10 län och minskat i 10 län, samtidigt som antalet distriktsveterinärer minskat och antalet vakanta distriktsveterinärtjänster ökat på nationell nivå och i de flesta län. Agrifood menar att resultaten tyder på rekryteringssvårigheter för Distriktsveterinärorganisationen i vissa län. Några skillnader mellan utvecklingen i norra Sverige och i södra Sverige konstateras inte. Distriktsveterinärers ensamarbete, långa resor och omfattande jourtjänstgöring innebär tuffa arbetsförhållanden. För att öka antalet distriktsveterinärer föreslår Agrifood att man kan öka lönerna eller förbättra arbetsförhållandena för att göra arbetet mer attraktivt (Höjgård & Sundström, 2020).

I Jordbruksverkets uppdrag ingår att säkerställa veterinär beredskap. Som en del i det uppdraget genomfördes en enkätundersökning under år 2024 för att få en bild av djurägares upplevelse och den faktiska tillgången till akut djursjukvård. Enkäten riktade sig till djurägare som har lantbruksdjur och hästar. I enkäten undersöktes bland annat om djurägare har varit med om att inte kunnat få veterinär hjälp. Resultaten visade att det fanns skillnader mellan län, där Värmland och Västernorrland tillhörde de län där högst andel varit med om att inte kunna få veterinär hjälp, med 24 procent av svarande respektive 23 procent av svarande. Även i Norrbotten hade en hög andel av de svarande, 18 procent, varit med om att inte kunna få veterinär hjälp. För övriga län i norra Sverige var andelen 12 procent eller lägre. Andelen svarande som varit med om att inte kunna få veterinär hjälp i övriga Sverige varierade mellan 23 procent och 6 procent. Det går inte att utröna någon tydlig skillnad mellan norra och södra Sverige, utan problemet om tillgång till akut djursjukvård verkar gälla nationellt (Jordbruksverket, 2025h).

Planerade och genomförda åtgärder

Jordbruksverket har de senaste åren haft flera förenklingsuppdrag. En delredovisning av uppdragen publicerades i mars 2025 (Jordbruksverket, 2025i). I delredovisningen beskrivs genomförda, kommande och planerade förenklingar av både regelverk och andra åtgärder som ska underlätta för företag.

Bland redan genomförda förenklingar finns en åtgärd om ändringar i Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2023:21) om veterinärs ordination av läkemedel, djurhållares registrering av uppgifter samt operativa ingrepp som djurhållare får utföra. Ändringarna gör det möjligt för djurhållaren att ha utskrivna läkemedel hemma för att kunna behandla vissa symptom utan att kontakta veterinär vid varje tillfälle. De möjliggör även för fler digitala besök så veterinär inte behöver göra ett fysiskt besök vid varje tillfälle.

Bland de åtgärder som planeras finns förenklingar för veterinärer med utländsk examen i Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2023:19) om djurhälsopersonal och i Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2016:9) om behörigheter för djurhälsopersonal. Ändringarna syftar till att underlätta för utländska veterinärer att arbeta i Sverige och på så vis kunna öka tillgången på veterinärer (Jordbruksverket, 2025i).

4.2.6 Avbyttjänst

Det vore önskvärt att ge stöd för avbyttjänster. Ytterligare analys behövs dock för att utröna om stöd till avbyttjänster, med kommande EU-regler, går att införa på ett sätt som effektivt gynnar jordbruket i norra Sverige utan att störa befintlig marknad.

Avbyttverksamhet introducerades i Sverige under 1960-talet genom lokala initiativ. 1975 beslutade riksdagen om att införa ett statligt stöd till avbyttverksamhet. LRF gavs i uppdrag att vara huvudman för verksamheten som organiserades i Lantbrukets Avbyttjänst AB. Syftet med verksamheten var att av sociala skäl tillhandahålla arbetskraft till rimligt pris. Kostnaden för arbetskraften subventionerades med som mest 60 procent. Nästan 2 000 personer arbetade som avbytare inom den tjänst som omfattades av de statliga subventionerna. Avbyttverksamheten nådde en topp i omfattning 1990, därefter minskade den. 90 procent av de företag som utnyttjade avbytare var företag med mjölkproduktion. 1994 beslutade riksdagen att ta bort subventionerna, som då uppgick till 250 miljoner kronor. De statliga subventionerna till avbyttverksamheten upphörde vid utgången av budgetåret 1995/96 (Jordbruksdepartementet, 1995).

Det finns fortfarande avbyttverksamhet kvar som drivs av privata företag. Växa är dominerande på marknaden, även Maskinringen i Småland har viss verksamhet.

Växa erbjuder avbyttverksamhet där jordbrukare kan abonnera på tjänsten. Abonnemanget avser tillgång till avbytare ett visst antal dagar per månad. Det är nästan uteslutande mjölkföretag som utnyttjar tjänsten. Vanligast förekommande är att jordbrukare utnyttjar avbytare i samband med oförutsedda händelser som till exempel sjukdom eller då någon anställd slutat sin tjänst. Det är totalt några hundra företag som utnyttjar Växas tjänster. Företagen är relativt små; oftast enmansföretag med färre än 100 mjölkkor.

Avbytarna är anställda av Växa som debiterar jordbrukarna för det arbete som utförs. Avbytarna har en eller flera gårdar där man arbetar. Inte sällan

arbetar avbytnarna deltid åt Växa och kombinerar arbetet som avbytare med annat arbete. Det har hittills inte varit några större problem med att hitta kompetent personal. Växa har för närvarande cirka 75 personer varav flertalet är deltidsanställda. Växas nuvarande avbytarverksamhet har sin tyngdpunkt i västra Sverige, Hallands och Västra Götalands län, eventuellt beroende på att det finns tradition att använda avbytare i detta område. I övriga delar av landet är det mer sporadisk verksamhet. Ett stort problem i norra Sverige är att det är så långt mellan mjölkgårdarna så det är svårt att få heltidstjänster för avbytnarna. Tjänsten som avbytare måste i så fall kombineras med andra verksamheter.

Maskinringarna har erbjudit avbyttjänster till jordbrukare med djurproduktion men efterfrågan har minskat kraftigt. Orsaken till detta är att gårdarna blivit större och att automatisk mjölkning införts hos allt flera. Det är dessutom allt vanligare med anställd arbetskraft på gårdarna. Av de Maskinringar som Jordbruksverket varit i kontakt med är det bara Maskinring Småland som fortfarande har avbytarverksamhet bland sina arbetsuppgifter. Totalt har man några stycken företag kopplade till Maskinringen som arbetar som avbytare. Det är 10–15 mjölkföretag som utnyttjar denna tjänst. Vanligen använder mjölkföretagen avbytare ett par gånger per månad men det händer även att man rycker in akut vid till exempel sjukdomsfall. Det har med tiden varit allt svårare att hitta personer som vill arbeta som avbytare.

Maskinringarna kommer att introducera en ny tjänst där man erbjuder att sköta grödorna inklusive skörd åt jordbrukare som vill driva sitt jordbruk mer passivt. Det kan till exempel vara äldre jordbrukare som står inför generationsskifte eller deltidsjordbrukare som inte hinner ägna sig lika mycket åt praktiskt arbete. Maskinringarna erbjuder sig även att ta hand om försäljning av grödorna. Enligt maskinringarna skulle det vara ett alternativ till att sälja eller arrendera ut till en större jordbrukare.

Finland

1974 infördes det en lag om att ordna semester till jordbrukare. Skälet till att lagen infördes var bland annat att inflyttningen till städerna ledde till att arbetskraften på jordbruken minskade. Det var främst kvinnorna som var pådrivande för att få hjälp på gårdarna. När lagen infördes gavs stöd för att kunna ta semester under 6 dagar, det har succesivt utökats till 26 dagar, det ges även rätt till vikarie vid sjukdom. Stödet finansieras via statsbudgeten till 70 procent, resterande del finansieras av jordbrukarna genom avsättningar till Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt. Kommunerna hade initialt ansvaret för att erbjuda jordbrukarna avbytare. Det har därefter vidgats till att det även går att använda privata avbytare och få ersättning. Sedan 1990-talet har ansvaret för avbytarverksamheten men även för socialförsäkringarna legat på Lantbruksföretagarnas

pensionsanstalt. På grund av EU:s statstödregler har avbytarverksamheten begränsats till företag med husdjursproduktion. Inte heller jordbrukare som är pensionär har rätt till avbytare, det finns även krav på att jordbruk är brukarens huvudsysselsättning. Det finns möjlighet att utöver den avgiftsfria semestern får ytterligare ledighet till reducerad kostnad (Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt LPA, 2025).

Norge

Stöd till avbytarverksamhet för semester och fritid infördes i Norge under 1970-talet för att ge jordbrukarna samma sociala villkor som andra grupper i samhället. Stödet ingår som en del av det jordbruksavtal som förhandlas mellan staten och jordbrukets företrädare. Det ges även stöd till ersättare vid sjukdom.

Maximalt stöd för avbytare i samband med semester och fritid under 2024 uppgick till 126 580 Nkr per jordbrukare (Arbets- og inkluderingsdepartementet, 2024)

Synpunkter från aktörerna

Både Växa och Maskinringen ser ett behov av avbytarverksamhet som riktas mot de mindre producenterna med animalieproduktion, särskilt mjölkproducenter. Behovet av avbyartjänst till små mjölkgårdar har även lyfts av SLU (Ekman, o.a., 2025). Det är i skogsbygderna och i norra Sverige som behovet är som störst. I norra Sverige är dock de långa avstånden mellan företagen en utmaning. Ett stöd till avbytarverksamheten blir även ett stöd till livsmedelsberedskap eftersom det kan bidra till att bibehålla produktion i hela landet. En utmaning blir att hitta kompetens eftersom medelåldern bland de avbytare som finns idag är hög. De arbetstillfällen som kan erbjudas är dessutom oftast deltidsarbete.

EU:s förslag inom ram för CAP kopplat till avbytare

EU-kommissionen har i sitt reformförslag för perioden efter 2027 lämnat ett förslag till stöd för avbytare.²⁶ Det är en helt ny åtgärd som inte finns med i nuvarande åtgärder inom CAP. Enligt förslaget kan stödet täcka kostnader för att inrätta en avbyartjänst inom jordbruket, samt löner för de arbetstagare som fungerar som avbytare för lantbrukare under en begränsad tidsperiod. Exempel på tillfällen då avbyartjänsten kan användas är ledighet i samband med sjukdom, barnafödelse, ledighet för omsorg om barn och andra familjemedlemmar, semester och liknande livshändelser samt deltagande i utbildningar.

Det vore önskvärt att ge stöd för avbyartjänster. Ytterligare analys behövs dock för att utröna om stöd till avbyartjänster, med kommande EU-regler,

²⁶ Artikel 17 i förslaget till ny CAP-förordning.

går att införa på ett sätt som effektivt gynnar jordbruket i norra Sverige utan att störa befintlig marknad.

4.2.7 Genomför handlingsplanen för mer mat av pelagisk fisk

Generellt skulle insatser behöva göras för att öka attraktiviteten i stöden och även för att information om möjligheterna till stöd når ut bättre.

I Jordbruksverkets handlingsplan för mer mat av pelagisk fisk lyfts flera åtgärder för att öka livsmedelsproduktionen och möjligheterna för att mer fisk ska nå konsumenterna. Som nämnts finns outnyttjad potential för fisket, och för att tillvarata den potentialen kan ett bättre nyttjande av stöd från europeiska havs-, fiskeri och vattenbruksfonden vara en del av lösningen.

En faktor är tillgång till och service vid hamnar och landningsplatser. För att öka tillgänglighet till landningsplatser och utöka möjligheterna vid enskilda hamnar, kan man få stöd för att utveckla infrastrukturen i befintliga hamnar och därigenom bättre möta nuvarande och framtida behov, och med det också korta gångtider och även få ett större utbud av tjänster som tillgodoser fler behov vid fler hamnar. Man kan även få stöd för att investera i befintliga landningsplatser för att anpassa till landningsskyldigheten. Landningsskyldighet innebär att all kvot-fångst som fångas måste tas upp ombord och landas i hamn och alltså inte kastas över bord, vilket i vissa hamnar kan innebära behov av anpassningar. Kopplat till detta kan man också få stöd för att göra sådana investeringar i utrustning som bidrar till att minska mängden oönskad fångst genom mer selektiva redskap och därmed öka effektiviteten i fisket och hantering av fångsten.

Man kan inom åtgärden "Stöd för investeringar i hamnar och landningsplatser" som småskalig kustfiskare få stöd för upp till 80 procent av kostnaderna medan övriga sökande har en gräns på 40 procent. Som småskalig kustfiskare räknas man om man har en båt med maxlängd på 12 meter samt att man inte använder släpredskap. Ett höjt tak till övriga aktörer skulle kunna öka attraktiviteten i stödet och göra att landningshamnarna utvecklas med bättre service och infrastruktur. Vidare utredning behöver dock göras för att förstå konsekvenser av förändringar i stödnivån eftersom budget då behöver tas från andra insatser.

Generellt skulle insatser behöva göras för att öka attraktiviteten i stöden och även se till att information om möjligheterna till stöd kommer fram till potentiella aktörer som skulle vilja förbättra, utveckla eller utöka sin verksamhet på olika sätt.

4.2.8 Stärka produkter och varumärken från norra Sverige

Livsmedelsprodukter från norra Sverige bör lyftas mer i både nationella och internationella sammanhang för att utnyttja deras mervärden, höga kvalitet och starka tradition, exempelvis genom prioriterade insatser under fokusområdet Svensk kvalitet och gastronomi i Livsmedelsstrategin.

Det finns flera unika mervärden att lyfta fram med mat från norra Sverige. Både hög kvalitet och smaker, traditionella recept och turism kan bidra till att stärka varumärken från norra Sverige. Det unika med de många ljustimmarna under sommaren ger till exempel vissa frukter och bär fördelar inom ätkvalitet, smak och en högre sötma.

Det finns exempel där norrländsk mat, produkter och smaker lyfts fram. Ett exempel är Västerbottensveckorna på Grand Hotel i Stockholm som pågått i 35 år. Ett annat exempel är delikatesstallriken –*Smak av Västerbotten*, som serveras vid Filmbranschens Guldbaggegalan och som två kockar från Västerbotten serverar med produkter och råvaror från länet. Liknande satsningar skulle kunna göras för fler regioner och med inriktning på en bredare marknad. Dagligvaruhandeln skulle exempelvis kunna lyfta norrländsk mat även i butiker i Mellansverige. Genom de livsmedelskluster som föreslås etableras, se avsnitt 4.2.2., skulle dialoger och utveckling kunna föras i syfte att främja försäljning och konsumentintresse för produkter från norra Sverige.

I andra EU-länder och på exportmarknaderna kan det norrländska upplevas extra unikt och exklusivt. Det är viktigt att fler livsmedelsföretag i norra Sverige har möjlighet att delta i främjandeaktiviteter där de unika fördelarna med dessa produkter lyfts fram.

4.3 Åtgärder för enklare regelverk

4.3.1 Underlätta utbyte över landsgränserna i norr

Inkludera möjligheterna till ökat utbyte över landsgränserna även i normalläge i det pågående arbetet med ökad robustheten i det nordiska livsmedelssystemet.

Överväg att göra gränskontrollen mer flexibel, exempelvis med fler gränsstationer och utökade öppettider.

Att förenkla för transport av både råvaror och förädlade livsmedel över gränserna mellan Sverige, Norge och Finland skulle kunna bidra till att

minska de hinder som beror på långa avstånd. Det skulle kunna handla både om att svenska primärproducenter får ökad tillgång till förädlingsindustri och att svensk förädlingsindustri kan köpa råvaror från våra nordiska grannländer.

De största hindren för ökat utbyte gäller gränsen till Norge, som icke EU-medlemsstat. Även om Norge ingår i det så kallade EES-avtalet så omfattar det inte jordbruksprodukter. Nordiska ministerrådet har i rapporten Varuhandel på lika villkor (Nordiska ministerrådet, 2020) konstaterat att det finns relativt få gränshinder, begränsningar och problem vid förflyttning av varor inom Norden som beror på tull och skatt. Dock konstaterar de också att merparten av kvarstående problem är svåra att lösa samt att vissa problem i stället har så begränsad samhällsekonomisk betydelse att de inte prioriteras av myndigheterna för närvarande. Några hinder som diskuteras i rapporten är tullar på jordbruksprodukter och att antalet gränsstationer för deklaration av varor och stationernas öppettider utgör en begränsning för handel.

Något som ändå gör det möjligt att nyttja förädlingsindustri i Norge utan att behöva betala tull vid införseln dit är så kallad passiv förädling. Det förutsätter dock att de förädlade varorna skickas tillbaka till Sverige och att man då kan relatera dessa till ursprungsvarorna så att ökningen av värdet kan beräknas. En modell som prövats i Norge är stationer med flera olika varianter av förädling, som byggts upp som en beredskapshubb. Det kan vara värt att undersöka om sådana lösningar kan anpassas för att kunna underlätta utbyte via just passiv förädling.

Den gränskontroll som utförs med avseende på livsmedelskvalitet vid import från Norge till Sverige är ganska omfattande och styrs på EU-nivå, eftersom varorna passerar EU:s yttre gräns. Det Sverige skulle kunna överväga för att underlätta ökat utbyte är att göra gränskontrollen mer flexibel, exempelvis med fler gränsstationer och utökade öppettider.

EU:s inre marknad gör att hindren för utbyte mellan Sverige och Finland är små. Det pågår diskussioner nu om möjligheter till ökat samarbete mellan Sverige och Finland, med livsmedel som ett av flera prioriterade områden (MSB, 2025). Även om det arbetet främst är motiverat utifrån beredskap, så kan det finnas anledning att skapa bättre förutsättningar för utbyte även i normalläge, för att säkra möjligheter till samverkan vid kris och ytterst krig. Det är därför viktigt att just möjligheterna till samarbete kring livsmedelsproduktion i de norra delarna av de båda länderna inkluderas i initiativet.

De nordiska ministrarna för jordbruk, fiske, livsmedel och skogsbruk har uttalat ambitioner om ett samarbete för beredskap och robusthet inom livsmedelsförsörjning och skog, den så kallade Karlstaddeklarationen

(Nordiska ministerrådet, 2024). Deklarationen inkluderar att kartlägga de fredstida handelsflödena inom Norden och att samarbeta för en ökad försörjningsförmåga i en krissituation. Erfarenheter från det arbetet bör kunna bli användbara även för att identifiera möjliga förbättringar även utanför kristider. Även här är det relevant att förbättrade möjligheter och upparbetade flöden i normalläge kan vara en förutsättning för att de ska kunna fungera i tider av kris.

Det vore bra om det går att inkludera möjligheterna till ökat utbyte över landsgränserna även i normalläge i de arbeten som nu pågår för att öka robustheten i det nordiska livsmedelssystemet. Överväg också att göra gränskontrollen mer flexibel, exempelvis med fler gränsstationer och utökade öppettider.

4.3.2 Översyn av regler för transport av slaktdjur

Jordbruksverket föreslår en översyn av de svenska reglerna för transport av slaktdjur i samband med att nya regler på EU-nivå börjar ta form. Man behöver då utreda hur olika förändringar skulle påverka djurvälfaerden respektive jordbrukarnas tillgång till flera slakterier.

Enligt 5 kap. 13 § Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:7) om transport av levande djur får transporttiden för slaktdjur inte överstiga åtta timmar inom landet. Om transporttiden till närmaste slakteri överstiger åtta timmar, får transporttiden i enstaka fall förlängas med tre timmar om fordonen uppfyller kraven för långa transporter och under vissa förhållanden får transporttiden förlängas med fyra timmar för fjäderfä. Detta gäller utan något krav på dispensansökan eller anmälningsförfarande.

Om man har särskilda skäl finns det också möjlighet att få undantag för transporter upp till 12 timmar, utan att man uppfyller kraven för långa transporter. Det är ytterst ovanligt att sådana undantag söks.

Det faktum att många företag endast har tillgång till ett slakteri inom lagstadgad transporttid riskerar att påverka lönsamheten genom försämrade förhandlingsmöjligheter. Möjlighet till utökad transporttid även för att få tillgång till ett alternativt slakteri skulle kunna påverka lönsamheten framför allt för får- och grisknäringen i norra Sverige.

Transporttiderna för slaktdjur regleras på EU-nivå²⁷. Sverige har dock gått längre än vad EU-regelverket kräver och har länge drivit krav på kortade transporttider för alla europeiska djurhållare. Detta med fokus på att säkra djurvälståndet. Förlängda transporttider riskerar att påverka förtroende och betalningsvilja hos konsumenterna. Just nu pågår förhandlingar på EU-nivå och ändringar väntas bli beslutade under 2026.

När nya regler på EU-nivå börjar ta form kan det vara läge att se över hur de svenska reglerna bör utformas. Man behöver då utreda hur olika förändringar skulle påverka djurvälståndet respektive tillgång till flera slakterier. Förändringar kan innefatta mer än enbart transporttiden. Exempelvis kan kraven som ställs på fordon som får användas för långa transporter i praktiken vara ett hinder för att kunna nyttja möjligheten att i enstaka fall förlänga transporttiden.

4.3.3 Minska kostnader för att tillföra små skiften

Vi föreslår en översyn av under vilka förutsättningar det skulle vara möjligt att minska avgiften för fastighetsreglering, som bidrar till ökad konkurrenskraft för jordbruk.

Ett hinder för att få tillgång till ytterligare mark (se avsnitt 3.1.7) är kostnaden för förrättningar hos Lantmäteriet och även handläggningstiden. För att lägga till mark till sin fastighet krävs en lantmäteriförrättning. Om gränserna för den aktuella marken är oklara kan det också krävas en fastighetsbestämning. Kostnaden för att lägga till mark till sin fastighet överstiger inte sällan värdet på marken i sig i norra Sverige där skiftena ofta är små och markpriserna är låga.

Kostnaden styrs av förordningen (1995:1459) om avgifter vid lantmäteriförrättningar och preciseras närmare i Lantmäteriets egna föreskrifter²⁸. Genom 7 § i förordningen finns möjlighet att sätta ner avgiften i ett antal utpekade situationer. Dessa situationer är dagsläget bland annat fastighetsreglering som medför att en fastighet av mindre betydelse inte behöver redovisas i fastighetsregistret, förrättningen avser äganderättsutredning som länsstyrelsen beslutat om samt behov orsakade av skogsbrand, naturolyckor eller liknande. Nedsättning får ske i mån av

²⁷ Rådets förordning (EG) nr 1/2005 av den 22 december 2004 om skydd av djur under transport och därmed sammanhängande förfaranden och om ändring av direktiven 64/432/EEG och 93/119/EG och förordning (EG) nr 1255/97

²⁸ Lantmäteriets föreskrifter (LMFS 2022:5) om avgifter vid lantmäteriförrättningar, senast ändrad genom LMFS 2025:2.

tillgång på medel och för åtgärder som är särskilt angelägna från allmän synpunkt.

Det kan finnas anledning att se över avgiftskonstruktionen och under vilka förutsättningar det skulle vara möjligt att minska avgiften för fastighetsreglering som bidrar till ökad konkurrenskraft för jordbruk i norra Sverige, eller i landet som helhet. Det finns en risk att reglerna om statligt stöd utgör ett hinder för en sådan ändring.

4.3.4 Ge längre tillstånd för fiskodling

Vi föreslår en översyn av hur längre tillståndstider eller tillstånd utan tidsbegränsning för vattenbruksanläggningar kan bli vanligare.

Tidsbegränsade tillstånd innebär ett hinder för fiskodlingens långsiktiga planering. De försvårar möjligheterna att göra avskrivningar inom den korta tillståndsperioden, liksom att attrahera investerare och banker samt att teckna rimliga avtal med kunder med mera. De påverkar även möjligheterna att anställa och behålla personal. Enligt 16 kap. 2 § miljöbalken får tillstånd, godkännande eller dispens visserligen tidsbegränsas, men före miljöbalkens ikraftträdande meddelades tillstånd normalt tills vidare. De odlingstillstånd som utfärdats av länsstyrelserna enligt fiskelagsstiftningen har ofta begränsats till 10 år, men även 5 år och upp till 15 år kan förekomma. Detta trots att det inte finns reglerat när ett tillstånd ska tidsbegränsas eller hur länge. Från sommaren 2026, när odlingstillstånd enligt fiskelagsstiftningen tas bort, kan anmälningar och tillstånd enligt 9 kap. miljöbalken om de läggs på längre sikt förbättra förutsättningarna för investeringar och bidra till ökad konkurrenskraft för företagen. Att frigöra kapital från förnyade tillståndsprocesser kan skapa utrymme för vattenbrukarna att satsa på innovationer och investeringar i bästa möjliga teknik, egna slakterier och förädlingsverksamhet. Tillstånd som sträcker sig över längre tid skulle kunna bidra till tryggare arbetsförhållanden för personalen och öka möjligheterna att attrahera till att bo på glesbygden.

Vi föreslår en översyn av hur längre tillståndstider eller tillstånd utan tidsbegränsning för vattenbruksanläggningar kan bli vanligare. Det vore lämpligt att göra inför att odlingstillstånden enligt fiskelagsstiftningen tas bort och fiskodlingar endast kommer att prövas i enlighet med miljöbalken från den 1 juli 2026.

4.3.5 Inkludera vattenbruket i områden av riksintresse

Jordbruksverket föreslår att formuleringarna kring riksintressen och vattenbruk i miljöbalken justeras så att skyddet för vattenbruket blir likvärdigt med skyddet för fiske och rennäring.

Enligt 3 kap. 5 § miljöbalken gäller att "mark- och vattenområden som har betydelse för rennäringen eller yrkesfisket eller för vattenbruk ska så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt försvåra näringarnas bedrivande. Områden som är av riksintresse för rennäringen eller yrkesfisket ska skyddas mot åtgärder som avses i första stycket."

Vattenbruket är inte inkluderat i andra stycket i 5 §. Konsekvensen blir att vattenbruket har sämre skydd mot åtgärder som kan försvåra näringens bedrivande än rennäringen och yrkesfisket. Områden som är av riksintresse och är utpekade i andra stycket har ett helt annat skydd. I riksintresseområdena finns nationellt viktiga värden och kvaliteter. Hänsyn till dessa ska tas i fysisk planering, översikts- och detaljplanering samt vid tillståndsprövningar. Värdena inom ett område av riksintresse får inte påtagligt skadas. I nuvarande formulering har bara rennäringen och yrkesfisket den högre skyddsnivån. Skyddet för vattenbruk är inte lika starkt så länge det inkluderas bara i det första stycket. Detta har Jordbruksverket påtalat tidigare i bland annat ett yttrande om Riksintresseutredningens betänkande Planering och beslut för hållbar utveckling (SOU 2015:99).

Vi föreslår att vattenbruket ska inkluderas i andra stycket för att jämnställas med de andra två intressena som nämns.

4.4 Åtgärder som vi inte analyserar i rapporten, men som kan vara intressanta för vidare utredning

- Livsmedelsproducenter i norra Sverige har högre transportkostnader till stora marknader och kan därför vinna på att sälja mer lokalt, men förutsättningarna att sälja lokalproducerat till dagligvaruhandeln kan variera bland annat med avseende på logistik. Hur försäljningen av lokala råvaror i norra Sverige kan öka kan diskuteras vidare med dagligvaruhandeln. Eventuellt kan det ingå i analysen inom det uppdrag som regeringen har gett till Livsmedelsverket, Tillväxtverket och Myndigheten för civilt försvar för robustgörande åtgärder för butiker och centrallager (Regeringen, 2026).
- Miljöersättning eller andra ersättningsformer för aktivt brukande av små åkerskiften kan särskilt gynna norra Sverige.
- Möjligheter till styrning via förändringar av skatter t.ex. genom skattereduktion på arbetskraft.
- Kan det vara samhällsekonomiskt motiverat med grossiststöd i områden där sådana strukturer annars inte finns på plats?

5 Slutsatser

Antal företag och arealen jordbruksmark har minskat i hela Sverige de senaste 30 åren, men i de norra länen har antalet företag och arealen jordbruksmark minskat mer än i övriga län under samma period. Samma mönster noteras för utvecklingen av antalet djur, med några undantag.

Mjölproduktionen i norra Sverige minskade i snabbare takt än i övriga delar av landet innan år 2010. Efter det har utvecklingen för mjölproduktionen i norra Sverige följt utvecklingen i övriga delar av landet. Mjölproduktionen utgör en motor i lantbruket i norra Sverige och är starkt integrerad både med foderproduktion och nötköttsproduktion. En minskad mjölproduktion utgör därför i sig ett hinder för ett lönsamt och konkurrenskraftigt lantbruk mer generellt i norra Sverige.

Inom insjöfisket kan man se en lika tydligt negativ trend som inom jordbruket. Nivåerna för fiske i hav och för fiskodling har i stället varierat mycket under den senaste 10-årsperioden.

Tillgången till lokala och regionala aktörer som förädlar primärproduktionens råvaror är viktig inte minst i norra Sverige där avstånden är långa till andra alternativ. Det finns en högre andel små livsmedelsförädlare i norra Sverige och ett fåtal stora industrier där de senare har stor betydelse för primärproduktionen såväl som för livsmedelsförsörjningen.

Sammantaget kan sägas att jordbruket i norra Sverige haft en mer negativ utveckling än i övriga län de senaste 30 åren. Även fiske och fiskodling i norra Sverige har utmaningar. Det finns ett flertal faktorer och förutsättningar som bidrar till detta. Klimat, gleshet, infrastruktur och avstånd till större marknader, regionalt kostnadsläge och tillgång till kapital spelar en avgörande roll för möjligheten att utveckla primärproduktionen i norra Sverige.

När företag i norra Sverige lägger ner förvärras glesheten bland primärproducenterna i området. Dessutom finns få eller inga av många sorters förädlingsanläggningar i området. För att bibehålla infrastruktur för primärproduktion, så som semin, veterinärer, slakterier, krävs en viss kritisk massa av primärproducenter. Med färre företag i de norra delarna av Sverige så innebär det att varje företag som försvinner har inverkan på övriga primärproducenter och på förädlingsindustrin i området.

Samtidigt finns potential för en positiv utveckling av livsmedelsproduktionen i norr. Det finns till exempel arealer av bördig jordbruksmark som relativt nyligen tagits ur produktion likväl som vatten som kan vara lämpliga för

fiskproduktion. Därutöver finns god tillgång till förnybar energi och vatten samt möjligheter med ett förändrat klimat, som redan idag har förlängt odlingssäsongen.

Två viktiga åtgärder för jordbruket i norra Sverige har redan genomförts under år 2025. Det handlar dels om nationella stödet till norra Sverige, där anslaget har utökats och stödnivåerna har höjts från och med år 2026, dels om förändringar av stödnivå och stödtak för investeringsstödet till jordbruket inom EU:s gemensamma jordbrukspolitik i de fyra nordligaste länen. Dessa åtgärder bedöms ha stor betydelse för jordbruket i de norra delarna av Sverige. Men det krävs ytterligare åtgärder för att öka lönsamheten och konkurrenskraften för livsmedelsproduktionen i norra Sverige.

5.1 Förslag till åtgärder

I rapporten har vi beskrivit förutsättningarna för livsmedelsproduktion i norra Sverige med både hinder och möjligheter (kapitel 3). Därefter har vi analyserat tänkbara åtgärder för att minska de identifierade hindren uppdelat på tre teman:

- Ekonomiska styrmedel (avsnitt 4.1)
- Säkra stödjande funktioner (avsnitt 4.2)
- Förenklade regelverk (avsnitt 4.3)

I analyserna har vi fokuserat på förutsättningar som är specifika för livsmedelsproduktion i norra Sverige och som bidrar till att produktionen där har svårare att nå lönsamhet jämfört med södra Sverige. Förslagen berör därför inte sådana utmaningar som är likartade för företag i hela landet, som till exempel omfattande regelverk och administrativ börda. I det här avsnittet beskrivs mycket kortfattat de förslag som fallit ut av analyserna.

5.1.1 Förslag kring ekonomiska styrmedel

Startstöd till unga jordbrukare

Genom ändring av strategisk plan har startstödet till unga tillförts 80 000 000 kronor vilket innebär en ökning av den tidigare budgeten med 53 procent. Med de tillförda pengarna borde antalet bifallna ansökningar kunna öka avsevärt under de sista åren för planperioden. Vår bedömning är att det i nuläget inte är lämpligt att använda tillförda medel för att höja stödbeloppet för något län. Det vore bättre att fler ansökningar kan beviljas än att färre får ett högre stöd. Det kan också finnas rättviseaspekter på en kraftig höjning av stödbeloppet mitt i planperioden. I stället förordar vi en översyn av stödnivå, villkor och fördelning av startstödet till perioden efter 2027.

Investeringsstöd för ökad konkurrenskraft i jordbruket

Jordbruksverket har redan föreslagit höjningar av både stödnivå och stödtak för de fyra nordligaste länen, för att investeringsstödet bättre ska täcka in rådande kostnadsläge. Det är ändringar som godkänts av EU-kommissionen under hösten 2025.

Jordbruksverket föreslår inga ytterligare förändringar i investeringsstödet i nuläget. I stället bör man i arbetet med utformning av stöd inför perioden efter år 2027 ta hänsyn till förutsättningarna för investeringar i norra Sverige. Detta gäller särskilt för aspekter som stödnivå, stödtak och framtagande av fördelningsnycklar.

Kompensationsstöd i jordbruket

För att möta de brister som lyfts inom kompensationsstödet krävs en djupare analys och utredning kring möjligheterna till och effekterna av olika förändringar. Jordbruksverket ser att det kan finnas anledning att se över olika delar av kompensationsstödet, men det innebär ett stort arbete som kräver att det finns en tydlig politisk vilja till förändring av stödet. Delar i stödet som behöver utredas vidare är bland annat följande:

- Djurtäthetskraven för typjordbruk 1 och 2 samt relationen mellan stödnivåerna för de olika typjordbrukerna, särskilt när det gäller förhållandet mellan rena växtodlingsgårdar och gårdar med animalieproduktion.
- Ta med gleshet som en faktor vid beräkning av stödnivån för kompensationsstödet.
- Förändrade stödnivåer som fullt ut kompenserar för konkurrenssnackdelarna och inte som i nuvarande program bara kompenserar till 70%.

Nationella stödet till jordbruk i norra Sverige

En fråga som lyfts av flertalet intressenter är möjligheten att inkludera stöd till lamm och nötköttsproduktion i nationella stödet till norra Sverige. I dagsläget finns inte utrymme i kommissionens beslut för att inkludera dessa produktionsgrenar i stödet. Efter analys bedömer Jordbruksverket att det inte finns möjlighet att införa ett stöd till am-eller dikor. För att införa en ersättning för får och lamm behöver det analyseras hur ersättningen bäst bidrar till syftet för stödet. Frågor som om stödet bör ges till lammande tackor eller för själva lammen, eller kanske för slaktade djur behöver klargöras. Det behöver även tydliggöras vilken information lantbrukarna behöver ha redo, och vilka administrativa kostnader som uppstår. Utöver det behöver en analys göras för att bestämma lämplig ersättning. Detta utredningsarbete görs lämpligast inför kommande ansökan till kommissionen om förlängning av nationella stödet. Ansökan ska skickas till kommissionen senast den sista juni år 2028.

En annan fråga som bör utredas inför kommande ansökan till kommissionen om förlängning av nationella stödet är frågan om ett ändrat upplägg för stödet till äggproduktion. Det vill säga att i stället för att ge stöd för nyinsatta hönor, ändra till att ge ett årligt stöd till det genomsnittliga antalet hönor under året. För denna ändring behöver det då motiveras varför det är bättre med ett årligt stöd, och vad som skulle vinnas på det jämfört med att i stället höja stödet per nyinsatt höna.

Vidare bör Jordbruksverket i utredningen se över minsta gräns för att kunna få stöd. En sådan justering skulle eventuellt kunna hjälpa till att hålla i gång deltidjordbruk och möjliggöra odling trots att man har små, isolerade arealer.

Jordbruksverket bedömer att det blir svårt att ändra upplägget för ersättningen till mjölk enligt förslaget från näringen då ändringen behöver motiveras utifrån stödets syfte.

Direktstöd till jordbruket

Att man kan få gårdsstöd utan att bedriva ett aktivt jordbruk på sina marker gör det svårare att få tillgång till mark för expansion av företag. Det är relevant i hela landet och det är viktigt att det utvecklingsarbete som nu pågår kring begreppet aktiv jordbrukare också resulterar i en reell förändring av aktivitetskravet.

Jordbruksverket anser att möjligheter till differentiering av gårdsstöd samt kopplat stöd till områden med risk för nedläggning bör bevakas, men lämnar inga förslag kring dessa i nuläget. Befintliga riktade insatser, som kompensationsstöd och nationellt stöd till norra Sverige, lämpar sig bättre än frikopplade inkomststöd för att möta stödbehovet. Att lägga till fler stödformer med samma syfte, riskerar att komplicera stödsystemet ytterligare.

Bredda säsongen/utöka verksamheten för fiskeriföretag

Stödet i Havs-, fiskeri och vattenbruksprogrammet för arbete med att söka och bärga förlorade fiskeredskap och akvatiskt skräp har mycket lågt söktryck i de norra länen. Det kan bero på att informationen om möjligheterna att söka detta stöd inte nått potentiella sökande och insatser skulle behöva göras för att öka medvetenheten. Ökad anslutning till stödet kan bidra både till breddad verksamhet med kompletterande inkomst och till bättre miljö.

Översyn av ersättningssystem för vissa djursjukdomar

Nivån och utformningen av de ersättningar som kan sökas vid hantering av utbrott av vissa sjukdomar skapar utmaningar för djurhållande företags lönsamhet, inte minst inom vattenbruk. Jordbruksverket har tidigare påtalat

att ersättningsfrågor kopplat till utbrottshantering enligt zoonoslagen (1999:658) och epizootilagen (1999:657) behöver utredas i grunden. Vi föreslår att regeringen tillsätter en statlig offentlig utredning för detta.

Finansieringsinstrument riktade till jordbruket

Jordbruksverket har ställt sig bakom slutsatserna förhandsbedömningen av finansieringsinstrument till jordbruket, där författarna rekommenderar att Sverige inte inför sådana vare sig nationellt eller riktat till norra Sverige. Det finns dock en stark efterfrågan på sådana stöd både från länsstyrelserna i området och från flera andra aktörer.

Förhandsutvärderingen har remitterats av Regeringskansliet. Vi lämnar inget förslag kring detta i den här rapporten, utan inväntar Regeringskansliets behandling av frågan.

Möjligheter till finansiering inom livsmedelsindustrin

Det är viktigt att det finns verksamheter som kan ta hand om och förädla primärproduktionens råvaror. Vissa typer av primärproduktion är i princip omöjliga att bedriva i större skala såsom djurproduktion utan tillgång till ett slakteri. Verksamheter är också beroende av varandra både mellan delbranscher och längs aktörsleden, inte minst vid en situation då transporter försvåras. Förbättrade finansieringsmöjligheter kan motiveras av beredskapsskäl.

Det behöver utredas om det befintliga stödet för intransport av mjölk i norra Sverige kan utökas till andra produktionsgrenar för att underlätta transport av fler livsmedel. Även ersättningsnivåerna i uttransportbidraget för bearbetade varor kan ses över. Vidare behöver det utredas om uttransportbidraget kan utvidgas geografiskt till delar av Gävleborg, Dalarna och Värmland.

Det behöver också utredas om det går att skapa bättre förutsättningar för att göra långsiktiga investeringar, särskilt för investeringar i verksamheter som kan anses extra kritisk, såsom mejeri, slakteri, torkar, kvarnar, lagerhus och packerier för grönsaker och potatis. Det skulle också kunna handla om långsiktig samverkan mellan producenter, köpare och banker för att säkra avsättning och garantera avkastning. Detta gäller inte enbart livsmedelsindustrin utan kan även gälla till exempel lagringsanläggningar.

5.1.2 Säkerställa stödjande funktioner

Stärk den långsiktiga finansieringen av forskning med relevans för norra Sverige

Stärk den långsiktiga finansieringen av forskning och forskningsinfrastruktur för såväl jordbruk som fiske och vattenbruk i norr. Det är också viktigt att

resultaten från forskning och utveckling når ut till primärproducenterna och andra intressenter och att frågeställningar som är relevanta för näringarna tas upp och bearbetas. Det kan hanteras inom livsmedelskluster och noder som tas upp under rubriken Livsmedelskluster för innovation och hållbar tillväxt nedan.

Genomförande av åtgärder för att nå målen i Livsmedelsstrategin

Ge länsstyrelserna ett tydligt formulerat uppdrag samt en riktad finansiering för att arbeta med implementeringen av den nationella livsmedelsstrategin regionalt. Genom ett tydligt uppdrag och en basfinansiering möjliggörs ett aktivt arbete för att nå målen på nationell nivå om ökad livsmedelsproduktion. Uppdraget bör också omfatta att samverka med regionerna i arbetet.

Livsmedelskluster för innovation och hållbar tillväxt

Stärk livsmedelsproduktionen i norra Sverige genom en särskild satsning på en eller helst flera kluster som binder samman företag med såväl forskning som andra aktörer i livsmedelssystemet. Satsningen bör bedrivas behovsbaserad nära företagen och vara långsiktig över flera år.

Länsstyrelserna och regionerna kan ha en samordnande roll om deras arbete kan förstärkas för att möjliggöra genomförandet av de regionala livsmedelsstrategierna. Syftet bör vara att stärka både primärproduktion och livsmedelsindustrin och ha ett tydligt utvecklings- och marknadsfokus där såväl produktionen som de unika råvarorna från norr kan utvecklas.

Klustren bör förstärkas av noder som bidrar med specifik kompetens och om möjligt utgår från befintliga forskningsstationer och strukturer. Ett exempel är SLU:s satsning på en nod för kunskapsutveckling kring livsmedelsproduktion och livsmedelsberedskap i norra Sverige.

Utbildning och kompetensutveckling

För att skapa en stabilare grund för den eftergymnasiala utbildningen inom lantbruk, bör möjligheten till mer långsiktiga lösningar än dagens upplägg för Yrkeshögskolan utredas. De naturbruksgymnasier som finns i norra Sverige är viktiga för kompetensförsörjningen i området, både när det gäller grundutbildning och kompetensutveckling för yrkesbytare och yrkesverksamma. Den långsiktiga överlevnaden för dessa skolor behöver därför bevakas och vid behov stöttas.

Stöd till resor samt utbildning och utveckling av rådgivning via digitala tekniker kan vara verktyg för att öka tillgången till rådgivning där det är glest mellan primärproducenterna. En nod för kunskapsöverföring skulle också ha en viktig roll som samlingpunkt för kompetensutvecklingen för de som arbetar med rådgivning. Därutöver kan stöd till arbetsgivare som ställer upp

med praktikplatser bidra till ökat intresse för de gröna och blå näringarna och öka möjligheterna för karriärbyte.

Avbyttjänst

Stöd till avbyttjänst är en åtgärd som lyfts av flertalet aktörer i olika sammanhang. Jordbruksverket anser att det vore önskvärt att ge stöd för avbyttjänster och att det skulle kunna få betydelse inte minst för små mjölkgårdar och gårdar i skogsbygderna och i norra Sverige. Ytterligare analys behövs dock för att utvärdera om stöd till avbyttjänster, med kommande EU-regler, går att införa på ett sätt som effektivt gynnar jordbruket i norra Sverige utan att störa befintlig marknad.

Genomföra handlingsplanen för mer mat av pelagisk fisk

Genomförandet av Jordbruksverkets handlingsplan för mer mat av pelagisk fisk kan bidra till ökad livsmedelsproduktion i norra Sverige. Utöver det behöver insatser göras för att öka attraktiviteten i stöden till fiskeriföretagen. Exempelvis kan möjligheter till förändrade stödnivåer och stödtak utredas och konsekvenserna av olika ändringar beskrivas. Vidare behövs även ökade insatser för att information om möjligheterna till stöd kommer fram till potentiella aktörer som skulle vilja förbättra, utveckla eller utöka sin verksamhet på olika sätt.

Stärka produkter och varumärken från norra Sverige

Livsmedelsprodukter från norra Sverige bör lyftas mer i både nationella och internationella sammanhang för att utnyttja deras mervärden, höga kvalitet och starka tradition, exempelvis genom prioriterade insatser under fokusområdet Svensk kvalitet och gastronomi i Livsmedelsstrategin.

5.1.3 Förslag om förenklade regelverk

Förslagen fokuseras här på regelförändringar som har särskilt stor betydelse för livsmedelsproduktionen i norra Sverige. Detta är alltså inte en uttömmande lista över regelförenklningar, som kan ha potential att minska den administrativa bördan för produktion i hela landet.

Underlätta utbyte över landsgränserna i norr

I de arbeten som nu pågår för att öka robustheten i det nordiska livsmedelssystemet är det viktigt att inkludera möjligheterna till ökat utbyte över landsgränserna även i normalläge. En sak som kan övervägas är att göra gränskontrollen mer flexibel, exempelvis med fler gränsstationer och utökade öppettider.

Översyn av regler för transport av slaktdjur

Det faktum att många företag endast har tillgång till ett slakteri inom lagstadgad transporttid riskerar att påverka lönsamheten genom

försämrade förhandlingsmöjligheter. När nya regler på EU-nivå börjar ta form kan det vara läge att se över hur de svenska reglerna bör utformas. Man behöver då utreda hur olika förändringar skulle påverka djurvälståndet respektive tillgång till flera slakterier. Förändringar kan innefatta mer än enbart transporttiden.

Minska kostnader för att tillföra små skiften

Ett hinder för att få tillgång till ytterligare mark är kostnaden för förrättningar hos Lantmäteriet. Kostnaden för att lägga till mark till sin fastighet överstiger inte sällan värdet på marken i sig i norra Sverige där skiftena ofta är små och markpriserna är låga. Vi föreslår att avgiftskonstruktionen ses över och att förutsättningar för att minska avgiften för fastighetsreglering som bidrar till ökad konkurrenskraft för jordbruk analyseras. En sådan analys behöver ta hänsyn till reglerna för statligt stöd.

Ge längre tillstånd för fiskodling

Tidsbegränsade tillstånd skapar hinder för fiskodlingens långsiktiga produktionsplanering. De fiskodlingar som har meddelats tillstånd med stöd av miljöbalken har i regel tidsbegränsade tillstånd, trots att regelverket säger att de *får* men inte att de *ska* tidsbegränsas. Mot denna bakgrund föreslår vi en översyn av hur längre tillståndstider eller tillstånd utan tidsbegränsning kan bli vanligare. Det är lämpligt att göra en sådan översyn inför 1 juli 2026 när fiskodlingar endast kommer att prövas i enlighet med miljöbalken.

Inkludera vattenbruket i områden av riksintresse

Vattenbruket är inte inkluderat på samma sätt som rennäring och yrkesfiske i bestämmelser om riksintresse enligt 3 kap. 5 § miljöbalken. Konsekvensen blir att vattenbruket i praktiken har sämre skydd mot åtgärder som kan försvåra näringens bedrivande.

Detta har Jordbruksverket påtalat tidigare i bland annat ett yttrande om Riksintresseutredningens betänkande Planering och beslut för hållbar utveckling (SOU 2015:99). Vi föreslår nu vattenbruket jämföras med rennäring och yrkesfiske genom en ändring i 3 kap. 5 § miljöbalken.

5.2 Förutsättningarna för livsmedelsproduktion påverkas av breda samhällstrender

I den här utredningen har vi fokuserat på åtgärder som i princip riktas direkt till primärproducenter och de första leden i livsmedelsindustrin. Företagen påverkas dock i hög grad även av breda samhällstrender och andra politikområden kan avgöra om det blir möjligt att öka livsmedelsproduktionen i norra Sverige. Fungerande infrastruktur med vägnät, järnväg och hamnar och tillgång till service på landsbygden i form av skolor,

förskolor, affärer och banktjänster är också avgörande för att det ska gå att bedriva företag, att unga ska vilja etablera sig och så vidare. Det behöver kort sagt vara attraktivt att leva och verka på landsbygden. Även om lokalt ledd utveckling, Leader inom EU:s gemensamma jordbrukspolitik bidrar till detta, så behöver andra politikområden bidra och även näringslivet behöver backa upp med egna satsningar. Inte minst med tanke på minskande budget för den gemensamma jordbrukspolitiken och troligen ändrade förutsättningar även inom havs, fiskeri- och vattenbrukspolitiken från 2028. Att den gemensamma jordbrukspolitiken integreras i så kallade nationella regionala partnerskaps-planer framöver kan ses som en möjlighet. Det innebär ökade förväntningar på att åtgärder inom t.ex. regional utveckling, samman-hållning, livsmedelsproduktion och miljö- och klimat samverkar.

Behoven utifrån beredskap innebär bland annat att offentlig sektor behöver stötta svensk livsmedelsproduktion generellt och hitta sätt att handla råvaror specifikt ifrån norra Sverige, och därmed säkra att det alls finns en produktion i området även i kristider.

Företagen behöver framtidstro och signaler från staten om att man förväntar sig att det fortsatt bedrivs livsmedelsproduktion i norra Sverige och att man kommer att stötta den. Inte minst är det viktigt att behandla livsmedelsproduktion som ett samhällsintresse bland andra exempelvis vid exploatering, som vägbyggen och framdragning av kraftledningar. Ett sätt att framställa de blå och gröna näringarna mer attraktivt är att staten och andra aktörer tydligt signalerar att jordbruk, fiske och vattenbruk är viktiga och efterfrågade näringar med ett livsviktigt uppdrag och att de inte främst är miljö- och klimatbelastande verksamheter.

Vi ser att ett politiskt satt mål om en viss nivå av livsmedelsproduktion specifikt i norra Sverige kan sända positiva signaler om samhällets förväntningar och underlätta för att få till nödvändiga satsningar. Även om det nu finns förslag på mål för ökad livsmedelsproduktion nationellt, finns viss risk att åtgärder styrs till södra Sverige om det inte spelar någon roll var produktionen sker för att målen ska nås. Regionala mål för norra Sverige kan motiveras utifrån både beredskap och biologisk mångfald. Eventuella mål för livsmedelsproduktion i norra Sverige skulle behöva sättas utifrån vad som lämpar sig bäst att producera i området.

Referenser

- Arbeids- og inkluderingsdepartementet. (2024). *Høringsnotat - Forslag til endringer i arbeidsmiljøloven mm. – innleie av avløsere i jordbruket*. Oslo.
- Arla. (2025). *Årsredovisning 2024*. Solna: Arla Foods AB.
- Berg, C., & Lindow, K. (2025). *Slakt på gård - en möjlighet att ta tillvara på fler djur? En fallstudie*. Jordbruksverket OVR755.
- Björn, R., & Kauppi, A. (2023). *On-farm slaughter and emergency slaughter in Sweden: Prerequisites for reducing food loss of pigs and cattle*. SLU Molecular Sciences 2023:16.
- Croon, J. (den 26 augusti 2025). Food Supply. *Då stänger Norrmejerier ned i Luleå - "Det var ett tungt beslut"*.
- Ekman, L., Kuns, B., Lind, N., Nordling, U., Persson, Y., Fall, N., . . . Tidåker, P. (2025). *Robusta små mjölkgårdar - i hela Sverige i både freds- och kri(g)stid*. Uppsala: SLU Future Food.
- Höjgård, S., & Sundström, K. (2020). *Brist på veterinärer?* Lund: AgriFood Economics Centre.
- Jordbruksdepartementet. (1995). *Avbytarverksamhetens organisation och finansiering. Betänkande av Utredningen om avbytarverksamhetens organisation och finansiering*. Stockholm: Statens offentliga utredningar 1995:107.
- Jordbruksverket. (1997). *Lönsamhetskalkyler för jordbrukets produktionsgrenar*. Jönköping: Jordbruksverket.
- Jordbruksverket. (2023a). Föreskrifter om ändring i Statens jordbruksverks föreskrifter 2006:37 om nationellt stöd till jordbruket i norra Sverige.
- Jordbruksverket. (2023b). *Jordbrukets utveckling i norra Sverige under åren 2018 – 2022*. Jönköping: Jordbruksverket Rapport 2023:11.
- Jordbruksverket. (2024a). *Vattenbruk 2024 Sveriges officiella statistik JO1201*. Jordbruksverket.
- Jordbruksverket. (2024b). *Handlingsplan för mer mat av pelagisk fisk*. Rapport 2024:9.
- Jordbruksverket. (2024c). *Bevattnings och dränering av jordbruksmark 2023*. Jordbruksverket JO0112.

Jordbruksverket. (2025a). *Årsrapport för det nationella stödet till jordbruket i norra Sverige 2024*. Jönköping: Jordbruksverket Rapport 2025:6.

Jordbruksverket. (den 03 November 2025b). *Jordbruksverkets statistikdatabas*. Hämtat från <https://jordbruksverket.se/om-jordbruksverket/jordbruksverkets-officiella-statistik/statistikdatabasen>

Jordbruksverket. (2025c). *Lantbrukares psykiska hälsa - Utmaningar, behov och förslag till insatser*. Rapport 2025:3.

Jordbruksverket. (2025d). *Ökad arbetsmiljösäkerhet inom svenskt yrkesfiske*. OVR771.

Jordbruksverket. (2025e). Redovisning av regeringsuppdrag att analysera jordbruksföretagens behov av inkomststöd. *Diarienummer 3.1.17-10752/2025*.

Jordbruksverket. (2025f). *Förhandsbedömning av finansieringsinstrument inom ramen för den gemensamma jordbrukspolitiken*. Utvärderingsrapport 2025:9.

Jordbruksverket. (2025g). *Förslag på mål och uppföljningsmetoder för svensk livsmedelsproduktion*. Rapport 2025:10.

Jordbruksverket. (den 18 11 2025h). *Veterinär beredskap*. Hämtat från Jordbruksverkets webbplats: <https://jordbruksverket.se/djur/djurskydd-smittskydd-djurhalsa-och-folkhalsa/veterinar-beredskap>

Jordbruksverket. (2025i). *Åtgärder för minskad regelbörda - Delrapportering av förenklingsuppdrag för minskad regelbörda och administrativa kostnader för företagen samt förbättrat bemötande och service*. Jönköping: Jordbruksverket OVR730.

Jordbruksverket. (2026). Delredovisning av uppdrag att redovisa förslag samt genomföra förberedande och kompletterande analyser, inför genomförandet av den gemensamma jordbrukspolitiken i Sverige under perioden 2028–2034. *Diarienummer 3.1.17-19145/2025*.

Jörnling, A., Paulsson, K., Bååth, A., Carlsson, J., Malmström, N., & Hultin, K. (2026). *Utveckling av det norrländska yrkesfisket - En förstudie*. Jordbruksverket OVR779.

Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt LPA. (den 29 Oktober 2025). *Om LPA*. Hämtat från LPA webbplats: <https://www.mela.fi/sv>

Livsmedelsverket. (2026). *Från spannmålslager till livsmedel – beredskap i de fyra nordligaste länen*. Uppsala.

Lundqvist, P., Göransson, E., Alwall Svennefelt, C., Ceccato, V., & Abraham, J. (2022). *Kritik, kriminalitet och hot mot svensk djurproduktion - Lantbruksföretagarnas perspektiv*. Alnarp: SLU.

MSB. (2025). *Inleda förberedelser för gemensam planering med Finland inom försörjningsberedskap*. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap Fö2025/00717.

Nordiska ministerrådet. (2020). *Varuhandel på lika villkor? Tull och moms i Norden ur ett gränshinderperspektiv*. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.

Nordiska ministerrådet. (2024). *Karlstadsdeklarationen – nordiskt samarbete för beredskap och robusthet inom livsmedelsförsörjning och skog*. Karlstad: Nordiska ministerrådet.

Norrmejerier. (2025). *Års- och hållbarhetsredovisning 2024*. Norrmejerier ekonomisk förening.

Regeringen. (2024). *Animalieproduktion med hög konkurrenskraft och gott djurskydd*. SOU2024:56.

Regeringen. (2025a). *Satsningar för mer svensk mat*. Hämtat från <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2025/09/satsningar-for-mer-svensk-mat/>

Regeringen. (2025b). *Regeringens proposition 2024/25:136 Förbättrade förutsättningar för ett hållbart vattenbruk*.

Regeringen. (den 15 januari 2026). *Regeringens pressmeddelande*. Hämtat från www.regeringen.se.

Region Dalarna. (2021). *Dalastrategin 2030 - Tillsammans för ett hållbart Dalarna. Regional utvecklingsstrategi 2021-2030*.

Region Gävleborg. (2025). *Regional utvecklingsstrategi - Gävleborg 2020-2030. Tillsammans för framtidens Gävleborg*.

Region Jämtland Härjedalen. (2025). *Regional livsmedelsstrategi Jämtlands län 2026-2035*.

Region Norrbotten. (2019). *Regional utvecklingsstrategi för Norrbotten 2030*.

Region Värmland. (2021). *Värmlandsstrategin 2040*.

- Region Västerbotten. (den 03 10 2025). *Stärkt livsmedelsnäring i Västerbotten - ett kommunalt och regionalt samarbetsprojekt*. Hämtat från Region Västerbotten: <https://regionvasterbotten.se/naringsliv-och-samhallsbyggnad/naringsliv-och-utbildning/naringslivsutveckling/starkt-livsmedelsnaring-i-vasterbotten-ett-kommunalt-och-regionalt-samarbetsprojekt>
- Region Västernorrland. (2019). *Ett Västernorrland - Handlingskraft, livskraft och naturkraft. Regional utvecklingsstrategi för Västernorrland 2020-2030*.
- RISE. (2023). *Arctic Food Innovation Hub. Förstudie*.
- RISE. (2026). *Förslag för att främja företagsutveckling och innovation i livsmedelssystemet*. RISE Rapport 2026:10.
- SCB. (den 20 01 2026). *Befolkningsstatistik*. Hämtat från SCB: https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning-och-levnadsforhallanden/befolkningens-sammansattning-och-utveckling/befolkningsstatistik/#_Tabellerochdiagram
- SCB. (December 2025). Företagsregistret.
- SLU. (den 12 01 2026). *SustAinimal*. Hämtat från <https://www.slu.se/samverkan/intresseomraden-inom-samverkan/sustainimal/>
- SMHI. (2026). Hämtat från SMHI: <https://www.smhi.se/klimat/framtidens-klimat/klimatscenariotjansten>
- Stark, A.-S. (2024). *Slutrapport erfarenheter och beslut. Projektet "Rådgivning samt informationsinsatser inom krishantering för Jordbruk-, trädgård- och renskötsel företag"*.
- Sveriges Fiskares Producentorganisation. (2024). *Slutrapport projekt Blåa värdekedjor*.
- Tillväxtverket. (u.d.). *Stödområdeskartan*. Hämtat från <https://tillvaxtverket.se/download/18.199a34be190449a3112d1c02/1720012486105/Kommunkarta.pdf>

Bilaga 1. Analys av ändringar i investeringsstödet från år 2025

I länsstyrelserna skrivelse framfördes en önskan att styra över stödsatser och stödtak regionalt på det sätt som var möjligt inom tidigare landsbygdsprogram. I skrivelsen framförs att nuvarande stödtak och stödprocent i norra Sverige inte är tillräckligt för att täcka in det kostnadsläge som råder idag.

I vår analys kan vi se att det råder ett lågt ansökningstryck i norra Sverige i jämförelse med de pengar som har fördelats till länen även om det varierar mellan de berörda fyra länen. Även om det kan vara vanskligt att göra direkta jämförelser med tidigare program är dock nivån på ansökningar och beslut om stöd inte nämnvärt lägre nu i de nordligaste länen. Det finns vissa svårigheter att kunna göra rättvisande jämförelser mellan olika program eftersom det skiljer sig åt vad som kan stödjas. Konjunkturen under de senaste åren kan också ha påverkat investeringsviljan.

Budgetutnyttjande och söktryck

Tabell 6. Budgetutnyttjande 1 april 2025

Län	Fördelad budget	Totalt beviljat stöd justerat med återflöde	Budgetutnyttjande	Kvar av budget
Jönköpings län	146 367 760	71 665 388	49%	74 702 372
Värmlands län	126 054 441	59 624 692	47%	66 429 749
Skåne län	423 420 347	181 208 244	43%	242 212 103
Blekinge län	61 778 738	26 144 059	42%	35 634 679
Kronobergs län	95 395 053	38 171 851	40%	57 223 202
Västernorrlands län	82 119 941	32 619 731	40%	49 500 210
Västmanlands län	77 491 916	29 896 647	39%	47 595 269
Dalarnas län	85 004 455	32 396 214	38%	52 608 241
Jämtlands län	129 074 900	48 045 743	37%	81 029 157
Gotlands län	100 802 666	35 423 886	35%	65 378 780
Östergötlands län	244 093 576	82 173 704	34%	161 919 872
Stockholms län	48 019 206	14 636 015	30%	33 383 191
Gävleborgs län	83 958 880	24 214 919	29%	59 743 961
Uppsala län	111 321 841	29 651 572	27%	81 670 269
Kalmar län	202 625 825	53 229 705	26%	149 396 120
Västra Götalands län	514 664 017	132 667 919	26%	381 996 098
Örebro län	116 816 452	24 916 480	21%	91 899 972
Hallands län	154 435 017	32 161 279	21%	122 273 738
Södermanlands län	102 787 646	19 822 962	19%	82 964 684
Västerbottens län	129 801 420	22 826 399	18%	106 975 021
Norrbottens län	177 969 004	16 810 121	9%	161 158 883

Totalsumma	3 214 003 101	1 008 307 530	31%	2 205 695 571
------------	---------------	---------------	-----	---------------

**Tabell 7. Ansökningstryck investeringsstöd ökad konkurrenskraft 1 april 2025.
Sorterat efter störst ansökt stödbelopp i relation till kvarvarande budget**

Län	Antal ansökningar som inte beslutats	Ansökt stödbelopp	Kvarvarande budget	Ansökt i relation till kvarvarande budget
Jönköpings län	66	85 415 924	74 702 372	114%
Örebro län	122	82 814 422	91 899 972	90%
Västernorrlands län	7	37 256 815	49 500 210	75%
Hallands län	80	89 574 160	122 273 738	73%
Västra Götalands län	235	247 598 985	381 996 098	65%
Blekinge län	9	18 966 445	35 634 679	53%
Södermanlands län	45	41 182 747	82 964 684	50%
Skåne län	123	116 054 757	242 212 103	48%
Dalarnas län	26	23 915 680	52 608 241	45%
Gotlands län	21	28 076 619	65 378 780	43%
Uppsala län	23	30 596 628	81 670 269	37%
Gävleborgs län	15	20 965 145	59 743 961	35%
Jämtlands län	17	20 579 642	81 029 157	25%
Kronobergs län	16	13 290 776	57 223 202	23%
Västmanlands län	13	8 567 597	47 595 269	18%
Västerbottens län	9	18 335 644	106 975 021	17%
Östergötlands län	38	27 226 881	161 919 872	17%
Stockholms län	5	4 499 360	33 383 191	13%
Värmlands län	6	5 423 499	66 429 749	8%
Norrbottnens län	8	10 562 587	161 158 883	7%
Kalmar län	9	8 170 036	149 396 120	5%
Totalsumma	893	939 074 349	2 205 695 571	43%

**Tabell 8. Ansökningsläget 1 april 2025 per delåtgärd, antal ansökningar där
handläggning inte avslutats**

	Stallar och inhysnings- system	Växthus och odlings- tunnlar	Torkning och lagring	Täckdikning och energiskog	Ny teknik	Minskad ammoniak avgång	Total- summa
Blekinge län	6	3					9
Dalarnas län	17	1	8				26
Gotlands län	15		2	4			21
Gävleborgs län	6	4	4	1			15
Hallands län	52	1	2	23	1	1	80
Jämtlands län	14		3				17
Jönköpings län	49	1	6	2	2	6	66
Kalmar län	4	1	1	2	1		9
Kronobergs län	10			3	1	2	16

Norrbotens län	6		2				8
Skåne län	56		37	25		5	123
Stockholms län	4					1	5
Södermanlands län	22		2	15	4	2	45
Uppsala län	18	1		1	3		23
Värmlands län	2			1	3		6
Västerbottens län	7		2				9
Västernorrlands län	4				3		7
Västmanlands län	4		1	6	2		13
Västra Götalands län	123	2	16	90	1	3	235
Örebro län	23	1	14	79	3	2	122
Östergötlands län	10			21	3	4	38
Totalsumma	452	15	100	273	27	26	893

Möjliga förändringar

Stödnivån, dvs. den andel som man kan få i stöd av de stödberättigande kostnaderna kan påverka möjligheten att genomföra investeringar. Om stödnivån är för låg tar det längre tid att räkna hem investeringen vilket påverkar lönsamheten. Detta i sin tur kan påverka bankernas vilja att låna ut pengar. Även stödtaket (högsta möjliga stödbelopp) kan ha betydelse för de större företagens möjlighet att investera.

I norra Sverige har det under flera programperioder varit möjligt att bevilja upp till 50 procent i stöd. Stödnivån idag är 30 procent, vilket gör att företagen och/eller bankerna får stå för en större del av investeringskostnaden än tidigare. Den sänkta stödnivån kan i sig också påverka bankerna som har vant sig vid att stödnivån var högre tidigare och därmed var risken för kreditförluster mindre.

En höjning av stödnivån till samma nivå som tidigare programperioder skulle kunna påverka möjligheten till fler investeringar positivt.

En höjning av stödnivån till 50 procent i stöd betyder också att stödtaket höjs till 5 800 000 kr. Stödtaket är i den strategiska planen och i förordningen (2022:1826) om EU:s gemensamma jordbrukspolitik fastställt till 3 500 000 kr för Norrbottens-, Västerbottens-, Jämtlands och Västernorrlands län²⁹. I landsbygdsprogrammet kunde länsstyrelserna själv bestämma stödtaket. Av tabellen nedan framgår de stödtak som gällde i landsbygdsprogrammet 2014–2022. Det är endast Jämtlands län som har fått ett betydligt lägre stödtak än tidigare medan två av länen har högre stödtak i strategiska planen än tidigare.

Eftersom de regionala handlingsplanerna har avskaffats måste stödtaket fastställas i såväl förordning som den strategiska planen. Antingen

²⁹ Även Dalarnas-, Värmlands och Gävleborgs län har ett stödtak om 3,5 mnkr.

fastställs samma stödtak för de fyra länen eller att varje län får ett individuellt stödtak. Stödtakets nivå är en balansgång mellan om man vill satsa på färre och större investeringar eller om tillgängliga medel ska räcka till många investeringar. Ett enkelt sätt att fastställa högre stödtak kan vara att göra det proportionerligt mot höjningen av stödnivån. Det skulle då med faktor 1,67 (50/30) bli 5 800 000 kr. Det blir då lägre än vad Jämtlands län haft tidigare men en kraftig höjning för övriga län.

Tabell 9. Stödtak för investeringsstöd för ökad konkurrenskraft beslutat av de fyra nordligaste länen under perioden 2014–2022.

Län	Stödtak, kr
Norrbottens län ³⁰	4 000 000
Västerbottens län	3 000 000
Jämtlands län	7 000 000
Västernorrlands län	3 000 000

Investeringskostnaden som den ser ut hittills för de beviljade stöden till stallinvesteringar i strategisk plan är lägre i de fyra berörda länen än genomsnittet för riket. Västernorrland ligger strax under genomsnittet. Orsakerna till detta kan vara flera men en förklaring kan vara att det i de fyra nordligaste länen är det en betydligt större andel om- och tillbyggnation av stallar än i de övriga 17 länen. Den genomsnittliga företagsstorleken är mindre i norra Sverige vilket också torde påverka investeringskostnaderna.

Tabell 10. Antal beviljade investeringsstöd för olika typer av investeringar i strategiska planen fram till 1 april 2025.

	Nybyggnation av djurstall, fasta inventarier	Om- eller tillbyggnad av durstall, fasta inventarier	Totalt antal
4 nordligaste länen	21	75	96
Övriga län	234	142	376

Det har hittills varit relativt få investeringar som slagit i nuvarande stödtak om 3,5 miljoner kronor. I de fyra länen har åtta av 87 beviljade stöd slagit i taket, fyra investeringar vardera i Jämtlands och Västernorrlands län.

Vad innebär en ändring för budgeten?

Med vissa undantag är den högsta tillåtna stödnivån enligt EU-förordningen 65 procent av de stödberättigande kostnaderna. En höjning av stödnivån från 30 procent till 50 procent bedöms rymmas inom den tilldelade budgeten för de fyra nordligaste länen om man ser de berörda länen sammantaget. Men det förutsätter att det också görs andra investeringar än stallbyggnation som kostar mest i stöd samt att berörda län omfördelar

³⁰ Höjning genomfördes 1 januari 2018 från 3 mnkr till 4 mnkr.

budgetmedel mellan sig. Västernorrlands län, som är det av de fyra länen, som har minst budget och högst utnyttjandegrad behöver mer pengar än tilldelats medan Norrbottens län bedöms få medel över även vid en höjning av stödandelen. Det pågår därför en diskussion om en omfördelningsmodell mellan berörda län. Beräkningen utgår från de målvärden som fördelats i samband med medelsfördelningen 2022 och det antal investeringar som återstår att genomföra för att målen ska nås. I målberäkningen ingår även mindre investeringar än stallbyggnader.

Motiv till föreslagen förändring

Som framgår ovan har länen i norra Sverige haft en stödprocent upp till 50 procent och i vissa fall högre stödtak under en längre tid. Under de tidigare programperioderna har det inte signalerats om en vikande investeringsvilja såsom görs gällande i skrivelsen från de fyra nordligaste länen nu. Det kan ha att göra med att den högre stödnivån faktiskt hade betydelse för att investeringar kunde genomföras i föregående program. Konjunkturen under de senaste åren kan också ha påverkat investeringsviljan.

Det är viktigt att investeringar görs i jordbruksföretagen så att de bibehålls och utvecklas eftersom de är första ledet i livsmedelskedjan. Om företagen fortsätter att minska i antal riskerar det få negativ inverkan på förädlingsindustrins överlevnad. Det finns redan som det är endast ett fåtal mejerier och inga större slakterier i den nordligaste delen av landet.

Mark- och fastighetsvärdena är lägre i norra Sverige och framförallt i inlandskommunerna. Låga fastighetsvärden gör att säkerheten för banklån blir liten eller obefintligt vilket försvårar lånemöjligheterna. Ett högre stöd kan till viss del uppväga detta.

Bilaga 2. Kompensationsstödet indelning i typjordbruk

Inom kompensationsstödet ger fem jordbrukstyper med olika produktionsinriktningar ger rätt till stöd. Tre typer av jordbruk särskiljer kompensationsbehovet för grovfodergrödor utifrån djurtäthet. En fjärde typ gäller för växtodlingsgröda utan någon djurkoppling, och en femte typ gäller för extensiva grödor med mycket låg eller ingen djurkoppling. Det finns också en sjätte typ som inte har någon produktion och därmed inte går att få stöd för.

De tre produktionsinriktningarna för företag med djurhållning och grovfodergrödor delas in på följande sätt:

Typ 1 är högproducerande företag med djurhållning, där det mesta av grovfodret odlas på åkermark.

Typ 2 är företag där djuren betar på naturbetesmark och grovfoder odlas på åkermark.

Typ 3 är företag med i huvudsak extensiva betesmarker.

Typ 1, 2 och 3 baseras på areal grovfodergröda och djurtätheten på denna areal. De djurslag som ingår i beräkningen av djurtäthet är nötkreatur, tackor samt getter av honkön. Grovfoderareal är areal med grönfoder, foderbetor, vall, slåtterängar och betesmarker. En jordbrukare kan få stöd för olika typer av jordbruk, men har aldrig grovfoderareal i mer än en typ av jordbruk. Jordbrukarens hela grovfoderareal ingår i typ 1, 2 eller 3 om jordbrukaren har någon av dessa typer av jordbruk, annars ingår hela arealen med grovfodergrödor i typ 5. Beräkning av djurtäthet används enbart för att särskilja de olika typjordbruken, att hålla djur är inte ett skötselvillkor för stödmottagarna.

De olika djurslagen som inkluderas i djurtäthetsberäkningen beräknas till olika antal djurenheter vilket visas i Tabell 11. Djurtätheten beräknas genom att antalet nötkreatur, tackor samt getter av honkön räknas om till så kallade djurenheter och sedan divideras med grovfoderarealen.

Tabell 11. Antalet djurenheter per djurtyp

Djurart	Antal djurenheter
Nötkreatur över två år	1,00
Ungnöt (nötkreatur 6 månader – 2 år)	0,60
Tacka	0,20
Get av honkön	0,20

Kravet på vilken djurtäthet som krävs för att klassas som typ 1–3 är olika i olika delar av Sverige. I norra Sverige, stödområde 1–5, beskrivs kraven på djurtätheten i Tabell 12. Krav på djurtäthet inom stödområde 1–5 för typjordbruken .

Tabell 12. Krav på djurtäthet inom stödområde 1–5 för typjordbruken 1–3

Typjordbruk	Krav på djurtäthet inom stödområde 1–5
Typ 1	0,65 djurenheter per hektar
Typ 2	0,3 djurenheter per hektar
Typ 3	0,1 djurenheter per hektar

De tre andra jordbrukstyperna har liten eller ingen djurkoppling och delas in på följande sätt:

Typ 4 är företag med växtodlingsgrödor, exempelvis spannmålsgrödor som havre och majs eller oljeväxter som höstraps.

Typ 5 är företag med extensiva grödor som gröngödsling och energigräs och ingen eller låg djurkoppling (mindre än 0,1 djurenheter per hektar).

Typ 6 är icke-producerande jordbruk.

Bilaga 3. Finansiering som livsmedelsindustrin kan söka

Nedan redogörs för olika former av investeringsstöd som livsmedelsindustrin kan söka.

Finansiering via Tillväxtverket

De regionala investeringsstöden kan delfinansiera investeringar hos företag i delar av landet som finns i stödområde 1–3 (Tillväxtverket, u.d.).

Stora företag enligt EU-definitionen, minst 250 anställda och en omsättning på mer än 50 miljoner euro/år, kan söka medel från det regionala investeringsstödet som Tillväxtverket ansvarar för. Stödet kan dock bara användas för nyetablering eller ny ekonomisk verksamhet. Det omfattar till exempel om ett befintligt företag väljer att utöka med en ny verksamhet eller bygga en helt ny anläggning. Storlek på företag och stödområde inverkar på max stödprocent (mellan 10–40%).

Medelstora företag och små företag kan också söka dessa medel, även för annat än nyetablering, men investeringen behöver vara på minst 25 miljoner kronor. Ett kriterium är att företaget måste vända sig till en utomregional marknad, och att investeringen leder till effekter regionalt (såsom fler arbetsställen etc.). Investeringen måste medfinansieras och stöddelen kan uppgå till 10–40 procent av investeringen. Vad som finansieras är behovsstyrt, exempelvis är det mer troligt att ett litet företag på 20 anställda som vill bygga ut verksamheten och växla upp får finansiering än ett stort företag med god ekonomi som hade kunnat lösa finansieringen med egna medel. Vad gäller företagsstorlek, som ofta påverkar möjligheten att söka vissa stöd, så påverkas den av om företaget ingår i en koncern då det är antalet anställda i hela koncernen som räknas.

Finansiering via regionerna

Regionerna beslutar om regionala investeringsstöd efter tilldelning av statliga medel. Stöden styrs av Förordning (2022:1467) om statligt stöd till regionala investeringar samt relevanta EU-förordningar. Syftet med stödet är att främja en hållbar tillväxt och stärka konkurrenskraften i företag och därmed främja en hållbar regional utveckling. Stödområden är fastställda av regeringen, se stödområdeskartan (Tillväxtverket, u.d.). Respektive region beslutar om prioriteringar regionalt inom givna ramar. Möjligheten till stöd varierar mellan regionerna. Stödet kan högst uppgå till mellan 10 procent och 40 procent beroende på företagets storlek och i vilket stödområde verksamheten bedrivs. Stöd kan t ex lämnas för

nyinvesteringar i byggnader, anläggningar, maskiner, inventarier eller immateriella tillgångar.

Finansiering via Jordbruksverket

Det finns stöd för primärproducenter som vill diversifiera och bredda sin verksamhet generellt, men också stöd till primärproducenter som vill förädla jordbruksprodukter, fiske- och vattenbruksprodukter. Jordbruksverket har också utlysningar för kompetensutveckling eller ökad samverkan riktat till livsmedelsförädlade företag. Ett villkor för dessa stöd är att företagen finns på landsbygden och går under definitionen småskaliga, vilket innebär maximalt 49 anställda och att man har en omsättning på högst 10 miljoner per år.

Bilaga 4. Livsmedelsanknuten forskning och innovation i de 7 nordligaste länen – inriktning primärproduktion

Dalarnas län

Science Park

Projektets ska stärka innovationsförmågan hos små och medelstora livsmedelsförädlare företag i Dalarna genom att, utifrån behov, lotsa företagen till rätt kompetens, erbjuda individuell coaching och leda innovationsfrämjande aktiviteter.

<https://www.dalarnasciencepark.se/projekt/innovationsarena-livsmedel/>

Dalarnas kompetenscenter för livsmedelskedjan

Kompetensutveckling knutet till Naturbruksgymnasiet i Rättvik

<https://frodagard.se/dalarnas-kompetenscenter-for-livsmedelskedjan/>

Värmlands län

Karlstad universitet i samverkan med den ekonomiska föreningen NIFA, som samlar livsmedelsföretag av olika storlekar. Nytt projekt som startat i augusti 2025. Innovation inom livsmedelsförädling.

<https://www.kau.se/nyheter/nytt-projekt-ska-framja-starkare-innovation-inom-livsmedelsproduktion>

<https://www.nifa.se/om-nifa/>

Gävleborgs län

Högskolan i Gävle

Utveckling av biogas och växtnäring

<https://www.hig.se/forskning/forskningsprojekt/atm/miljovetenskap/resurshantering/biovax-gavleborg>

Högskolan i Gävle

GREENER: Framgångsfaktorer för etablering och uppskalning av lokala livsmedelskedjor

<https://www.hig.se/forskning/forskningsprojekt/atm/industriell-ekonomi/greener>

Region Gävleborg medverkar i det nationella projektet Plate om hållbara måltider

<https://www.regiongavleborg.se/samverkanswebben/regional-utveckling/naringsliv/livsmedelsstrategi/plate--forskningscentrum-for-hallbara-maltider/>

Jämtlands län

Mittuniversitetet

Det övergripande syftet med ALPMEMA är att identifiera de bästa exemplen i bevarandet av höglänta slåtterängar.

<https://www.miun.se/Forskning/forskningsprojekt/pagaende-forskningsprojekt/alpmema--alpine-mountain-hay-meadows-management/>

Västernorrlands län

Mittuniversitetet

Att ställa om mindre och mellanstora städer till hållbara livsmedelssystem genom stadsodling

<https://www.miun.se/Forskning/forskningsprojekt/pagaende-forskningsprojekt/-att-stalla-om-mindre-och-mellanstora-stader-till-hallbara-livsmedelssystem-genom-stadsodling/>

Produktion av livsmedel utan jordbruk

https://www.miun.se/mot-mittuniversitetet/vi-vill-att/Framtidens_mat/

Härnösands kommun vill skapa ett nationellt centrum för forskning, utveckling och innovation inom Foodtech. Nu inleds ett samarbete med Mittuniversitetet där det via samverkansavtalet söks pengar till en förstudie.

<https://www.miun.se/Forskning/kommunsamverkan/samarbetsavtal-harnosand/foodtech-ar-framtiden-for-vasternorrland/>

Västerbottens län

SLU

SLU bedriver forskning inom växtodling och animalieproduktion med idisslare i Umeå. Vid Röbäcksdalen i Umeå finns också infrastruktur i form av fält för forskning och ett forskningsstall för nötkreatur (mjölkkor). Röbäcksdalen ingår även i Vetenskapsrådets ekologiska nätverk SITES.

[Växtodling inriktning vall och grovfoder | sl.se](#)

[Grovfodrets utnyttjande | sl.se](#)

SITES: <https://meta.fieldsites.se/resources/stations/Robacksdalen>

Röbäcksdalens forskningslagård:

<https://www.slu.se/forskning/forskningsinfrastrukturer/infrastrukturer-vid-slu-tillgangliga-for-externa-anvandare/robacksdalen/>

Röbäcksdalens fältforskningsstation:

<https://www.slu.se/forskning/forskningsinfrastrukturer/infrastrukturer-vid-slu-tillgangliga-for-externa-anvandare/slu-robacksdalens-faltforskningsstation/>

Umeå universitet

Umeå universitet har nyligen startat ett strategiskt forskningsområde för livsmedelsforskning.

<https://www.umu.se/en/research/prioritised-research-areas/northfood-plant-science-for-change/>

RISE

RISE arbetar med ett nytt projekt som handlar om mer Matinnovation i Västerbotten.

<https://www.ri.se/sv/expertisomraden/projekt/mer-matinnovation-innovationsplattform-for-livsmedelskedjan-i-norr>

Norrbottens län

Luleå tekniska universitet

Bland samverkansprojekten inom Norrlandsnavet finns några med inriktning mot jordbruk i norr.

[Forskning i samverkan | Luleå tekniska universitet](#)

Hushållningssällskapet i Norrbotten-Västerbotten

HS bedriver fältförsök vid sin anläggning i Öjebyn utanför Piteå och samverkar med SLU, RISE och Luleå tekniska universitet i några forskningsprojekt.

[Forskning & fältförsök - Hushållningssällskapet](#)

RISE

Projekt inom RISE med inriktning på norra Sverige. Samverkan med IVL m.fl.

<https://www.ri.se/sv/energi/elproduktion/solenergi/projekt/solsambruk-i-norrbotten>

Jordbruksverket
551 82 Jönköping
Telefon 036-15 50 00 (vx)

www.jordbruksverket.se

ISSN 1102-3007 · ISRN SJV-RXX/XX SE · RA: XXXX:XX